

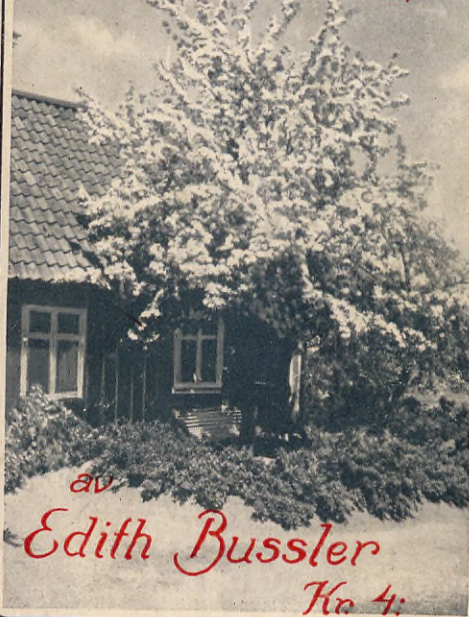
Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

ÅHLÉN & ÅKERLUNDS
• HANDBÖCKER •

=HEM=
TRÄDGÅRDEN

av

Edith Bussler

Kr. 4:

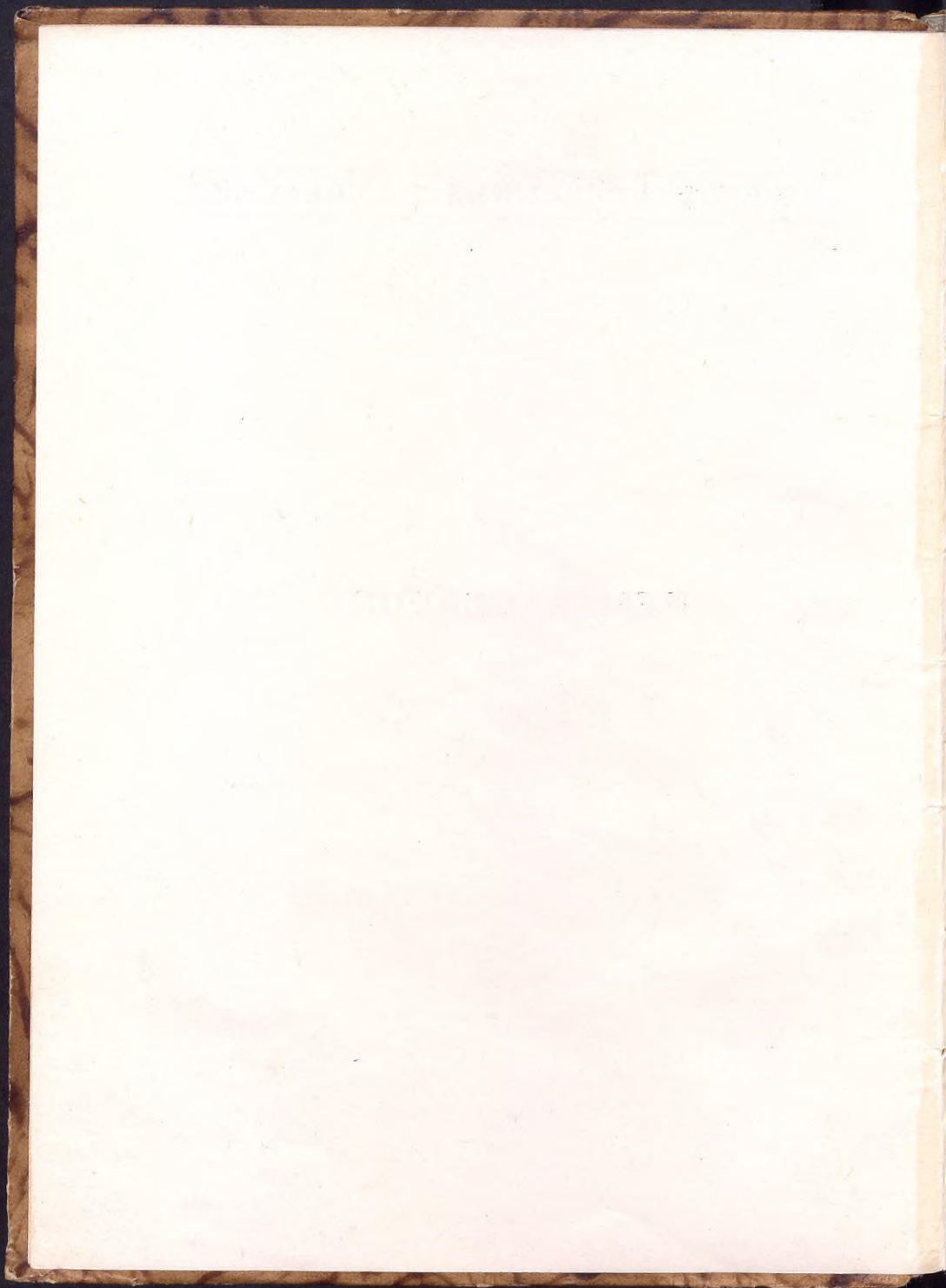
Dahl

Dieterich och Fem C. S. Dahl
Tillgivenhet från författaren

2

ÄHLÉN & ÅKERLUNDS HANDBÖCKER

HEMTRÄDGÅRDEN

HEMTRÄDGÅRDEN

PRAKTISK HANDEDNING FÖR DEN
MINDRE TRÄDGÅRDENS SKÖTSEL

AV

EDITH BUSSLER
TRÄDGÅRDSMASTARE

MED 31 ILLUSTRATIONER

STOCKHOLM
ÄHLÉN & ÅKERLUNDS FÖRLAGS A.-B.

STOCKHOLM 1922

ÅHLÉN & ÅKERLUNDS FÖRLAGS A.-B.'S BOKTRYCKERI

INNEHALLSFÖRTECKNING:

TRÄDGÅRDENS ANLÄGGNING	9
LÄGE OCH JORDARTER	9
JORDENS DRÄNERING, BEARBETNING OCH FÖRBÄTT- RING	10
GÖDSLING	12
INHÄGNAD	19
TRÄDGÅRDENS INDELNING	21
KÖKSTRÄDGÅRDEN	22
KÖKSTRÄDGÅRDENS INDELNING, VÄXTFÖLJD	22
DRIV- OCH KALLBÄNKAR	23
SÄDD, UPPDRAGNING OCH UTPLANTERING AV PLANTOR	26
VATTNING	28
RENSNING, LUCKRING OCH GALLRING	29
FÖRSTA ÅRETS VÄXELBRUK	29
KÅL	29
GURKOR	33
MELON	36
PUMPOR	37
TOMATER	37
SELLERI	38
PURJOLÖK	40
SPENAT	40
SALLAT	41
PERSILJA	42
DILL	42

<i>ANDRA ARETS VÄXELBRUK</i>	43
RÖDLÖK, STEKLÖK, SCHALOTTENLÖK	43
MORÖTTER	44
RÖDBETOR	45
PALSTERNACKOR	46
SKORZONERA ELLER SVARTRÖTTER	46
HAVRERÖTTER	46
SOCKERRÖTTER	47
KÅLRÖTTER	47
KÅLRABBI ELLER KNUTKÅL	47
RÄDISOR	48
RÄTTIKOR	48
MATROVOR	48
POTATIS	48
JORDÄRTSKOCKOR	49
MANGOLD ELLER BLADBETOR	50
MAJS	50
MEJRAM	50
TIMJAN	51
 <i>TREDJE ARETS VÄXELBRUK</i>	 51
BÖNOR	51
ÄRTER	52
SPARRISÄRTER	54
SYLTLÖK	54
SENAPE	54
 <i>FLERÄRIGA KÖKSVÄXTER</i>	 55
RABARBER	55
SYROR	55
SPARRIS	56
KRONÄRTSKOCKOR	57
PEPPARROT	58
GRÄSLÖK	60
JORDGUBBAR	60
 <i>MELLANKULTURER I KÖKSTRÄDGÅRDEN</i>	 61

FRUKTTRÄDGÅRDEN	68
FRUKTTRÄDGÅRDENS LÄGE OCH JORDMÅN	68
JORDENS BEREDNING	70
SKYDDSPLANTERINGAR	71
SORTVAL	72
ÄPPLEN	73
PÄRON	75
PLOMMON	76
KÖRSBÄR	77
PLANTERING, SKÖTSEL AV NYPLANTERADE TRÄD ..	77
BESKÄRNING	81
GÖDSLING	86
SKÖTSEL OCH OMFÖRÄDLING AV ÄLDRE FRUKTTRÄD	87
SPALJÉTRÄD	88
FRUKTTRÄDENS FIENDER OCH DERAS BEKÄMPANDE	96
FRUKTENS TILLVARATAGANDE OCH FÖRVARING	101
PERSIKOR OCH APRIKOSER	103
HASSELBUSKAR	104
HALLON	104
BJÖRNHALLON	105
VINBÄR	105
KRUSBÄR	106
VINDRUVOR	106

PRYDNADSTRÄDGÅRDEN	108
OM PRYDNADSTRÄDGÅRDEN	108
GÅNGAR	110
GRÄSMATTOR	111
HÄCKARS PLANTERING OCH SKÖTSEL	113
PRYDNADSTRÄD OCH BUSKAR	114
LÖVTRÄD	115
BUSKAR	116
BARRTRÄD	118

ROSOR	118
REMONTANTROSOR	119
TEROSOR	119
PERNETTIANAROSOR	120
POLYANTHAROSOR	120
MÅNADSROSOR	120
KLÄTTERROSOR	120
FLERÅRIGA (PERENNA) BLOMSTERVÄXTER	123
ETTÅRIGA BLOMSTERVÄXTER	133
KLÄTTERVÄXTER	139

TRÄDGÅRDENS ANLÄGGNING

Läge och jordarter.

Bästa läget för en trädgård är en mot söder sakta sluttande mark, som är skyddad mot norr och för hårda vindar från väster och öster, men öppen mot söder.

Det är dock inte alltid, man är i tillfälle att välja ett sådant läge. Vår trädgård vilja vi ju ha intill boningshuset, så att vi få största glädjen och nyttan av den, och då måste vi ta läget sådant det är och försöka göra det bästa möjliga av det. Vi böra dock försöka få en så lugn, varm och solig plats som möjligt. Och när man tänker bygga, bör man också ta hänsyn till den blivande trädgårdens läge.

En annan sak, vi måste tänka på, är jordens beskaffenhet. Det finns många slag av jordarter, men alla äro inte lika lämpliga för trädgårdsodling.

Huvudbeståndsdelarna i den jord vi odla äro *sand*, *lera*, *kalk* och *mylla*; och vi kalla den *sandjord*, *lerjord*, *märgeljord* och *mulljord* alltefter den beståndsdel, den mest innehåller.

Sandjorden är en lös och lättarbetad jord, som fort blir uppvärmd och därför tidigt kan brukas om våren. Men den torkar lätt ut och behöver ofta gödslas.

Lerjorden är styv och tung och låter inte väl bearbeta sig utan i lagom fuktigt tillstånd. Den måste avdikas grundligt, och den värmes långsamt upp om våren, men bibehåller värmen länge på hösten, lider mindre av torka än sandjorden och kan gödslas mera på en gång och därför mindre ofta.

Märgeljorden innehåller en större mängd kolsyrad kalk (ända till 20 % och däröver). Där märgeljorden förekommer, är det vanligen under matjorden, d. v. s. i alven.

Mulljorden är rik på förmultnade växtdelar (mylla) och är en lös och lucker jord, som behåller fuktigheten bättre än sandjorden, blir fort uppvärmd (till följd av sin mörka färg) men också fort kall.

Jordens dränering, bearbetning och förbättring.

Det första vi ha att göra med det jordstycke, som vi skola ha till trädgård, är att omsorgsfullt dränera det. Uraktlåter man detta, som ofta sker, så hämnar det sig genom kräftsjuka och skorviga fruktträd med frostskadade skott, mossiga stammar och grenar och dåligt utvecklade frukter; jorden kan sent brukas om våren, och köks- och blomsterväxter trivas ej.

I trädgården bör man så mycket som möjligt undvika öppna diken och i stället använda täckdiken, och bäst är att dränera med tegelrör vilka helst läggas 1 m. under jordytan, så att trädrötter mindre lätt tränga in i dem. Avståndet mellan diken beror naturligtvis på jordens beskaffenhet. Sålunda kan man på styv lerjord behöva lägga tre till fyra gånger så tätt med diken som på lätt sandjord. I allmänhet torde 10 à 15 m. mellan diken anses tillräckligt.

Sedan vi nu ha vårt jordstycke väl dränerat, gäller det att i övrigt göra jorden så lämplig för trädgårdsodling som möjligt. Det viktigaste arbetet härvid är jordens bearbetning. Har jorden förut varit åker, och jorden är god och fri från svårare ogräs, är det tillräckligt att på hösten plöja eller gräva den till 30 cm:s djup. Härvid bortplockas alla stenar och fleråriga ogräsrötter. I vissa fall, såsom när matjorden (det övre jordlager, som innehåller mylla) är grund (ej mer än 10 cm.), och den underliggande alven är hård och otjänlig för växterna, måste man tillgripa s. k. *djupgrävning*. Att på gammaldags vis gräva om två spadtag, så att matjorden kommer underst och alven ovanpå, är i de flesta fall

mycket olämpligt, och det kan dröja åtskilliga år, innan man då kan få någon god skörd. I stället bör man gå tillväga på följande sätt. Det stycke, som skall djupgrävas, uppdelas i 1 m. breda remsor (schema här nedan). Från den första remsan borttages matjorden och lägges i en hög bredvid; därefter alv ett spaddjup, som lägges i en annan hög. Sedan omgräves alven i fåran helst ett spadtag. Matjorden från den andra fåran borttages och kastas tillsammans med första remsans matjord; ett lager alv till spaddjup ur den andra fåran kastas i den första, och resten omgräves. Matjorden från den tredje remsan kastas i den första fåran, och så fortsättes tills stycket är färdigt, då första fårans alv lägges i den sista, och den undanlagda matjorden delas mellan de båda sista fårorna.

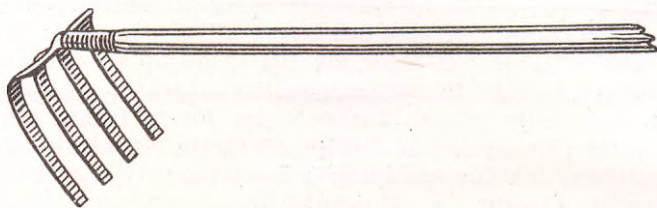
1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Indelning för djupgrävning.

Detta förfaringsätt blir naturligtvis mycket tidsödande, men som det utföres på efterhösten, då man ej har så brått, kan man använda det på mindre stycken och för växter, som särskilt fordra det. Man kan också använda en enklare djupgrävning genom att endast kasta matjorden från första remsan åt sidan och gräva om alven ett spadtag och sedan kasta över matjorden från andra fåran i den första o. s. v.

Nu händer det ofta, att jorden inte är så sammansatt att den fullt lämpar sig till trädgårdsbruk. Ha vi en mycket lätt sandjord, som är mager och torr, kunna vi förbättra den genom att påföra lera, kalk och mylla. Ha vi däremot styv lera, måste vi se till att göra den luckrare och varmare genom att påföra dyjord, kompostjord, kalk, märtgel, grov sand, kalkgrus e. d. Lös mulljord påför man lämpligast grus eller sand och lera.

Vad vi för ingen del få försumma är *höstgrävning* eller plöjning varje år, och vi skola gräva *djupt*, så djupt som spaden räcker. Vid höstgrävningen böra jordklumparna aldrig sönderslås, utan man låter jorden ligga ojämn, så att frost och nederbörd bättre kunna verka. På våren däremot bearbetar man jorden mera grunt, genom grund gräv-

Klohacka.

ning, harvning, hackning eller på mycket lätt jord endast krattning, så att så mycket som möjligt av vårmusten behålles i jorden.

Gödsling.

De ämnen, växterna upptaga ur jorden, äro, förutom vatten, *kväve*, *kalium*, *magnesium*, *kalcium*, *järn*, *fosfor*, *svavel* samt vanligen *natrium*, *klor* och *kisel*. Utan dessa kunna växterna ej leva och trivas, och fattas ett av dem eller finnes det i otillräcklig mängd, så hjälper det inte, om det finns aldrig så mycket av ett annat. Av de flesta av dessa näringsämnen finns det tillräckligt i jorden, men *kväve*, *kali*, *fosforsyra* och ofta *kalk* måste vi tillföra jorden, och detta sker genom *gödsling*.

De ämnen, vi gödsla med, äro dels *naturliga* eller *fullständiga*, dels *konstgjorda* eller *ofullständiga*. De viktigaste av dessa äro de *naturliga*, enär dessa innehålla alla de näringsämnen, som växterna behöva, kväve, kali och fosforsyra, och dessutom förbättra de jordens fysikaliska beskaffenhet genom att öka dess myllhalt. Alltså bör man huvudsakligen använda naturlig gödsel.

Hästgödseln, som liksom all annan gödsel bör vara blandad med torvströ och ej med halm, är varm och näringsrik, men genom sin hastiga »brinning» förlorar den lätt sin värdefullaste beståndsdel, kvävet. Färsk användes den med fördel om hösten på styv lera för att luckra denna. På lätt jord användes den brunnen och då helst på våren. I allmänhet torde det nog vara bäst att blanda hästgödseln med andra kallare gödselslag.

Nötkreatursgödseln (kogödsel) är lämplig för de allra flesta växter, som fordra mera näringsrik jord; och som den inte så lätt som hästgödseln förlorar sitt kväve, och den för mindre ogräsfrö med sig än de flesta andra gödselslag, så blir den i allmänhet det viktigaste gödselmedlet i trädgården.

Fårgödsel är mycket rik på kväve och fosforsyra och bör därför, om den användes enbart, påföras i små mängder. Bäst är att blanda den med nötkreatursgödseln. Detsamma gäller om gödsel efter *fåglar*. Denna är dock särskilt lämplig för vissa odlingar, såsom gurkor, meloner, spenat, rosor m. fl.

Svinggödsel är mindre lämplig för trädgårdsväxter, enär den är våt och kall och ofta innehåller ogräsfrön. Den kan i nödfall användas, men bäst är att blanda den med den övriga gödseln.

Avträdesgödsel (latrin), som bör blandas med torvmull, är ett kraftigt gödslingsämne, rikt på kväve och fosforsyra. Torvmullspudrett användes med fördel för växter, som fordra mycket kväve, såsom kål, gurkor, rabarber samt fruktträd, bärbuskar o. s. v., ävensom till övergödsling på gräsplaner. Den bör dock inte användas i allt för stor mängd.

Värdet av gödseln beror i hög grad på det sätt, varpå den blivit förvarad. Bästa förvaringsplatsen är en cementerad gödselstad med tak över, så att gödseln är skyddad för regn och sol. Har man ej en sådan, bör man se till att få en så fast och ogenomtränglig botten för gödselstacken som möjligt, t. ex. av tilltrampad lera, med slutning åt en brunn för uppsamlande av gödselvatten. Har man ej tak, måste man lägga ett lager jord, tång eller grästorv (med grässidan nedåt) över stacken till skydd mot urvattnig. Gödseln

bör aldrig blandas med halm (utom den hästgödsel, som skall användas till drivbänkar), enär på denna en del bakterier trivas, som förstöra kvävet. Bästa inströmedlet är torvströ, som också har stor förmåga att uppsuga urin. Så bör man tillpacka gödseln i stacken så fast som möjligt för att förebygga kväveförluster.

I de flesta fall är *höstgödsling* att föredraga; endast på mycket lätt sandjord med genomsläpplig alv kan vårgödsling vara lämpligare. Brunnen gödsel är i allmänhet bäst för trädgården, utom för mycket styv jord. På hösten kan man dock använda färsk gödsel, men om man måste vänta med gödslingen till våren, bör gödseln vara väl brunnen och utföras i god tid före sådden.

Gödseln bör aldrig få ligga utspridd på landen, utan skall strax nedgrävas eller nedplöjas.

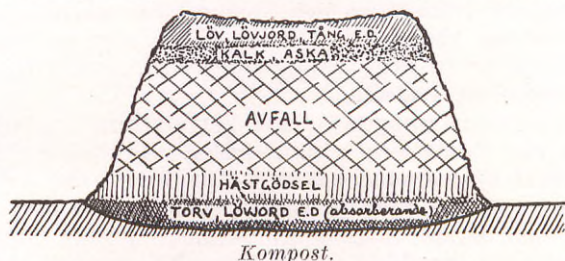
För att bli tillräckligt kraftiga fordra åtskilliga växter upprepade gödselvattningar under växtperioden. Härtill användes dels gödselvatten från gödselbrunnen, dels sådant man berett av färsk gödsel och vatten. *Gödselstadsvatten* måste utspädas mycket, och man bör vara försiktig vid användandet av det. Säkrare är att utröra sådant. *Beredning* av *gödselvatten* tillgår så: lika delar häst- och nötkreatursgödsel läggs i en tunna; 4 ggr så mycket vatten hålles däröver, och det hela får stå och jäsa i 14 dagar, varunder man emellanåt grundligt rör om det hela. Tunnan skall naturligtvis vara täckt. Sedan hålles vätskan av och blandas med 10 ggr så mycket vatten. Hönsgödsel och latrin kunna också användas, men då måste man späda ut gödselvattnet mera. Gödselvatten innehåller kväve och kali men mycket litet fosforsyra, varför man bör tillsätta det c:a 1 gr. 20 % superfosfat pr liter utspätt gödselvatten.

Gödselvattning bör helst företagas vid torrväder efter en regnperiod, men aldrig i svår torka.

Tång är också ett fullständigt gödslingsämne och kan färsk nedgrävas. Den tång, som blåser upp på hösten, komposterar man vanligen, och blir den ett utmärkt gödslingsämne och på samma gång jordförbättringsmedel.

Ett av de viktigaste gödslingsämnena är *kompostjorden*.

Den kan användas till alla växter och är särskilt lämplig för sådana, som ej tåla naturlig gödsel. På samma gång är den ett det allra bästa *jordförbättringsmedel*. Kompostjord är något, som varje ägare av en aldrig så liten täppa kan och bör ha. Det är också en växtnäring, som man får så gott som gratis, endast man bryr sig om att taga vara

på den och sköta den. Men välskötta komposter höra till sällsyntheterna, trots konsten att sköta dem är synnerligen liten.

Hur skall då en kompost anläggas och skötas? Platsen för komposten bör helst vara något skålförmig och med fast botten, så att vattnet ej må rinna bort. Först lägges så ett jordlager (torv, dy-, mull- eller lerjord), som skall uppsuga det vatten, som utsipprar från komposten. Denna upplägges sedan av allt avfall från växt-, djur- och stenriket, som inom rimlig tid förmultnar eller förvittrar, såsom *köksavfall, slaskvatten, sopor, ogräs* o. d. från trädgård och åker, *löv, aska, avfall från vedboden* o. d.; *men ej glas, porslin, bleck och järn.*

Har man mera svårlösliga ämnen i komposten, är det fördelaktigt att lägga dem varvtals med latrin eller hästgödsel, då de lättare multna. Kalk och aska verka också upplösande, men de få ej komma i beröring med gödseln.

Komposten bör inte läggas bredare än 2—3 m. och högst 2 m. hög. Den täckes med ett jordlager, som hålles väl tillpackat. Komposten får ej uttorka, utan begjutes den tid efter annan med slaskvatten, gödselvatten e. d., så att den

hålles jämt fuktig men ej våt. För att vatten ej skall rinna bort utefter sidorna, lägges det övre jordlagret som en vall kring överkanterna av komposten.

Komposten bör omkastas minst en, helst två gånger om året, varvid man noga blandar hela massan. Efter två till tre år är komposten färdig att användas. De ännu oförmultnade ämnena fränkiljas och komposteras på nytt. Läger man en sådan kompost varje år, så får man ju också med tiden varje år tillgång till kompostjord, som i icke ringa grad drygar ut gödseln.

Konstgödsels uppgift är att komplettera den naturliga gödseln, där denna, som ofta är fallet, inte räcker till. Dessutom bör den användas, om en kultur är i behov av ett särskilt näringsämne, eller för växter, som inte bra tåla naturlig gödsel samt på förut ensidigt gödslade jordar. Som växtnäringen i konstgödseln i allmänhet finnes i mer lättlöslig form än i den naturliga gödseln, användes sådan med fördel, när man vill åstadkomma en hastig utveckling av en växt.

Som förut nämnts, fordras för växternas trevnad och utveckling ett tillräckligt förråd av såväl kväve som kali och fosforsyra, men alla växter ha inte lika stort behov av de olika näringsämnena.

Kvävet har särskilt inflytande på tillväxten. Vill man därför framkalla en kraftig växtlighet hos en växt, tillför man den en extra kvävegödsling. Det för trädgårdsbruk mest lämpliga och vanliga kvävehaltiga gödslingsmedlet är *chilesalpeter*, som innehåller omkring 15,5 % kväve. Chilesalpeteren är mycket lättlöslig i vatten och åstadkommer därför en hastig verkan; men man måste se till att inte giva för mycket åt gången, då växten därav kan taga skada (»brännas»), eller också sköljes en del av den bort av regnvatten, innan växterna hunnit tillgodogöra sig näringen. Chilesalpeteren användes dels upplöst i vatten (1—2 gr pr liter), som gödselvatten, dels som övergödsling; man utströr den på jorden vid fuktigt väder eller efter regn, men ser noga till, att inte några saltkorn fastna på bladen, då dessa lätt sönderfrätas. Man bör inte giva mer än 10—20 gr. pr kvm.

åt gången. Svaga och klena växter tåla ytterst litet chilesalpeter.

På samma sätt som chilesalpeteren användes *kalksalpeter* eller *Norgesalpeter*, som innehåller omkring 13 % kväve.

Svavelsyrad ammoniak innehåller omkring 20 % kväve; det verkar långsammare än chilesalpeter, och som det inte så lätt som detta bortsköljes av regnvatten, kan det givas i större mängder och tidigare på våren. Svavelsyrad ammoniak får sin största användning, där konstgödseln måste ersätta den naturliga gödseln.

Kali har en mycket stor betydelse vid stärkelse- och sockerbildningen hos växter; därför finner man, att rotfrukter, som fått sitt kalibehov fyllt, inte bara bli större, utan också rikare på stärkelse och socker, än de, som lida brist på detta ämne. Kalit spelar också en viktig roll vid fruktsättningen och utvecklingen av frukten samt vid skottens mognad hos fruktträden.

Sandjord samt ännu mer mull- och torvjord äro oftast i behov av kaligödsling, då däremot lerjord i allmänhet innehåller tillräckligt därav.

Av kalihaltiga gödslingsämnen, som lämpa sig för trädgården, ha vi flera olika slag.

Kainit, som innehåller 12 % kali, användes ju mycket i jordbruket och kan även begagnas i trädgården, men, som det även innehåller rätt mycket koksalt, torde det vid rikligare gödsling vara mindre lämpligt, då jorden lätt kommer att innehålla för mycket koksalt. Bättre är då att använda 37 % *kaligödning* som är synnerligen lämpligt för trädgården.

Kaligödningen utföres och nedgräves bäst på hösten, utom på mycket lätt jord, då det får ske på våren men i god tid före sådd eller plantering; och bör den alltid väl nedmyllas, helst grävas. Hur stor mängd kali, som behöves, beror på jordens beskaffenhet och de växter, som skola odlas, men 10—20 gr. pr kvm. av 37 % kaligödning eller tre gånger så mycket kainit torde vara normalt för mera kalifordrande växter.

På mycket torr jord bör man vara försiktig med kaligödning, då den kan inverka menligt på frönas groningen och på groddplantorna.

Aska av såväl löv som barrträd är ett gammalt känt gödslingsämne, som utom kali även innehåller något fosforsyra. Den kan utströs på landen eller ännu bättre läggas på komposten, varvtals med mera svårslösliga ämnen.

Brist på *fosforsyra* verkar hämmande på växternas hela utveckling, men i all synnerhet på frösättning och fruktens mognad. De trädgårdsväxter, som särskilt äro i behov av detta näringsämne, äro fruktträden samt örter och bönor.

Av fosforsyrehaltiga gödslingsämnen finnas dels lättlösliga, *superfosfat*, som användas för att åstadkomma en hastig verkan, dels mera svårslösliga, såsom *thomasfosfat* och *benmjöl*, som huvudsakligen användas till förrådsgödsling samt för mångåriga växter. Benmjöl har nu mera kommit ur bruk, då dess fosforsyra är mycket svårslöslig.

Superfosfat löses mycket lätt i vatten och kan därför utströs vid sådd eller plantering. 25—40 gr. 20 % superfosfat pr kvm. kan anses lagom.

Thomasfosfat, som vanligen innehåller omkring 13 % fosforsyra, bör utsås om hösten, och vid grävningen blandas i jorden; endast i nödfall utföres det på våren och då så tidigt som möjligt. Mängden beror på, för hur lång tid förrådet är avsett att räcka; kan variera mellan 20 och 75 gr. pr kvm.

I handeln finnes s. k. *trädgårdsgödning* (*T. G.-gödning*), som innehåller 6 % kväve, 9 % kali och 9 % fosforsyra. För mindre trädgårdar, där man ej behöver så stora mängder, är denna att rekommendera, då den lämpar sig för de flesta kulturer.

Ehuru *kalk* icke är något egentligt gödslingsämne, är det dock av stor vikt för växternas trevnad, särskilt äro fruktträden mycket tacksamma för kalkning. Kalk är ett förträffligt jordförbättringsmedel, i det den hjälper till att göra näringsämnena i jorden tillgängliga för växterna, hindrar en del ogräs att utveckla sig och luckrar styv jord. Men

man måste komma ihåg, att den *inte ersätter* gödsel, utan man måste underhålla jordens myllhalt; i annat fall blir jorden småningom utsugen. Det anses, att kaligödning ej gör åsyftad verkan, om kalk saknas i jorden.

Kalkning sker bäst vid höstgrävningen; släckt kalk är lättare att sprida, men för övrigt är *bränd* kalk lika bra, vare sig den är släckt eller ej. Hur mycket och hur ofta man skall kalka, får väl bero på jordens beskaffenhet. Ingen risk är dock att, liksom för jordbruket föreskrives, taga 20—30 kg. släckt kalk pr 100 kvm. vart sjätte år. I handeln finnes också s. k. *kalkstensmjöl*; använder man det, får man taga $\frac{1}{5}$ mer än av släckt kalk.

Har man gammalt murbruk e. d., kan även det användas på kalkfattig jord.

Inhägnad.

Inhägnaden skall ju vara ett skydd för trädgården, dels mot djur och människor, dels ofta också mot blåst och landsvägsdamm m. m. Men på samma gång bör den vara så pryddlig som möjligt. Vanligast är då att omgiva trädgården med en *häck*, men nu gäller det just att välja den för förhållandena lämpligaste sorten.

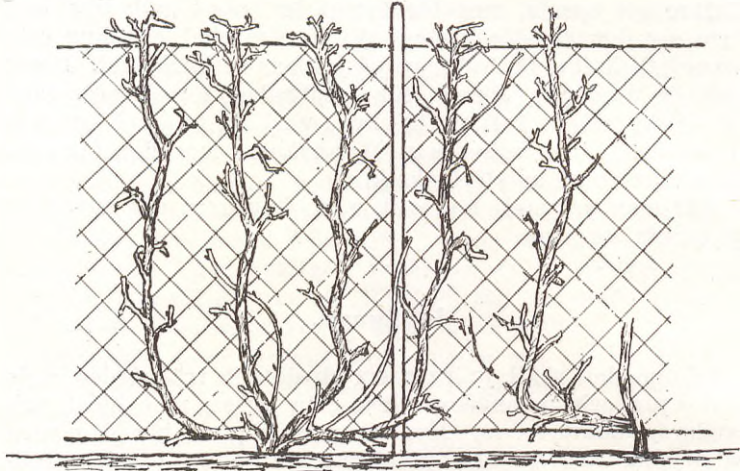
Framför alla andra häckväxter skulle jag vilja förorda *granen*. Den lämnar ett utmärkt skydd och är lika vacker året om. I mycket blåsiga lägen trives dock ej den vanliga granen så bra, men vitgranen (*Picea alba*) är mera motståndskraftig för blåst.

Hagtornshäckar äro ett utmärkt skydd, men de ha ett mycket stort fel, i det de också utgöra ett utmärkt skyddat tillhåll för bladlöss och larver, som sedan sprida sig till fruktträd och andra trädgårdsväxter. Det är just inte heller någon pryddnad med kalättna häckar fulla av »maskbon». Vill man ändå ha hagtornshäck, så får man bereda sig på att sköta den med besprutningar upprepade gånger sommar med kejsargrönt eller blyarseniat (se sid. 97) och kvassia (se sid. 99).

Fuja

2 En utmärkt häck får man av *annbok* (*Carpinus betulus*). Den växer fort upp och bildar sålunda hastigt skydd; dessutom är den synnerligen vacker även långt fram på hösten med sina i brunt, gult och grönt skiftande blad.

bok

Vildvinshäck.

Smållin
Naverlönn, *alm* och *lind* bilda också bra skyddshäckar, likaså *sibirisk ärtbuske*, som är mycket förnöjsam på jordmån.

Som inhägnad begagnas ofta *trüstaket*, men de äro i allmänhet ohållbara och inte alltid särskilt prydliga. Däremot finns det mycket hållbara och snygga *järntrådsstängsel*, som kanske visserligen äro lite dyra att anskaffa, men i stället inte behöva så mycket underhåll. Planterar man sedan någon klättrväxt utefter stängslet, t. ex. *vildvin*, *klätterosor* eller *björnbär*, som få bekläda det, så får man en mycket trevlig inhägnad. Särskilt är vildvin lämpligt härtill, då det fort bildar en under hela sommaren tät vägg, som, på samma gång den är vacker, utgör ett utmärkt skydd.

Trädgårdens indelning.

När vi fått vårt trädgårdsområde inhägnat, så få vi göra klart för oss, vad vi skola odla där, och hur vi bäst skola ordna de olika växterna. Vi skola ju ha nyttiga växter, köksväxter, bärbuskar och fruktträd; och vi skola också ha prydnadsväxter, även om trädgårdens storlek inte alltid tillåter en särskild avdelning för dem.

Förr planterade man fruktträd och bärbuskar i kanterna på landen och odlade köksväxter i mitten. Men det var både opraktiskt och oekonomiskt, då såväl fruktträd som ännu mer köksväxterna vantrivdes; därför har man numera alldeles lagt bort denna metod. Trädgårdsväxterna fordra en rationell skötsel för att nå den utveckling de kunna och skola. För att kunna giva dem detta måste man odla köksväxter för sig och fruktträd för sig. Att man, medan fruktträden äro små, kan odla t. ex. köksväxter mellan raderna, är klart, men efter en del år behöva träden själva hela utrymmet. Därför måste vi ha en särskild köksträdgård. Denna del av trädgården är väl i allmänhet den mest försummade och därför vill jag, när jag nu övergår att tala om de olika avdelningarna i trädgården, börja med köksträdgården.

K Ö K S T R Ä D G Å R D E N

Köksträdgårdens indelning, växtföljd.

Köksträdgården bör ha en så regelbunden form som möjligt med raka gångar och helst rektangulära eller kvadratiska land, då dessa bli mycket mera lättskötta än oregelbundna. Den bör heller inte läggas nära större träd och buskar, vars rötter då utsuga jorden.

Ehuru alla köksväxter fordra god jord, ha de med avseende på de särskilda näringsämnenas tämligen olika fordringar. Man brukar därför indela dem i *starkt tärande* (kål, spenat, gurkor m. fl.), *medelmåttigt tärande* (lök, morötter, rödbetor m. fl.) och *svagt tärande* (ärter, bönor, syltlök m. fl.) För att så mycket som möjligt tillgodogöra sig näringen i jorden, är det därför klokt att tillämpa ett *treårigt växelbruk*. Man har då lämpligen tre kvarter, varav varje år ett gödslas med naturlig gödsel; på det odlas då de starkt tärande växterna (första årets växelbruk). Nästa år (andra årets växelbruk) odlas där de medelmåttigt tärande växterna, och tredje årets växelbruk utgöres av de svagt tärande växterna. Dessutom får man ha ett kvarter för fleråriga köksväxter och kanske ett reservland för de växter, som inte få plats i de olika kvarteren.

Fördelen med växelbruk är inte bara ett ekonomiskt tillvaratagande av gödslingen; härigenom underlättas också bekämpandet av ogräs. Dessutom trivas ej en hel del växter, om de odlas år efter år på samma plats, och de angripas då mera av sjukdomar.

Mången gång ställer det sig svårt att strängt tillämpa detta växelbruk, men man må dock se till att inte odla en växt allt för många år på samma plats.

Driv- och kallbänkar.

Drivbänkar användas till odling av tidiga grönsaker och sådana, som icke med gott resultat kunna odlas på kalljord samt till uppdragning av plantor m. m.

Drivbänksplatsen bör vara väl dränerad och gärna ha någon sluttning mot söder. Den måste vara skyddad mot norr samt för östliga och västliga vindar, men öppen mot söder. Platsen jämnas på hösten och täckes med löv, halm, strö e. d., så att marken ej fryser. Under vintern gör man sedan i ordning de materialier, som erfordras: *drivbänksfönster*, *träramar*, *vass-* eller *halmmattor* till täckning samt träkilar, s. k. *luftkilar*.

Bågarna till fönstren bli väl ofta billigast att köpa färdiga från någon snickerifabrik. En lämplig storlek är 160×120 cm. eller, om bänkarna endast äro avsedda för plantuppdragning, 150×100 cm., då de äro lättare att hantera. Glaset lägges som taktegel direkt i falsarna; ovanpå kittas, men endast i falsarna och ej i skarvarna. I hörnen på bågarna sättas hörnjärn och ett handtag vid vardera kortsidan. För hållbarhetens skull kan man sätta en eller två smala järnstänger tvärs över fönstret. Att det är ekonomiskt att omsorgsfullt underhålla målningen av fönstren, är ju självklart.

Drivbänkslådorna eller -ramarna göras av 1 à 1½ tum tjocka och 6 à 8 tum breda bräder och så långa, att de passa för 2—4 fönster. Bredden på lådan blir då längden på fönstret. I hörnen sammanspikas bräderna på stolpar, och i skarvarna mellan fönstren infälls 2 tum breda bräder för fönstren att vila på. I underkanten spikas ett par klotsar till stöd för fönstren vid vattning o. s. v.

Halm- eller vassmattor kan man lätt själv tillverka; de

böra vara något längre än fönstren. Mattor finnas också att köpa färdiga.

Jorden, som skall användas till drivbänkarna, lägger man på hösten i en hög, som täckes med löv e. d. Bäst är att ha dubbelt så mycket jord, som fordras, så att samma jord användes vartannat år. Den jord, som under sommaren varit i bruk, lägges då i en hög, som ej täckes, utan får bli utsatt för frost. Har man däremot ej tillfälle att så byta jord, bör man dock till åtminstone $\frac{1}{4}$ tillsätta ny jord varje år. Jordens beskaffenhet får naturligtvis bero på vad som skall odlas i bänken. För köksväxter fordras god och bördig jord, som ej får vara för lätt, t. ex. väl förmultnad grästorvjord, uppblandad med god kompostjord eller brunnen kogödsel, eller i brist på grästorv, god ej för lätt trädgårdsjord. För plantuppdragning kan jorden gärna vara litet lättare. Hur tidigt bänkarna skola läggas beror på vad som skall odlas, och om man har gott om strö o. s. v. Vill man odla tidiga grönsaker, lägges bänken redan i slutet av januari eller början av februari. För gurkor och meloner kan man lägga bänken från februari till april eller maj. De flesta av våra vanliga köksväxt- och blomsterplantor kunna uppdragas i kallbänk eller halvvarm bänk i senare hälften av mars eller början av april.

Vill man ha riktigt tidiga bänkar, får man i januari borttaga täckningen på bänkplatsen och utföra färskt, halmigt hästströ, vilket lägges i en s. k. sträng. Ovanpå lägges det löv eller strö, som tjänstgjort som täckning under vintern. När värmen trängt igenom det övre strölagret, genomarbetar man strösträngen från ena sidan till den andra. Härvid blandas alltsammans väl, och man lägger det mindre varma ströet inuti strängen, vilken sedan täckes med luckor eller mattor till skydd mot kall blåst. Efter ungefär en vecka är strängen genomvarm och skulle då kunna läggas, men för tidiga bänkar är det nog säkrast att nu återigen kasta om strängen. Efter ytterligare några dagar är strängen färdig att läggas. Man lägger nu i riktning öster och väster en jämn 90 cm. tjock bädd med någon sluttning mot söder och

omkring 80 cm. bredare än fönstrens längd. Man ser nog till, att ströet upptages väl från botten och blandas omsorgsfullt. Ströet tilltryckes med grepen, men man får ej trampa i ströbädden. Läggningsen bör helst försiggå i lugnt väder, då annars en del värme går förlorad. Sedan påläggas lådorna samt fönster och mattor. En termometer nedstickes i ströbädden och när temperaturen ej överstiger $+40^{\circ}$ C., kan man lägga i jorden. Dessförinnan inriktas lådorna, och få de samma lutning mot söder som bädden. Man trampar nu till ströet runt om lådorna och upplägger av varmt strö som man lagt undan vid läggningen, s. k. ströpallar, på vilka man helst lägger bräder att gå på. I tidiga bänkar lägges helst ett 5 cm. tjockt lager halvbrunnet löv ovanpå ströet för att hindra svampar att upptränga från ströet. Därefter påfylls jorden omkring 20 cm. tjockt; skulle den vara frusen, bör man endast lägga i hälften i sänder. Jorden omarbetas med en spade varje dag, och vid soligt eller milt väder luftas (luftkilen insättes under norra fönsterkanten eller på läsidan vid blåsväder) för att utsläppa ströimman. Om nätterna hålles bänken naturligtvis täckt med mattor. Efter 4—5 dagar kan man vanligen så, såvida jordtemperaturen ej överstiger $30-35^{\circ}$ C. Tidiga bänkar fordra mycken omvårdnad inte bara på dagen, utan ibland också om nätterna. Men ju senare man lägger bänkarna, desto tunnare ströbädd behöver man (ströet kan då uppblandas till hälften med löv eller halm och behöver ej omkastas mer än en gång), och de äro betydligt lättare att sköta. Skulle frampå våren en strösäng bli torr, måste man vattna den, då den annars ej kan »brinna» ihop.

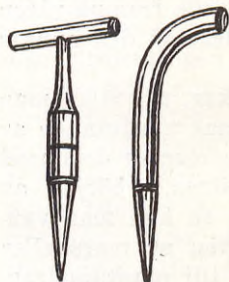
Allra mest lättskötta äro s. k. kallbänkar, till vilka man inte alls har något strö, utan de uppvärmas uteslutande av solen. Om man så vill och kan, kan man omgiva dem med en varm ströpall. Läger man på fönstren i början av mars och omgräver jorden några gånger, så kan man vanligen beså kallbänkar under senare hälften av mars eller först i april. De äro mycket användbara till plantuppdragning och till en del grönsaker på våren, till gurkor och melo-

ner under sommaren samt till övervintring av plantor och en del köksväxter och mycket annat. Drivbänkar, som legat kvar från föregående år, kunna användas som kallbänkar.

Sådd, uppdragning och utplantering av plantor.

Av våra vanliga köksväxter sås de flesta direkt på kalljord, men av andra åter uppdrager man plantor, som sedan utplanteras.

Sådd på kalljord sker i allmänhet på våren, och den bör som regel ske så fort jorden reder sig. Ofta gör man det felet att dröja för länge med sådden, så att jorden torkat ut för mycket. Med våra merendels torra försomrar blir groningen då ofta mycket ojämn. Undantag måste göras för t. ex. gurkor och bönor, som äro ömtåliga för frost. De flesta köksväxter sås på sängar, 120 cm. breda med 30 cm:s gångar emellan. Sängarna få om möjligt riktning norr och söder. Radsådd användes numera så gott som alltid, då såväl sådd som skötsel bli lättare att utföra och resultatet blir bättre. Fårorna uppdragas med en hacka eller krattkammen så pass djupa, att fröna komma att bli täckta med jord till 3—5 gånger sin egen tjocklek, men ej mer. Fårorna igenmakas efter sådden med krattkammen, varvid jorden tilltryckes. Vältning efteråt bör man undvika, då den tillpackade jorden torkar ut mera samt lättare bildar hård skorpa. För frön, som sås mycket grunt, såsom lök och spenat, är det dock fördelaktigt att välta eller klappa till jorden, då den håller sig mera fuktig i ytan.

Planteringspinnar.

Sådden kan också ske med maskin; kanske det finns någon dylik för sådd av rotfrukterna på åkern, som också kan användas i trädgården. En liten bra såningsmaskin är Fix. Den är synnerligen lätt att använda och är mycket fröbesparande.

Uppdragning av plantor sker vanligen

i driv- eller kallbänk, men t. ex. kålplantor kan man åtminstone i södra Sverige så på varm och skyddad plats på kalljord. Tiden för sådden är mycket växlande för de olika sorterna. Viktigt är emellertid att plantor ej ha för varmt

För djupt planterad.

Rätt planterad.

eller stå för tätt, så att de bli långa och gängliga, utan man bör lufta rikligt samt helst omskola plantorna. Innan de utplanteras, böra de vara väl avhärdade.

Utplantering av plantor företages helst i mulet väder eller också på kvällen. Dagen innan planteringen vattnas plantorna grundligt, så att något jord medföljer rötterna. Man ser noga till att rötterna vid planteringen komma rakt och ej böjas; äro de mycket långa, nyper man då hellre av dem ett stycke. Plantorna sättas i allmänhet ungefär lika djupt som de stått förut eller obetydligt djupare, men ej, som man ofta får se, så att halva bladskäften stå under jord. Omedelbart efter planteringen vattnas, vilket, om torr väderlek inträffar, får upprepas ett par gånger, tills plantorna tagit sig. Möjligen utgångna plantor ersättas med nya.

Vattning.

Vattning kan ju tyckas vara en så enkel sak, att vem som helst kan utföra den, utan att det behövs skrivas något särskilt därom. Men i själva verket är det nog tyvärr ofta så, att man vattnar på ett sådant sätt, att det alls inte blir till någon nytta utan alldeles tvärtom. Hur ofta ser man inte människor i all välmening sprita över sina nysådda morots- och löksängar varenda kväll, och ändå kommer det ofta upp så dåligt! Saken är den, att man i stället för att hjälpa, hindrat sådden att komma upp. Vattnet har ej trängt ner så djupt, att det gjort någon nytta, men har däremot bidragit att bilda en hård skorpa i ytan, som är svår för plantorna att genomtränga, och som förorsakar hastigare uttorkning av jorden. På samma sätt behandlas ofta nysatta plantor. En person beklagade sig en gång, att kälplantorna dogo ut, och ändå vattnades de varje kväll; de fingo också en sådan där överspritning — och torkade ihjäl! Frösådder, såsom lök, morötter, rödbetor m. fl., behöva i allmänhet inte vattnas. Vid sena sådder, då jorden ofta är torr, vattnar man i fåran före sådden och täcker den sedan som vanligt. Behöver man senare förnya vattningen, vattnar man stycket gång på gång och låter vattnet sjunka ner emellan, tills fuktigheten trängt ordentligt ner i jorden. För att förebygga skorpbildning är det då förmånligt att utbreda ett tunt lager av torvmull eller väl förmultnad gödsel (t. ex. gammal bänkgödsel) över det vattnade landet. På samma sätt kan man skydda jorden kring nysatta plantor för att slippa vattna dem så ofta.

Vattnet, man använder, bör aldrig vara kallt. Å- och sjövattnet samt naturligtvis regnvatten äro bäst att vattna med. Brunns- och källvattnet bör stå uppe i luften några timmar innan det användes.

Vattning i drivbänkar bör ske med stor försiktighet; vattenkannan skall vara försedd med en fin stril, och man ser till, att vattnet ej kommer att rinna omkring, och att det

inte blir för fuktigt i nederkanten. Vattnet bör ha minst lika hög temperatur som bänken. Tidigt på året vattnas mera sparsamt än längre fram på våren.

Rensning, luckring och gallring.

När plantorna efter sådd blivit så försigkomna, att man, utan att begrava dem med jord, kan skyffla eller rensbacka mellan raderna, bör detta utföras. Genom skyfflingen inte bara förgör man ogräset, utan luckrar också jorden, vilket har en utomordentligt stor betydelse för växternas fortkomst och trevnad. Samtidigt rensas i själva raderna och gallras; det är mycket viktigt att detta arbete utföres så tidigt som möjligt. I svår torka är det vanskligt att gallra; därför kan det vara fördelaktigt att under torra försomrar gallra i två omgångar. Efter gallringen bör det inte dröja länge, förrän man åter skyfflar mellan raderna, vilket arbete man upprepar alltemellanåt under försommaren i synnerhet. Detta gäller naturligtvis också för utplanterade och fleråriga växter, utom att de ej gallras. Särskilt när det börjar torka upp efter regn, bör man luckra jordytan genom skyffling eller med rensbacka; härigenom hindras jorden att bilda skorpa, och fuktigheten bevaras bättre i jorden. Rensning och luckring äro mycket viktiga arbeten i köksträdgården; de böra därför alltid utföras i tid, ty därav beror till stor del resultatet.

Första årets växelbruk.

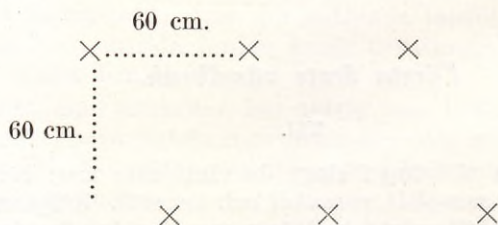
Kål.

Av kål odla vi många slag; de viktigaste äro: *blomkål*, *vitkål*, *rödkål*, *savoykål*, *rosenkål* och *kruskål*. Kålplantorna uppdragas uppåt landet i kallbänk, men i södra Sverige kan man med fördel uppdraga dem på kalljord. Härtill väljes en varm och skyddad plats, t. ex. vid södra sidan av en

vägg. Såd len sker i början av april för kruskål möjligen något senare. Sedan jorden blivit grävd och krattad, gör man med kanten av en bräda grunda fåror på 5 cm:s avstånd från varandra. I dessa utläggas kålfröna med 1 cm:s avstånd mellan varje frö, varefter fårorna igenmakas, och jorden tilltryckes med ett klappträ. Kålplantor böra vattnas mycket sparsamt. Få de för mycket fuktighet eller stå de för tätt, få de lätt s. k. svartrot (skrumpna ihop vid rothalsen) och bli då odugliga. Plantor som uppdragits på kalljord, tåla mycket väl lättare nattfroster, men skulle någon skarpere frost inträffa, spritar man över plantorna med kallt vatten på morgonen, innan solen hunnit tina upp dem. Vid utplanteringen ser man noga till, att endast friska och kraftiga plantor medtagas. För att skydda rötterna mot uttorkning vid planteringen, är det förmånligt att doppa dem i en välling av vatten, lera och kogödsel.

Kål trives bäst på starkt gödslad, kalkrik, lerhaltig jord, som ej är för torr. Den kan, i motsats till de flesta andra växter, odlas en följd av år på samma land, men detta måste då gödslas varje år. På upptagna gräsvallar, som på hösten gödslats, brukar bli bra kålskörd; året efter är det lämpligt att där odla lök.

Blomkål fordrar djupt bearbetad, ej för torr jord; den trives gärna i någon skugga. De plantor, som uppdragits på kalljord eller i kallbänk, utsättas i mitten av maj i rader på 50—60 cm:s avstånd mellan såväl rader som plantor och i förband.

När plantorna börjat komma i växt, äro de mycket tack-samma för en och annan gödselvattning samt för en grund-

lig vattning då och då vid ihållande torka. Då de blivit nog försigkomna, kupas de med en hacka eller handplog. Så snart huvudena visa sig, vikas ett par av de större bladen över dem, då de bättre bibehålla sin vita färg. Blomkålshuvudena skördas, medan de ännu äro fasta; få de däremot stå kvar för länge, bli de glesa och dåliga. Planterar man på detta sätt blomkål av både tidiga, medeltidiga och sena sorter, så har man tillgång till blomkål från början eller mitten av juli till långt fram på hösten. De huvud, som ej nått full utveckling, innan svårare froster inträffa, uppgrävas och jordslås i en källare eller kallbänk och växa där ut.

Vill man ha blomkål redan under försommaren, får man uppdraga plantorna i drivbänk eller ock så dem i september i kallbänk och övervintra dem där. Säden sker då i senare hälften av september i starkt sandblandad jord; när plantorna fått de första örtbladen, omskolas de på c:a 8 cm:s avstånd från varandra i samma slags jord. Då frost inträffar, påläggas fönster, men för övrigt luftas så rikligt som möjligt och vattnas mycket sparsamt. Vid strängare köld täckes med mattor o. d., vilka dock genast avtagas vid mildväder. I början av april avhärdas plantorna, d. v. s. fönstren få vara avtagna först om dagarna och sen hela dygnet om. På detta sätt behandlade plantor äro naturligtvis inte ömtåliga för lindrigare frostnätter och kunna därför utplanteras på kalljord redan i mitten av april. Denna metod lämpar sig endast för södra Sverige. Lämpliga blomkålssorter äro: *Erfurter dvärg*, tidig, *Stor dansk* och *Non plus ultra*, medeltidiga och *Frankfurterjätte*, sen.

Vitkål blir bäst på starkt gödslad lerjord; t. o. m. på mycket styv jord, där andra växter ej trivas, kan den bli utmärkt. Den fordrar en ljus och solig växtplats. Plantorna utsättas i mitten av maj i rader på 60 cm:s avstånd i förband. En eller annan gödselvattning då plantorna börjat växa, är mycket välgörande, om jorden ej är för torr, då man först bör grundligt vattna. Plantorna kupas, när de uppnått lämplig storlek. Vitkålen växer bäst, när luften börjar bli svalare på eftersommaren och hösten; den bör därför inte skördas för tidigt, utan kan gärna stå kvar till

slutet av oktober eller början av november. Den förvaras över vintern i en sval och luftig källare eller också nergrävd ute. Ett bra sätt att förvara den är att gräva ett dike ett spadtåg djupt och så brett, att det blir plats för två huvud i bredd. Den lösa jorden skovlas upp. Kålhuvudena uppgrävas och de yttersta av de lösa bladen avputsas. Därefter

Stuka.

nedsättes de med rötterna upp tätt intill varandra i graven, varefter jorden påskottas. Runt om gräves nu ett spadtåg djupt och jorden kastas upp på kålen och tillklappas; på det viset bildas en låg stuka. När starkare köld inträffar, täckes denna

med halm, tång e. d. Förvarar man kålen i källare, avhuges naturligtvis ett stycke av stocken.

Sorter: *Ditmarsker* (för tidigt bruk, men ej hållbar), *Säfstaholm*, *Ruhm von Enkhuisen* och *Amager* (som visserligen är sen men också mycket hållbar; lämpar sig bäst för södra Sverige.)

Rödkål odlas och förvaras på samma sätt som vitkål, men som den blir mindre, kan man plantera den något tätare, 50 cm.

Sort: *Zenith*.

Savoykål har små huvuden med vågiga blad, den användes på samma sätt som *blomkål*. Är mycket odlingsvärd. Odlas som vitkål, men planteras med endast 40—50 cm:s avstånd mellan plantorna. Den är inte så hållbar som vitkålen men förvaras på samma sätt.

Sorter: *Ulmer*, tidig, *Järnhuvud*, *Blumenthaler*, hållbar.

Rosenkål eller *Brysselkål* planteras i mitten av maj i rader med 50 cm. mellan plantorna; den fordrar ett soligt läge och kraftig jord samt grundlig vattning vid torka. De höga sorterna kunna med fördel kupas, då de komma att stå stadigare. Utefter hela stammen framkomma i bladvecken små rosformiga huvud (därav namnet), och det är dessa man

Vid odling: Elvins kål 1 kg utvänder på kvar
skind ca 50000 kg

Jaatum

använder under vintern. Även det lösa topphuvudet bör användas. De anrättas som blomkål. Rosenkålen är mycket hårdig och kan därför stå kvar ute över vintern, åtminstone i södra Sverige och skördas efter hand. Den är bäst, sedan den frusit litet. Uppåt landet eller om man vill ha landet fritt för höstbrukningen, gräver man upp plantorna på hösten och jordslår dem på en skyddad plats.

Sorter: *Hercules*, hög och *Aigburth*, medelhög. *Odessa Frö (den lilla)*

Kruskål eller *bladkål* odlas som vitkål, men behöver ej fullt så fet jord och kan utplanteras något senare samt på något mindre avstånd. Den är fullt vinterhårdig och övervintras som rosenkål. Bladen användas dels till garnering, dels hackade till soppa eller pudding.

Av kruskål finns *grön*, *blå* samt *rödbrokig* och *vitbrokig*. Den gröna är bäst till mat.

Kålväxterna ha svåra fiender. Bland dem äro *kålmalen* och den bekanta »*kålmasken*» (kålfjärilns larv) de värsta. Kålmaskar måste noga efterhållas genom bortplockning. Bästa är, om man förgör de gula äggsamlingarna, innan de hunnit utveckla sig. Mot *kålmalen* är man mera hjälplös; möjligen kan en blandning av kalk och sot, utstrött i synnerhet på undersidan av bladen, när de äro fuktiga, något hejda dennas härjningar. Medan plantorna äro små, angripas de under torra vårar och försomrar stundom av *jordloppor*, som göra runda hål i bladen. Bästa medlet är att genom omsorgsfull skötsel få plantorna i kraftig växt, då jordlopporna ej hinna förstöra dem. *ruddim*

Klumprot (ansvällningar på roten) förekommer ibland på kålväxter. Där sjukdomen uppträtt bör jorden kalkas och ej de närmaste åren användas till kålväxter (ej heller kålrötter).

Gurkor.

Gurkor odlas dels på kalljord, dels under glas. Till gurkodling på kalljord väljer man en varm och solig plats. Jorden bör vara kraftig och kalkrik, ej för lätt samt djupt

bearbetad. Man kan odla gurkor både på slätt land och på list; vilket som är att föredraga beror på läge och jord. På lister blir ju något varmare, men de äro mera utsatta för torka.

Skall man odla gurkor på slätt land, uppdragas, sedan jorden på vanligt sätt är tillredd, 8—10 cm. djupa fåror på 120 cm:s avstånd från varandra. De böra helst gå i riktning från norr till söder. I dessa fåror läggas gurkkärnorna på 5 cm:s inbördes avstånd. De nedtryckas med fingern högst 2 cm. djupt, och hålen igenmakas. Då gurkplantor äro mycket ömtåliga för frost, sker inte sådden, förrän frostnätter ej vidare äro att befara, d. v. s. vanligen från mitten av maj till början av juni (då körsbärsträden blomma). Om möjligt undviker man att vattna, innan plantorna kommit upp, i synnerhet bör inte kallt vatten användas, då kärnorna lätt ruttna i stället för att gro. När plantorna fått de första örtbladen, gallras de, så att de komma att stå på 20—30 cm:s avstånd från varandra, varefter jorden makas intill dem så högt som till hjärtbladen. Skötseln under sommaren består för övrigt endast i att hålla jorden lucker och fri från ogräs samt att under långvarig torka grundligt vattna några gånger. Rankorna fördelas jämnt åt båda sidor.

Vill man odla gurkorna på lister, uppskottas dessa på 1 à 1½ m:s avstånd från varandra; listerna krattas ner så, att de upptill bli minst 30 cm. breda och med någon fördjupning i mitten, så att vatten ej så lätt rinner bort. Odlingen tillgår för övrigt på samma sätt som på slätt land.

Vid vilken storlek gurkorna skola avtagas beror på hur de skola användas, men man bör inte låta dem sitta kvar så länge, att de bli mjuka.

Sorter för fritt land: *Västerås druvgurka, lång vit slang* och *lång grön slang*.

Gurkor odlas med fördel i drivbänk, som för detta ändamål kan läggas från början av februari till sent på våren; bänkar, som först använts till plantuppdragning, kunna under sommaren begagnas till gurkodling. För att resultatet skall bli gott, måste man framför allt ha kraftiga plantor. Dessa uppdragas helst i bänk, för tidigaste odling i en

varm bänk i februari. Kärnorna läggas då i mitten av februari på 5 cm:s avstånd i bänk med en jordtemperatur av $+20^{\circ}$ — $+28^{\circ}$ C. De täckas endast helt tunt med jord. Då hjärtbladen äro utvecklade, inplanteras de små plantorna i god jord i 4 tums krukor så djupt, att bladen vila på jorden. Krukorna nedsänkas vattenrätt i bänken. De första dagarna skuggas något mot solen; om kvällarna täckes bänken väl med mattor. Vid lämpligt väder luftas. Efter 3—4 veckor äro plantorna färdiga att sättas ut i en ny bänk, som man då har till reds. I början av mars lagda bänkar böra ha minst 65 cm:s hög ströbädd, jorden bör vara kraftig och ej för lätt. Man sätter nu en eller två plantor i varje fönster och ser till, att de ej komma under någon skarv, då de bli utsatta för dropp. Har man två plantor i fönstret, toppas de över tredje bladet. Då utväxer en ranka från varje bladveck; av dessa behåller man de två kraftigaste på var planta; alltså fyra rankor i varje fönster. Har man endast en planta, toppas den över femte bladet, och de fyra kraftigaste rankorna bibehållas. Av dessa ledes en till varje hörn och toppas först 10 cm. från bänkkanten. Men skulle dessa rankor ej vilja sätta frukt, toppas de ovan fjärde bladet. För övrigt består beskärningen endast i att borttaga de rankor, som ej sätta frukt samt gula och fläckiga blad och allt, som kan åstadkomma röta. Luftningen måste ske med försiktighet så länge luften ute är kall; temperaturen bör hållas vid $+20^{\circ}$ — $+25^{\circ}$ C. Soliga dagar spritas vid 2-tiden, varefter luften tages igen. Vid blomningen får man vara försiktig med spritning. Rankorna hållas tätt invid jorden med tråkrokar. Längre fram spritas grundligt en eller två gånger i veckan vid varmt väder. Vid torr väderlek luftas nu mindre, men vid mulet väder mera.

Gurkplantor kunna också uppdragas i boningsrum i ett söderfönster, då de säas i kruka.

Lämpliga sorter för bänk äro bl. a.: (*Rochford's*, grön), *Hunderney* samt *Arboga* och *Bundesmanns*, vita.

Gurkornas värsta fiender äro *spinn* och *thrips*, som särskilt framträda i torrt och varmt väder. Dessa mycket små djur angripa bladen, som få gula fläckar och till sist skrumpna

ihop. Angripna delar borttagas, och luften hålles fuktig genom spritning. Lådor och fönster måste väl rengöras, innan de på nytt användas, och jorden ej begagnas i bänk följande år. Mot *bladlöss*, som ofta uppträda på gurkor, finns många medel; ett utmärkt preparat, som fås på apotek, är Simplex (bruksanvisning medföljer). Det torde också hjälpa något mot spinn och thrips. Vid fuktigt och kallt väder, eller om plantorna blivit utsatta för drag eller vattning med för kallt vatten, uppträder stundom en *svampsjukdom* på gurkorna. Fördjupningar uppstå på såväl rankor som frukter. Visar sjukdomen sig, måste man upphöra med spritningen en tid och försöka hålla temperaturen så hög och jämn som möjligt samt akta plantorna för drag.

Melon.

Meloner odlas på ungefär samma sätt som gurkor i bänk, men man måste med dem iakttaga ännu större noggrannhet med avseende på temperatur och fuktighetsförhållanden. Beskärningen tillgår också i huvudsak på samma sätt, d. v. s. i varje fönster utdragas fyra stycken rankor, men de från dessa utkommande skotten toppas över andra bladet. Fruktkarten ansätts vanligen i bladvecken på dessa sidoskott (»sporrar»), men skulle ej så ske, låter man några av de från »sporrarna» framkommande rankorna utväxa, och toppas dessa i sin tur över andra bladet; i vanliga fall toppas de över första bladet. När fruktkarten nått en storlek av omkring 5 cm. i genomskärning, gallras de, så att endast två frukter bibehållas på varje ranka, d. v. s. åtta stycken i fönstret. Av större sorter behållas endast fyra i fönstret. Under karten lägger man en tegel- eller glasbit, för att skydda dem mot röta. Frukterna vändas emellanåt, så att alla sidor bli belysta av solen. Vid beskärning och skötsel i övrigt måste den största försiktighet iakttagas, på det rankorna ej må onödigtvis vändas eller vridas. Under blomning och fruktsättning får ingen beskärning utföras, och spritning sker då mycket obetydligt.

Utom den här beskrivna beskärningsmetoden användes för såväl gurkor som meloner en hel del olika slags beskärningar med gott resultat.

Liksom gurkor kunna också meloner odlas i bänkar, som först använts till plantuppdragning.

Av meloner finnas många olika sorter. En gammal god sort, som ej är så ömtålig, och som villigt sätter frukt är *Berliner nät*. *Pariser torg* hör också till de mera lättodlade.

Pumpor.

Odling av pumpor tillgår på samma sätt som gurkodling på fritt land, men pumporna sås något djupare och fordra större avstånd, 50—100 cm. För övrigt odlas pumpor ofta och med fördel på komposthögar eller andra obegagnade jordhögar eller i lediga kallbänkar o. s. v. De fordra fet jord och rätt mycket fuktighet.

Pumpor anrättas på många olika sätt och kunna vid missväxt på gurkor, ersätta dessa. De kokas också med fördel tillsammans med lingon för att dryga ut dessa.

Av matpumpor är *Växtmärg* den bästa.

Tomater.

För odling av tomater på kalljord uppdragas plantor i bänk. Fröet sås i slutet av mars eller början av april direkt i bänken eller i fröfat (detta kan i brist på bänk även sättas i boningsrum). Bänken behöver icke ha stark undervärme; t. o. m. en kallbänk kan användas. Sedan plantorna kommit upp luftas mycket rikligt, så att de ej bli gängliga. När plantorna bekvämt kunna hanteras, omskolas de i en kallbänk på 5 cm. avstånd från varandra. De första dagarna skuggas något och hålles sluten luft, men så snart plantorna tagit sig luftas så mycket som möjligt. Då plantorna börja växa ihop, inplanteras de i 4-tums krukor, eller också skolas de fritt i bänk på c:a 15 cm:s avstånd. Efter hand luftas

mer och mer, och innan utplanteringen böra de vänjas vid luften dygnet om. Utplanteringen sker i slutet av maj eller början av juni i rader på 60 cm:s avstånd i förband. Tomaterna böra få en varm och solig plats, och jorden skall vara kraftig och väl bearbetad. Efter planteringen vattnas, och plantorna uppbindas vid stadiga käppar. Tomatplantorna växa mycket fort, men måste, för att med säkerhet hinna utbilda mogna frukter på kalljord, beskäras. Strax ovanför första blomklasen delar sig stammen i två grenar; den svagare skäres bort, och den andra uppbindes vid käppen. På samma sätt förfar man var gång stammen delar sig, så att plantan får *en* stam. För att få tidigt och säkert mogna frukter bibehållas endast två eller tre klasar, och plantan toppas över andra bladet ovanför dem. Men i särskilt varma lägen, t. ex. vid sydsidan av en vägg, eller om man även vill använda omogna frukter, kan ända till fem klasar lämnas. Man kan också uppdraga plantorna med två stammar; de båda grenarna över första klasen bibehållas då, och på dem behåller man en eller två klasar. Skötseln under sommaren består för övrigt i att borttaga alla skott, som framkomma i bladvecken eller från roten samt blad, som skugga för frukterna. Vill man ha särskilt stora tomater, måste klasarna gallras, så att endast 2—5 frukter lämnas kvar i varje klase. Vid torra vattnas.

De frukter, som ej hunnit mogna, innan froster inträffa på hösten, avtagas (helst med ett stycke av stammen) och eftermogna i ett soligt fönster.

Lämpliga sorter för kalljord äro: Dansk export och Amager torg samt Earliana, alla tidiga med runda, röda, släta frukter.

Selleri.

Av selleri odlas dels rotselleri, som hos oss är mest älskadt, dels blekselleri, på vilket man äter de blekta bladstjälkarna.

Rotselleri fordrar en djupt bearbetad, starkt gödslad, ej

för lätt eller torr jord. Fröet sås helst i måttligt varm bänk i februari, men har man ej någon så tidig bänk, kan sådden ske senare, t. o. m. i mars, men naturligtvis bli inte knölarna då så stora. Även i en låda eller kruka i ett soligt fönster inomhus kan man så selleri. Fröna täckas ytterst tunt med jord, som tillklappas. En temperatur av $+10^{\circ}$ — $+15^{\circ}$ C. är tillräcklig. Som små omskolas plantorna på c:a 4 cm:s avstånd. Under hela tiden luftas så mycket som möjligt och vattnas vid behov. I maj avhärdas plantorna och utplanteras under senare hälften av månaden eller början av juni med 25 cm:s avstånd i raden och 4 rader på en vanlig säng (120 cm. bred). Rötterna intoppas något; efter planteringen vattnas grundligt. Under sommaren hålles jorden lucker i ytan och fri från ogräs, men någon djupare hackning bör ej företagas, då rötterna lätt skadas därav. Vid torra måste ges grundliga vattningar och vill man ha stora selleriknölar, gödselvattnas några gånger i augusti. I oktober upptagas sellerierna; de större bladen avputsas tätt invid knölen, och av smårötterna lämnas endast ett par cm. Rotselleri förvaras jordslaget i en kallbänk eller i fuktig sand i en källare.

Sorter: *Prager jätte*, *Naumburger jätte*.

Blekselleri användes ganska litet här i Sverige, men anses av många som en stor läckerhet. Plantorna uppdragas på samma sätt som rotselleri, men de utplanteras i 30 cm. djupa och 50 cm. breda gravar, som böra gå i riktning norr och söder. Plantavståndet bör vara c:a 40 cm. Blekselleri fordrar en starkt gödslad jord och mycket vatten samt varm växtplats. Gödselvattningar eller övergödslingar med chilosalpeter äro välgörande i aug. I slutet av aug. eller början av sept. börjar blekningen. Stjälkarna hopbindas löst med bast, och ett omkring 10 cm. tjockt lager jord kupas över dem. Denna kupning upprepas ännu ett par gånger med en veckas mellanrum. I slutet av oktober uppgrävas bleksellerierna och förvaras i jord till samma höjd som förut i källare eller kallbänk. — De blekta bladstjälkarna ätas dels råa, dels anrättade som sparris.

Sorter: *Coles crystal white* och *Sandringham dwarf white*.

Purjolök.

Fröet säs i bänk i början eller mitten av mars. Skolning är fördelaktig, men om plantorna ej stå tätt, är den inte absolut nödvändig. För övrigt behandlas plantor av purjo på samma sätt som selleri. Vid utplanteringen avkortas såväl rötter som blad något. De sättas tämligen djupt på 20 cm:s avstånd och 4 rader på sängen eller också, om man vill ha dem blekta, i c:a 20 cm. djupa fåror med 30—40 cm:s avstånd mellan raderna. Varefter plantorna tillväxa, nedmakas jorden över dem, och när fårorna äro fyllda, uppkupas jord kring plantorna. Skötseln på säng består endast i att hålla jorden lucker och ogräsfri. Purjolöken fordrar en starkt gödslad, väl bearbetad, helst lerhaltig jord; den får någon skugga.

Purjolöken kan även säs direkt på kalljord, vilket då sker så tidigt på våren, som jorden reder sig. Fröet säs helt grunt i 4 rader på vanlig säng, varefter jorden vältas eller tillklappas. Sedan plantorna kommit upp, luckras jorden genom skyffling eller hackning, och så fort det går för sig, gallras plantorna, så att de få ett avstånd av 25—30 cm. Skötes för övrigt som utplanterad purjolök. Purjolöken är i södra Sverige fullt härdig och kan där stå kvar på sin växtplats över vintern och skördas efter hand. Längre uppåt landet uppgräves den i okt. och förvaras som selleri.

Sorter: *Brabanter* och *Bangholms* samt för tidigt bruk *Fransk sommar*.

Spenat.

Spenaten fordrar en fet och kraftig, mera tung jord, helst litet fuktig. I motsats till de flesta andra växter trives den bättre i hård än mera lös och lucker jord. Den odlas därför med framgång i gångarna mellan köksväxtsängarna, där fröna tunt utströs och tilltrampas, varefter man för snygghetens skull krattar över gångarna. Men vid rensning och dylikt är spenaten i vägen, och därför bör den kanske

helst odlas för sig. Den sås så tidigt som möjligt (det gör ingenting, om jorden ännu är klibbig) på våren eller också sent på hösten i 6 rader på vanlig säng; bredsådd kan också användas, då fröna hackas ner helt grunt med krattan. Jorden vältas eller tillklappas rätt hårt. För att ha tillgång på spenat så lång tid som möjligt, sås den var 14 dag på någon ledig, lämplig plats ända till i september. Under högsommaren vill den gärna fort gå i frö, men kan då ersättas av andra växter, såsom mangold, hornspenat och syror. På lätt och torr jord går spenat sämre till. Spenat, som såtts i augusti, kan man få mycket rik skörd utav, om man, sedan de första bladen skördats, giver en övergödsling med chilesalpeter eller gödselvattnar den. Är väderleken torr, vattnas samtidigt.

Spenat kan också odlas i bänk, då den helst utskolas på c:a 5 cm:s avstånd mellan plantorna. Luftas rikligt.

Sorter: *Gandry* (för tidigt bruk), *Triumph*, *Valkyria* (går sent i frö).

Juliana

Kungen av D. 100.

Gandry 65

Valkyria 72-86

Sallat.

Av sallat odlas flera olika slag, såsom huvudsallat, bindsallat och endiviasallat.

Huvudsallat är den hos oss mest odlade. Den kan sås på kalljord med 5 rader på vanlig säng. Plantorna gallras, så att de få ett avstånd av 20 cm. Men bättre är att skola ut plantor på sagda avstånd. Sådd bör företagas flera gånger under sommaren till mitten av juli. Om våren odlas huvudsallat i bänk; man bredsår fröet i en låda eller direkt i bänk och utskolar plantorna på 20 cm:s avstånd eller också endast 10 cm., då varannan planta skördas som halv vuxen. Särskilt är det lämpligt att odla sallat i nederkanterna av bänkfönster, då de fordra mycken fuktighet.

Bindsallat odlas såsom huvudsallat, men lämpar sig ej för bänk, då den blir rätt hög. Men under högsommaren är den att föredraga framför huvudsallaten, som då lätt går i frö. Bindsallaten bildar ej huvud, utan binder man med

ett bast ihop bladen, när plantorna äro utvuxna; detta bör ske, när bladen äro torra. De inre bladen bli då på c:a 14 dagar blekta och äro mycket läckra. Blekta plantor upptagas på hösten och inslås i kallbänk och kunna då (åtminstone i södra Sverige) hålla sig till jul.

Endiviasallat användes mest till garnering av maträtter, men är också en utmärkt vintersallat. Odlas som bindsallat. För vinterbruk sås den i slutet av juli. De blekta plantorna upptagas om hösten och inslås i sand i en källare eller på annat frostfritt ställe.

Sallat fordrar en djup, starkt gödslad, myllrik jord, helst litet fuktig; trives gärna i någon skugga.

Sorter av huvudsallat: *Gulddrottningen* (för bänk), *Laibacher* och *Rudolfs älskling* (för kalljord); bindsallat: *Romaine blonde*; *Endiviasallat*: *Gul krusbladig*.

Poinssallat. Paris, grön.

Persilja.

Fröet utsås så snart jorden reder sig i 5 rader på sängen. Om plantorna stå mycket tätt gallras något. Skötseln består i rensning och luckring. Persilja står i södra Sverige grön mest hela vintern men längre uppåt landet upptagas en del rötter på hösten och inslås i låda, som man kan ha i kallbänk eller inomhus. Jorden packas mycket hårt och de största bladen avputsas. En del av persiljan bör få stå kvar på landet till följande år för att ge skörd på försommaren, tills den nya persiljan hunnit bli användbar. — Persiljerötter ge en fin smak i soppor.

Sorter: *Non plus ultra*, *Bardowiker* (mycket hårdig för vintern, slätbladig).

7-8 kg per ha, skörd 12-1500 kg frö

Dill.

Sådd av dill företages tidigt på våren i 4 rader på sängen; den bör sås helt tunt. För att ha dill hela sommaren och hösten får man så i flera omgångar. Dillfrö fordrar ganska

mycken fuktighet för att gro och skulle jorden vara torr vid någon sådd under sommaren, vattnas först i fårorna. Vid torka måste man grundligt vattna en och annan gång. — I bänk bredsår man vanligen dillen. Dill kan lätt bli ett ganska otrevligt ogräs; man bör därför hålla efter den, då den uppträder på olovlig mark.

Andra årets växelbruk.

Rödlök, steklök, schalottenlök.

Rödlök sås så snart jorden reder sig på våren i 4—6 rader på sängen. Som lökfrö ligger omkring 4 veckor i jorden, innan det gror, och fordrar mycken fuktighet under denna tid, är det synnerligen viktigt, att sådden företages i god tid, då så mycket som möjligt av vårmusten ännu är kvar i jorden. Fröna myllas $\frac{1}{2}$ högst 1 cm., varefter jorden vältras eller tillklappas. I synnerhet på jord, som lätt bildar skorpa, men också annars är det säkrast att utbreda ett tunt lager väl förmultnad gödsel, t. ex. gammal bänkgödsel, eller också torvmull, över löksängarna. Denna täckning skyddar jorden från uttorkning och från att bli hård i ytan. Så fort löken kommit upp, skyfflas mellan raderna, och rensning och gallring företages. Plantorna böra få ett avstånd av c:a 6 cm. Skötseln för övrigt består i rensning och luckring. På eftersommaren vissnar löken ner; den upptages då och lägges i ett tunt lager att torka ute, om vädret är lämpligt, eljest på en luftig vind eller dylikt. När den är torr, avputsas blad och rötter; härvid fränskiljer man de s. k. halslökarna, som ej vissna av och användas dessa först, då de inte äro hållbara. De mindre lökarna sparas till våren, då de i april utsätts i 5 rader på sängen med 10 cm:s avstånd i raden och så djupt att övre delen står i jordbrynet. Dessa s. k. *sticklökar* giva skörd redan från mitten av juni, men äro ej hållbara för vintern. — Rödlök kan också sås i bänk i mars och utplanteras i maj i 4—6 rader på sängen och 10 cm.

12 kg per ha utsådd, 16-20000 kg skörd

mellan plantorna. Planterad rödlök blir större och tidigare, men är kanske ej fullt så hållbar som den sådda. Genom att så löken i bänk sparas mycket frö, varför detta odlingssätt kan förordas. Löken förvaras över vintern på torrt och någorlunda frostfritt ställe.

Rödlöken fordrar en kraftig, föregående år rikt gödslad, helst något lerhaltig jord, som är väl bearbetad och har ett soligt läge. Konstgödsel är särdeles lämplig för lök.

Sorter: *Braunschweiger*, mörkröd, *Holländsk*, svavelgul.

Litt annor →
Steklök benämns en hel del olika löksorter. Fröet säs i mars i bänk, och plantorna behandlas såsom purjolök, men vid utplanteringen sätts de ej djupare, än de stått förut. Den kan också säs direkt på kalljord. Steklöken vill man ha så stor som möjligt, och bör den därför odlas på mycket god jord. Liksom rödlöken är den mycket tacksam för konstgödsling. Skötsel och förvaring som rödlök.

Sorter: *Zittauer jätte*, gul och röd, samt *Madeira*, stor, gulaktig.

Schalottenlök (potatislök) odlas som sticklök; sättes i 4—5 rader på vanlig säng och c:a 15 cm. mellan lökarna i raden. Från varje lök utväxer ett helt knippe sidolökar. Skötseln under sommaren består uti att avskära alla uppskjutande blomstänglar samt att luckra och rensa. Skörd och förvaring som rödlök. Schalottenlök kan sättas både tidigt på våren och på hösten.

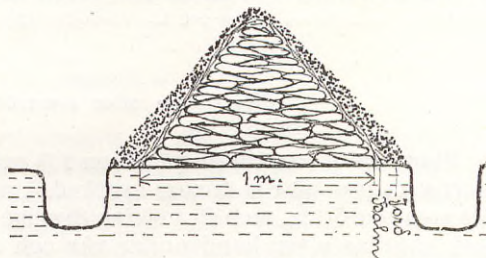
Lök angripes ofta av *lökflugans* larver, som äta sig in i lökarna, vilka därefter ruttna. Kalkning av jorden samt att strö ut sot på sängarna torde i någon mån hjälpa. Lök bör aldrig odlas flera år på samma växtplats.

Morötter.

Fröet utsås i 4—5 rader på vanlig säng så snart jorden reder sig. När plantorna kommit upp, skyfflas eller rensackas mellan raderna och samtidigt rensas och gallras. Morötter, som skola användas under sommaren, få ett avstånd av c:a 3 cm., men de som äro avsedda för vinterbehov

Utfröet 6 kg, skörd 40000 kg per ha, frövärd 5-600 per ha

böra ha 7—10 cm:s utrymme. Det är av mycket stor betydelse att rensning och luckring ej försummas. Genom ofta upprepad luckring av jorden kan man även under mycket torra somrar nå goda resultat. I oktober upptagas morötterna, varvid man bör akta sig för att bryta av dem eller sära dem, då de bli mindre hållbara. Blasten avskäres intill roten, varefter morötterna uppläggas i stuka, som täckes med halm eller dylikt och jord; eller också förvaras de i sand i källare.

Stukor.

Moroten angripes ofta av *morotsflugans larver*, »morotsmasken». Bekämpningsmedel är kalkning av jorden samt växelbruk.

Sorter: *Amsterdam* och *Guerande* för sommaren; för vintern *Nantes*, *S:t Valery* och *James*. *Guerande* är på samma gång tidig och ganska hållbar (ända till mars, april) samt god och lättkokt.

Rödbetor.

Rödbetor sås i 4—5 rader på säng ganska glest. Skördas och förvaras som morötter. Vid gallringen borttagas först och främst alla helt gröna plantor, då deras rötter inte få den röda färgen, man vill ha hos rödbetor. Skulle rödbetorna redan i början av september vara tillräckligt stora, kunna de då skördas.

Sorter: *Egyptisk* och *Non plus ultra*.

12-15 kg på ha 1000-1600 kg färskvikt

muckas?

Landmet
(eminent
sint)

Stukor!

Palsternackor.

Palsternackan fordrar djupt bearbetad, lerhaltig jord för att nå god utveckling. Odlas och förvaras som morötter.

Sorter: *Student* samt *Rund* (för tidigt bruk).

8-10 kg per ha kan 20000 kg rötter, 1200-1600 kg frö (djupt vintert
kvarnat)

Skorzonera eller svartrötter.

Skorzonera sås tidigt på våren i 5 rader på sängen. Plantorna gallras på c:a 4 cm:s avstånd. Under sommaren skötas de som morötter, men få i södra Sverige kvarstå över vintern och skördas efter hand under vår och sommar. Andra hösten upptagas de kvarvarande rötterna försiktigt, så att de ej brytas eller såras, då den vita mjölksaften sipprar ut och de förlora i smak. Blasten avskäres ett par cm. från roten, och förvaras rötterna för vinterbehov i fuktig sand i källare. På samma sätt kan man förfara redan första hösten, vilket alltid måste göras uppåt landet.

Svartrotten fordrar en djupt bearbetad, god, ej för styv jord, då den i grunt bearbetad och hård jord blir grenig. Den ätes som sparris eller användes i omeletter eller soppor bland annat.

Sort: *Rysk jätte*.

Havrerötter.

Odlas på samma sätt som svartrot, den upptages första hösten, då den i motsats till svartrotten blir träig, när plantan skjuter blomstängel. Havreroten är något mindre ford-
ringsfull på jord än svartrotten.

Sockerrötter.

Fröet sås mycket tidigt på våren i 5 rader på säng, och skötes sockerrötter för övrigt på samma sätt som havrerötter. Varje planta har en hel mängd rötter; dessa kunna, om de få stå kvar till våren, då delas och utplanteras.

Kålrötter.

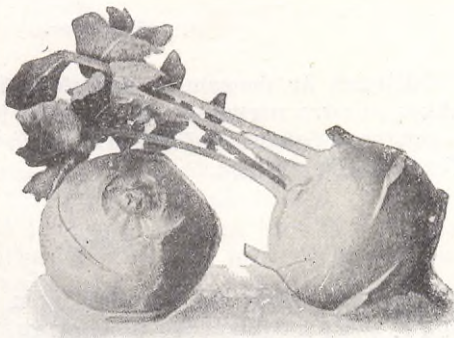
Sådden sker i april i rader på 40—50 cm:s avstånd från varandra. Plantorna gallras, så att de få ett avstånd av 30 cm:s avstånd i raden. Man kan även uppdraga plantor på kalljord och sedan utplantera dem i juni på 40 cm:s avstånd mellan rader och plantor. Blad och rötter avkortas något. På hösten upptagas kålrötterna, avputsas och förvaras i stuka eller i källare. Kålrötter bli visserligen störst på en lös och lucker jord, men blir där ofta maskätna och aldrig så goda eller hållbara, som om de vuxit på styv lerbord, där de också bli mycket släta. Fiender: se Kål.

Sorter: *Gul svensk, Kupol och Krasnoje Selskoje.*

Kålrabbi eller knutkål.

Odlas på samma sätt som kålrötter, men bör sås några gånger under sommaren. Stammen utväxer strax ovan jord till en knöl, som skördad då den är omkring 8 cm. i genomskärning är mycket smaklig. Plantavståndet behöver ej vara mer än 25—30 cm.

Sorter: *Wiener vit, Wiener blå.*

Kålrabbi.

Rädisor.

Rädisor trivas bäst i en lös, lucker, fuktig jord; lida de av torka, bli de svampiga och beska. De måste därför vattnas under sommaren. Sås i flera omgångar i 6—8 rader på sängen och helt glest i raden. Man kan också så dem mellan andra köksväxter, då de fort bli färdiga. Bäst bli rädisor i bänk; där sås de i rader på 8 cm:s avstånd och fröet lägges som kälfrö. Luftas och vattnas rikligt.

Sorter för bänk: *Rapide*, *Non plus ultra*; för kalljord: *Rosenröd med vit rotspets*, *Istapp* (vit).

Rättikor.

För sommarbruk avsedda rättikor sås i april i 4—5 rader på sängar och gallras plantorna till 10—15 cm:s avstånd. I början av juli sås de, som skola användas under vintern. Rättikorna upptagas på hösten, avputsas och förvaras som morötter.

Sort: *Pariser kolsvart*.

Matrovor.

Odlingen är densamma som för rättikor, men de fordra något mindre utrymme, då rovarna äro bäst som små.

Sorter: *Majrova gul* och *Amerikansk* för tidigt bruk samt *Teltower* för vintern.

Potatis.

Potatisen odlas väl huvudsakligen på åkern och det blir nog ej plats i trädgården för mer än den tidigaste. I senare hälften av mars eller början av april lägges medelstor potatis av någon tidig sort i tunt lager på en ljus och ej för varm plats för att utgro. Sättningen sker under senare

hälften av april eller början av maj i rader på 50—60 cm:s avstånd och omkring 25 cm. mellan potatisen i raden. Härvid bör man akta, så att ej groddarna brytas. Potatisen myllas endast med ett 6—8 cm. tjockt jordlager. När groddarna börja visa sig renshackas eller skyfflas och kupning sker i ett par omgångar, så fort plantorna blivit nog stora. En lätt, varm, sandblandad och näringsrik jord är den bästa för potatis. Den är mycket tacksam för konstgödsel.

Tidiga sorter: *Capella*, tidig, god men ej rikbärande; *Early puritan*, vit, utmärkt, *Victor*, mycket tidig samt den kända *Amerikanska rosenpotatisen*. *King Edward*

Sätter man värde på färsk potatis t. ex. vid jul, går det tämligen lätt att åstadkomma, om man har en driv- eller kallbänk ledig på eftersommaren. Potatisen, som naturligtvis skall vara av förra årets skörd, sättes i mitten eller slutet av juli i en bänk, 30 cm. mellan raderna och 20—25 cm. mellan potatisen i raden. Några fönster behöva ej ligga på till att börja med, utan påläggas först vid regnigt väder på hösten. Skötseln med rensning och kupning sker som vanligt. På hösten, då denna potatis är lagom stor för att användas som färsk, täckes med halm, vass, löv e. d., så att frosten inte tränger igenom. De kunna så skördas när man vill under vintern eller våren.

Jordärtskockor.

Knölarna sättas omkring 8 cm. djupt i rader på 80—100 cm:s avstånd och 30 cm. mellan knölarna i raden. Sättningen sker tidigt på våren eller ock på hösten. Jordärtskocken är ej kinkig på jord men skörden blir bäst på god sandjord. Den odlas gärna på ogräsfylld jord, då den genom sin kraftiga växt kväver allt annat. Själv kan jordärtskocken bli ett ganska besvärligt ogräs, om den får kvarstå många år på samma plats. Jordärtskocken är fullt härdig och kan därför stå ute över vintern och skördas efter hand. Upptages den på hösten förvaras knölarna ute i hög, som täckes med jord, men inte i källare i sand, då den förlorar

i smak. I mindre trädgårdar odlas jordärtskockan i allmänhet som en flerårig köksväxt år ifrån år på samma plats men bättre är att låta den gå in i växelbruket.

Sort: *Suttons vita Jerusalem.*

Mangold eller bladbeta.

Fröet sås tidigt på våren i 4 rader på vanlig säng; fordrar ett utrymme av 15 cm. i raden. Skötseln för övrigt består i luckring och rensning samt gärna en eller annan gödselvattning. Mangold är en mycket användbar växt. Bladen användas tämligen späda som spenat, vilket särskilt är att rekommendera under högsommaren, då spenaten vill gå i frö. Mangold behöver aldrig sås mer än en gång tidigt på våren, då man på dessa plantor kan skörda blad hela sommaren. Bladstjälkarna, som på de fullvuxna bladen äro mycket tjocka, användas på flera olika sätt, som sparris, syltade som gurkor o. s. v. Makas litet jord över plantorna på hösten, övervintra dessa och en tidig bladskörd kan tagas på våren.

Sorter: *Gul bredbladig* och *Silver*; *Lyoner* har synnerligen tjocka bladskaff.

Majs.

Majs sås om våren i rader på 50 cm:s avstånd på en varm plats i god jord. Sedan plantorna kommit upp, gallras de, så att de få ett utrymme av c:a 25 cm. i raden. Jorden hålles lucker och ogräsfri; rotskott avlägsnas. De omogna frökolvärna ätas kokta med smör eller stuvade.

Mejram.

Fröet sås i bänk i mars. Plantorna omskolas som små och skötas för övrigt som selleriplantor. I slutet av maj utplanteras de i 5 rader på sängen och med 15 cm. mellan plan-

torna. Vid blomningen avskäras plantorna jäms efter mar-
ken och knippas, varefter de upphängas på luftigt ställe att
torka.

Timjan.

Odlas och behandlas som mejram. Den är flerårig och
användes ofta som kantväxt.

Tredje årets växelbruk.

Bönor.

Bondbönor bli bäst på lerhaltig, ej för torr jord, men äro
för övrigt ej nogräknade. De läggas tidigt på våren omkring
7 cm. djupt på 25—30 cm:s avstånd i 3 rader på säng. De
rensas och kupas samt toppas, när de äro ungefär 1 m.
höga, då topparna bruka angripas av bladlöss.

Sorter: *Bohusläns delikatess*, småfröig och *Windsor* med
stora baljor och frön. Skördas bönorna gröna, framkomma
ofta nya skott från nedersta delen av plantorna och en
andra skörd kan erhållas.

Krypbönor uppdelar man i två grupper, de, som odlas för
frönas skull, t. ex. bruna bönor, och de, som odlas för skidor-
nas skull. Alla äro de ömtåliga för frost; sädnen sker därför
ej, förrän frostnätter inte mer äro att vänta. Man brukar
ju sätta bruna bönor, när körsbärsträden blomma, ett gam-
malt bra rättesnöre. Bönorna sås i 4 rader på vanlig säng
och med 15 cm. mellan bönorna. Kupning är förmånlig; men
ej nödvändig. De bruna bönorna upptagas, när fröna mog-
nat, knippas och upphängas att torka samt spritas. Gröna
bönor och vaxbönor däremot skördas dels som helt späda,
dels som mera utvuxna, men innan de börjat bli tjocka.

Sorter, gröna: *Chevrier* (*Haricot vert*), *Svärd* och *Nord-
stjärnan*; vaxbönor: *Vax flageolet*, *Daddel*.

Ms. 160 p. 160, skind 2000-2400 kg

Ms. 160 p. 160
400-500 kg
per ha

Skid
bragt.

med 2 rad. b.
1) bred 2 rad.
2) bred 2 rad.
3) bred 2 rad.
4) bred 2 rad.

52 bred 2 rad.

Störbönor läggas i rader på 60 cm:s avstånd från varandra. I raderna nedstickas minst 2¹/₂ m. långa stadiga störrar med 60 cm:s mellanrum. Man trampar upp gång mellan varannan rad, så att två rader bilda en säng. Störarna böjas in mot sängen och de som stå mitt emot varandra hopbindas två och två. Över störrparen läggs slanor i sängens längdriktning, varvid störrarna stadigt fastbindas. Dessa slanor äro ej nödvändiga, om man har bra störrar och ett skyddat läge. Man kan också låta störrarna stå lodrätt, men de måste då vara grövre. Kring var och en stör läggs 3—5 bönor 10 cm. från stören. Då plantorna kommit upp gallras, så att endast 3 kvarstå; de böra då stå på c:a 20 cm:s avstånd från varandra i gruppen. Skötseln består sedan i luckring och rensning samt att leda upp en del rankor, som ej själva fått något fäste. Börnorna skördas, innan de börjat svälla.

Sorter: *Juli* och *Extra bred svärd*, gröna samt *Mont d'or*, gul.

Såväl stör- som krypbönor vilja ha en varm växtplats samt god, djup och ej för styv jord. Visserligen kunna de odlas tredje året efter gödningen, men skall resultatet bli gott, får jorden ej vara mager. Konstgödsel är utmärkt för bönor. Men som bönor och ärter upptaga kväve ur luften genom bakterier, som leva på deras rötter, är det ej nödvändigt att särskilt tillföra dem detta ämne, men så mycket mera tack samma äro de för kali och fosforsyra.

ols

På bönor uppträder ofta en svampsjukdom, som visar sig genom att skidor, blad och stammar bli brunfläckiga. Angripna plantor upptagas och brännas.

Ärter.

Av ärter odlas dels sockerärter, varav hela skidorna användas, dels sprit- och märgspritärter, av vilka endast de omogna fröna ätas. Spritärter ha släta frön och märgspritärter skrynkliga. Det är numera huvudsakligen de sistnämnda, som odlas, då de ge rikare avkastning och äro mycket finare i smaken.

Ärter fordra en ljus och solig växtplats samt en väl bearbetad, god jord; på styv lera och lätt sandjord gå ärter sämre till. De kunna odlas på jord, som ej gödslats på två, tre år, men resultatet blir betydligt bättre, om de ha rik tillgång på näring; gärna odlas de på nygödslad jord. Konstgödsel är också bra för ärter.

Ärter sås från mitten av april till omkring midsommar varannan eller var tredje vecka. De låga sorterna, som ej behöva något stöd, sås i fyra rader på vanlig säng med 8 cm:s avstånd mellan ärterna och 5 cm. djupt. Ofta odlas även högväxande sorter på detta vis, men som sol och ljus äro mycket viktiga faktorer vid ärtodling, är detta mindre lämpligt, då de innersta raderna för mycket skuggas av de yttre. Bättre är då att så dem i två och två rader med 20—30 cm:s mellanrum och 60 cm:s gång. Sedan ärterna kommit upp, rensas och luckras de samt kupas, när de nått tillräcklig höjd. I möjligen uppkomna luckor nedstickas ärter. Vid de högväxande sorterna anbringas därefter stöd, antingen genom risning, vartill då helst en- eller granris eller ock bokris användes, eller ock användes ståltrådsnät, som fästes på pålar nerslagna mellan de båda ärtraderna. Tycker man nätet är för dyrt att köpa, kan man i stället mellan stolparna spänna galvaniserad ståltråd på c:a 20 cm:s avstånd från varandra. Segelgarn duger också och blir naturligtvis allra billigast. Stolparna böra vara minst $1\frac{1}{2}$ m. höga.

Socketärter skördas utvuxna, men de få ej ha stora frön; sprit- och märgspritärterna äro bäst som späda och böra i alla händelser ej sitta kvar, tills de börja vitna, då de äro odugliga att användas färska.

Sorter av socketärter: *Fürst Bismarck* (för tidigt bruk), *Grå jätte delikatess*, *Engelsk sabel* (stor, utmärkt); spritärter: *Dippes maj* (halvhög); märgspritärter: *Witham wonder* (låg), *Stensärt* och *Fairbeards Nonpareil* (bra till inläggning) båda höga.

Som små angripas ärtplantorna vissa år av *ärtvivlar*, som äta upp bladen. Bäst är att genom övergödsling med chilsepeter få ärterna att växa ifrån sina fiender.

Ärterna böra ej uppräckas med roten på hösten, ty på rötterna finnas knölar, som innehålla kväve. Dessa böra därför nedgrävas.

Sparrisärter.

Sparrisärter ha fyrkantiga skidor, som skördas, när de äro omkring 4 cm. långa och ännu helt mjuka. De anrättas som sparris och äro mycket goda. Få de däremot sitta kvar för länge, bli de trådiga. Sparrisärter sås i tre rader på vanlig säng och behöva ej något stöd. På samma gång de äro en synnerligen tacksam köksväxt, utgöra de också en prydnad för trädgården med sina röda blommor, som framkomma till sent på hösten.

Syltlök.

Syltlöken vill man ej ha stor; den odlas därför på mera torr och mager jord. Bredsådd är vanlig, men rensningen blir då besvärlig. Den sås helst i 6—9 rader på vanlig säng och gallras inte. När den vissnat ner, upptages den och lägges att torka på en luftig men mörk plats, då den blir grön, förvarad på ljust ställe. Syltlöken avputsas som rödlöken, men kan ej gömmas länge, utan bör strax på förhösten inkokas.

Sorter: *Holländsk silvervit* och *Nocera*.

Senap.

Fröet bredsås tunt om våren; för tätt uppkomna plantor gallras. När skidorna börja vitna, avskäras stånden och läggas på ett torrt och luftigt ställe att torka. Fröet urtröskas och rensas.

Fleråriga köksväxter.

Rabarber.

Rabarber fordrar en djupt bearbetad (helst djupgrävd) och starkt gödslad jord för att lämna ett gott utbyte. Plantorna, som erhållas genom delning av äldre plantor, sätts helst på eftersommaren eller hösten; måste man däremot plantera om våren, bör det ske mycket tidigt. Plantorna få ett avstånd av minst en meter. Varje höst gödslas vid grävningen med kreatursgödsel eller ännu hellre latrin. Att spara på gödseln för rabarber är mycket oekonomiskt. Väl skött kan rabarbern stå i många år på samma plats. Första sommaren efter planteringen skördas obetydligt. Skötseln består för övrigt i att hålla jorden fri från ogräs samt att avskära alla uppskjutande blomstänglar. Vid skörden avskäras inte stjälkarna, utan ryckas försiktigt upp.

Sorter: *Victoria, Champion.*

Vill man ha färsk rabarber under vintern, stjärper man en tunna över ett kraftigt minst 3—4 år gammalt stånd på hösten eller vintern och omgiver den senare med varmt strö. Efter några veckor äro stjälkarna färdiga att skördas. Man kan också gräva upp plantor på hösten och inplantera dem i t. ex. itusägade cementtunnor, som sedan kunna insättas på varm, gärna mörk plats (i en ladugård går utmärkt). Under vintern drivna plantor få ej skördas följande sommar.

Syror.

Syror fortplantas vanligen genom delning av äldre plantor på eftersommaren eller på våren. De planteras i god, kraftigt gödslad jord i 3—4 rader på sängen och 25 cm. mellan plantorna. Man kan också så syror tidigt om våren och gallra plantorna till sagda avstånd. Skötseln under sommaren består i rensning och luckring samt avskärande av fröspirorna. Varje höst nedhackas rikligt med gödsel mellan raderna. Syror kunna stå i 3—4 år på samma plats.

Byris!

Sparris.

Sparrisen trives bäst på en djup, kalkaktig, stenfri sandjord. Året före planteringen bör jorden göras så ogräsfri som möjligt, t. ex. genom odling av potatis. På hösten djupgräves till 50—60 cm:s djup, varvid man inblandar kompostjord och fång (om man har tillgång till sådan) samt gödslar rikligt. Planteringen sker i maj, då c:a 25 cm. djupa fåror uppdragas på $1\frac{1}{4}$ m:s avstånd från varandra. De få helst riktning norr till söder. I mitten av fårorna göres en liten vall på vilken plantorna sedan sättas på 20 cm:s avstånd från varandra. Rötterna utbredas väl och täckas med ett 5—6 cm. tjockt jordlager. Är jorden torr, får vattning inte underlåtas. Skötseln under sommaren består sedan i att hålla ogräset väl borta samt vattna vid torka. Där planter gått ut sättas käppar, så att man nästa vår kan plantera i luckorna. Något jord nedmakas efter hand över plantorna, så att de vid höstens inbrott stå på slät mark. På hösten utbredes ett 4—5 cm. tjockt gödsellager, som nedgräves på våren. Tre år efter planteringen kan man börja skörda. På våren uppskottas då jord från gångarna på själva raderna, så att lister bildas; detta för att de uppväxande sparris-skotten skola bli vita och mörra. För att listerna må få tillräcklig höjd påföres ytterligare jord eller än hellre fin sjösand, i vilken sparrisen blir särdeles vit. Listerna kratras jämna. Vid skördandet av sparris måste man vara mycket påpasslig, så att den ej förväxer. Så snart ett skott visar sig i jordbrynet undannakas jorden försiktigt och skottet avskäres med ett s. k. sparrisjärn några cm. från roten, varefter jorden makas tillbaka. Sparrisen växer mycket fort, så att man bör gå över sparrislandet två eller tre gånger dagligen. Skörden pågår till midsommar, men ej längre, då plantorna i annat fall skulle utmattas för mycket. Så snart skörden avslutats, nedmakas jorden från listerna, så att landet blir jämnt och samtidigt gödslas, ty det är just nu sparrisen skall växa upp och hämta krafter till nästa års skörd. Skulle man ej vara i tillfälle att gödsla vid

denna tid, gödselvattnar man grundligt eller giver en övergödsling med chilesalpeter och gödslar sedan vid höstgrävningen. När plantorna vuxit upp, måste man ofta giva dem något stöd, så att de ej vid stark blåst brytas. Detta sker lättast genom att spänna en eller två rader ståltråd utefter varje rad och binda upp plantorna vid dem. Skötseln för övrigt består i att hålla ogräsfritt samt att avskära blasten c:a 15 cm. från marken, när den vissnat och därefter höstgräva. Gödsling varje år får ej försummas, vare sig den utföres strax efter skördens slut eller på hösten. Tång, ladugårdsgödsel eller latrin äro bäst. Att låta listerna ligga kvar år ifrån år är mindre lämpligt, då rötterna på så vis få mindre tillgång på luft. Sparrisland kunna, om de äro väl skötta, giva god skörd i många år, ja ända till 50—60 år. Plantorna böra vid planteringen vara ett- eller tvååriga samt kraftiga.

Sorter: *Snöhuvud*; på övriga sorter är det inte stor skillnad och man kan därför välja vilken som helst.

De skördade sparrisskotten förvaras bäst inlagda i fuktig sand i källare eller nergrävda ute. Mer än två veckor böra de nog ej gömmas, men bäst äro de som nyskördade.

Kronärtskockor.

Kronärtskockan fordrar en varm växtplats samt djup, lucker, starkt gödslad jord, som blivit djupgrävd till 60—70 cm:s djup. Till utplantering användas dels delade plantor av äldre exemplar, dels fröplantor. Vill man själv uppdraga plantorna, så lägger man fröna i bänk i början av mars på 4—5 cm:s avstånd. De inplanteras sedan i 4 tumskrukor och hållas fortfarande i bänk tills de i slutet av maj, förut avhärdade, utplanteras. I stället för att inplanteras i krukor, kunna de skolas i bänk på 15 cm:s avstånd; vid utplanteringen bör man då försöka få jordklump med rötterna. Plantorna sättas i rader på 1 m:s avstånd åt alla håll. Såväl vid planteringen som senare vid torka vattnas. Yngre plantor tillåtas skjuta 3—4 skott, men äldre ända till 10.

När de övre fjällen börja skilja sig åt avtagas blomhuvudena. Det är nämligen den köttiga blombotten samt hökfjällen man äter på denna växt. Avskurna förvaras kronärtskockorna bäst i fuktig sand samt avtagna med långt skaft i vatten i källare. Varje vår gödslas rikligt med brunnen gödsel, helst nötkreatursgödsel eller latrin. En och annan gödselvattning under försommaren är mycket välgörande. När frosten inträffar, kupas jord upp mot plantan, som avskäres c:a 30 cm. över marken. Jorden tillklappas väl för att hindra vatten att tränga ner. Det är nämligen synnerligen viktigt, att plantorna skyddas mot för mycken fuktighet, som lätt kan förorsaka röta. Därför brukar man ofta lägga en tegelpanna över själva plantan, sedan en del av jorden uppkupats. Man kan också i stället för att kupa upp jord täcka med tång eller löv, vilket av många anses bättre. I maj minskas småningom på täckningen och i senare hälften av månaden gödslas och gräves. Väl skötta kunna plantorna stå i många år. — Kronärtskockan har en svår fiende i svarta bladlusen; bekämpningsmedel är besprutning med kvassia (tillredning se sid. 99).

Av sorter är den vanliga *gröna* kronärtskockan den härdigaste; det finnes också en större sort, den *franska*, men den dör ofta ut under vintern. Den *violetta* odlas mest i mellersta Sverige.

Pepparrot.

Pepparrotten trives bäst på en något fuktig, lerhaltig, fet jord eller på fet djord, men ej på alldeles nygödslad jord, då den lätt blir fläckig. Djup bearbetning är nödvändig, om gott resultat skall nås. Pepparrotten är en flerårig växt, men odlas helst som ettårig. Förökningen sker genom rotbitar, s. k. strängar, som tillvaratagas om hösten. De skola vara omkring 30 cm. långa och ej tjockare än ett finger.

*Gårds
Anläggning*

Strängarna gnidas på våren med en yllelapp, så att alla rottrådar avlägsnas och tjockändan skäres snett av. Så tidigt som möjligt på våren göres landet i ordning. Sängarna göras 60—75 cm. breda och gångarna 50 cm. Från gångarna uppkastas något jord på sängarna, så att dessa bli 12—15 cm. högre. De krattas jämna, och tvärs över listen uppdragas med en hacka fåror på 25 cm:s avstånd och med lutning, så att de bli 5—6 cm. djupa i ena och 15—16 cm. i andra ändan. Varannan fåra skall luta åt ena och varannan åt andra sidan. I dessa fåror läggas nu strängarna med tjockändan uppåt, och jorden makas strax över dem, så att de ej få torka. Under sommaren hålles ogräset borta. I början av juli lösgöres försiktigt övre delen av strängen, och jorden makas undan, så att större delen av den blir fri. Alla sidorötter bortskäras och de minsta avputsas med en trasa; av bladkotten bibehålles ett eller två kraftiga. De nedersta rötterna få kvarsitta för att upptaga näring åt plantan och tjäna nästa år som strängar. Efter denna s. k. tjuvning nedläggas strängarna och jorden makas över dem och tilltryckes hårt; ibland kan det vara nödvändigt att då göra fåran något djupare. Efter en månad upprepas tjuvningen. På hösten upptages pepparroten, vilket bör ske med mycken omsorg, så att alla små rötter komma med. Även den minsta lilla rot, som blivit kvar, uppväxer nästa år till ett ogräs. Rötterna putsas nu så, att de grova rötterna skäras av och nedgrävas ute för att användas efter hand. Strängarna tillvaratagas och förvaras på samma sätt i jorden, men alla smårötter måste oskadliggöras, så att de ej förirra sig till trädgårdsjorden och bli till ogräs. Pepparrotslandet gräves minst 60 cm. djupt. I de flesta mindre trädgårdar odlar man pepparroten som flerårig växt; man får då inte så fina, tjocka rötter, men till endast husbehov kan det nog gå för sig, blott man ej låter pepparroten sprida sig för mycket. Som ogräs torde den nog gott kunna tävla med kvickroten.

Ett gott sätt att förvara pepparrot är att lägga den i torkad och söndersmulad lera, då den håller sig till nästa höst.

Gräslök.

Gräslök trives i all slags jord, blott den är fet. Den fortplantas genom delning av torvorna och planteras på eftersommaren eller våren i fyra rader på vanlig säng. Den är rätt trevlig som kantväxt, t. ex. på ett rabarberland.

Vill man ha gräslök under vintern, inplanteras torvor i krukor och sättas i ett fönster.

Gräslöken omplanteras vart 3—4 år.

Jordgubbar.

För att lämna god skörd fordra jordgubbar en djup, fet och ej för torr jord, som är fri från svårare ogräs. Planteringen sker på eftersommaren eller också i april—maj. Plantorna sättas i rader på 50—60 cm:s avstånd och lika långt mellan plantorna i raden. Vid planteringen samt senare vid inträffande torra vattnas. Under första sommaren bortplockas alla blommor samt alla utskjutande revor, och jorden hålles lucker och fri från ogräs. På hösten gödslas och gräves. Fram på våren utbredes mellan plantorna halm, tång e. d. för att skydda bären från att bli smutsiga vid regnväder. Är vädret soligt, när man första gången slår gräsplanerna, kan gräset utbredas tunt och torkas då snart och blir ett bra skydd. Revorna borttagas även denna sommar. Efter skörden är det fördelaktigt att gödselvattna plantorna eller ge dem en övergödning. Varje höst gödslas och gräves. Plantorna böra ej stå kvar mer än 3—4 år, varefter de uppgrävas. Året innan bör ett nytt jordgubbsland göras i ordning. Revorna få då utväxa på de gamla plantorna tills i aug.—sept. då de upptagas och direkt utplanteras på sin blivande växtplats eller också skolas på en säng för att utplanteras på våren. För att redan första året få stora plantor, som kunna få bära, kan man på eftersommaren skola plantorna i en kallbänk utan fönster. De sättas helt tätt i rader i fönstrets längdriktning och med 15 cm. mellan raderna, varvid jorden fast

tillpackas. Tidigt på våren, i februari eller mars, påläggas fönster, så att plantorna komma tidigt i växt. Skötseln består endast i att lufta, vattna någon gång och rensa. I april avtagas fönstren och plantorna utsätts i slutet av månaden eller i början till mitten av maj, beroende på i vilken del av Sverige man befinner sig.

Sorter: *Abundance*, rikbärande, mycket lämplig till inkokning; *Deutsch Evern*, tidig, god och bördig; *Vicomtesse Héricart de Thury*, synnerligen god; *The Laxton*, bördig, bär, stora och goda.

Månadssmultron planteras på 30—40 cm:s avstånd. De fordra en solig växtplats och något torr jord för att bli goda. I kanten på trädgårdsland äro de mycket trevliga.

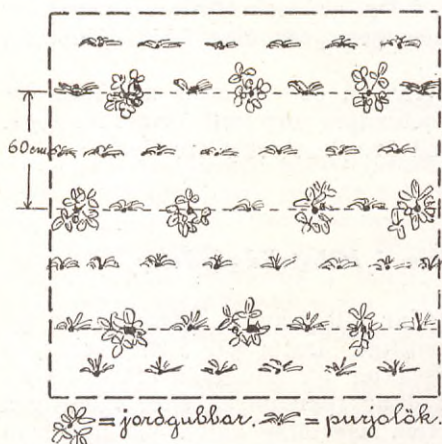
Mellankulturer i köksträdgården.

Särskilt i små trädgårdar vill man ju gärna spara på jorden så mycket som möjligt. Detta går i allmänhet så till, att man sätter köksväxter på mindre avstånd än de böra stå. Men det är en dålig sparsamhet, eller egentligen ingen sparsamhet alls. Och härvidlag gäller om någonsin det gamla ordstävets att »snålheten bedrar visheten». Nej, för att kunna utveckla sig så väl som önskligt är, behöva växterna tillräckligt ljus och utrymme. Och tillgodose vi inte detta deras behov, så komma vi säkert att ångra det vid skördetiden. — Plantera vi t. ex. vitkål för tätt, så få vi inte några stora, fasta huvuden utan mest bara lösa blad. Men ingenting hindrar däremot, att vi, medan plantorna ännu äro små, använda jorden mellan dem för någon annan kultur, som blir färdigskördad, innan kålen behöver hela utrymmet. Det är just genom att begagna oss av lämpliga *mellankulturer*, som vi bäst kunna spara på jorden i köksträdgården.

Första villkoret, för att vi skola lyckas med mellankulturer utan att därför skada huvudodlingen, är, att jorden är i gott skick. I dåligt bearbetad, ogräsfylld och mager jord

vore det otänkbart att få dubbla skördar, där får man nöja sig med en och i stället med all kraft försöka arbeta upp och gödsla jorden så, att den ett kommande år kan ge större utbyte.

Så gäller det att välja lämpliga växter till mellankultur, och det är en mycket viktig sak och inte alltid så lätt kanske.

Först och främst måste de trivas under samma jordförhållanden som huvudkulturerna. Vidare böra de i allmänhet fordra en jämförelsevis kort utvecklingstid, så att de hinna skördas, innan de bli till hinder för huvudodlingarna. Och naturligtvis få de inte ha ett alltför utbredd växtsätt.

Bland växter, som särskilt lämpa sig till mellankulturer, vill jag

då nämna: spenat, rädisor, sallat, låga arter, kålrabbi, majroror, »sticklök» och särskilt i vissa fall schalottenlök och purjolök, tidiga morötter m. fl.

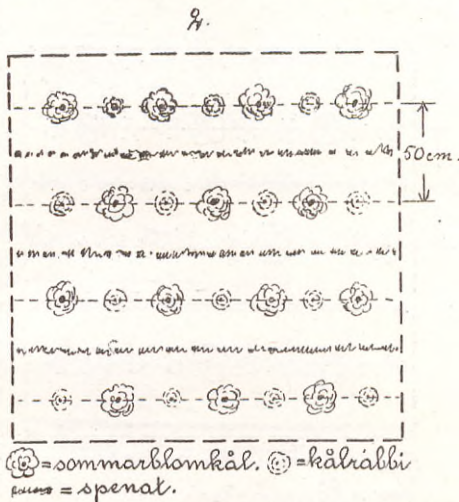
Det är vidare av största vikt, att växterna sås eller utplanteras i god tid och för övrigt skötas på bästa sätt, om ett gott resultat skall uppnås. För att tydligare belysa hur odlingen bör tillgå vill jag här tala om några exempel på olika mellankulturer.

I ett nyplanterat jordgubbsland upptaga inte plantorna hela utrymmet under första sommaren, åtminstone inte förrän fram i augusti. Det vore därför ett stort slöseri att inte genom en mellankultur taga den lediga platsen i anspråk. Härtill finnas en hel del lämpliga växter. Äro jordgubbsplantorna särdeles stora och kraftiga och i synnerhet om

de blivit planterade redan på hösten, gör man nog klokt i att välja någon mellankultur, som ej kommer att kvarstå alltför länge på sommaren, t. ex. spenat, sallat, »sticklök» eller schalottenlök.

Skulle landet däremot vara planterat på våren eller mycket sent på hösten, kan man odla, förutom de förut nämnda sorterna tidiga morötter, låga ärter eller purjolök emellan jordgubbarna.

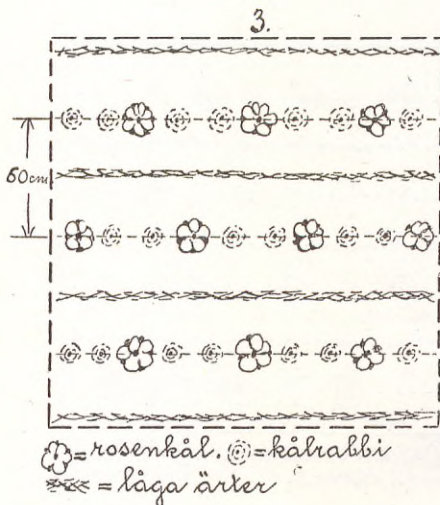
Mellanplanteringen, av vilket slag den nu är, bör sås eller planteras i en rad mitt emellan två jordgubbsrader, såsom framgår av exempel 1. Om man som mellankultur använder purjolök, kan man förutom mellan jordgubbsraderna också

plantera en purjolöksplanta mellan jordgubbsplantorna i raden, om jordgubbslandet är vårplanterat, men fram i augusti böra plantorna i själva raderna upptagas, då de i annat fall komma att tränga jordgubbsplantorna. Bland växter, som kvarstå hela sommaren, finns nog ingen, som bättre än purjolöken lämpar sig som mellankultur till jordgubbar, då dess blad äro jämförelsevis litet utbredda.

Av våra ettåriga köksväxter fordra många ett tämligen stort utrymme, ehuru de under den första tiden inte taga hela platsen i anspråk. Till dessa höra först och främst de flesta kålväxter. Dessa utplanteras ju i allmänhet inte förrän i mitten av maj och äro då en tid framåt tämligen små. Om vi då passa på, så fort jorden reder sig på våren, att så en rad spenat mitt emellan var blivande kålråd, så

hinna vi få en god spenatskörd på försommaren, utan att kålen på minsta sätt lidit därav. Om man riktigt noga vill taga vara på jorden, kan man dessutom plantera en eller två kålrabbiplantor mellan varje kålplanta i raden. Kålrabbin, som blir färdig på c:a 6 veckor, hinner skördas, innan kålplantorna hindras av dem (se exempel 2).

hindras av dem (se exempel 2).

I stället för spenat kan också mycket väl odlas matvörter mellan kålraderna. Även låga örter kunna med fördel användas som mellankultur till kål, kanske bäst till rosenkål, som har mindre utbredd växtsätt än vit- och blomkål. Örterna, som böra väljas av en tidig och långvuxen sort, läggas så tidigt som jorden väl reder sig i en rad mitt emellan de

blivande kålraderna. De bruka då bli lagom stora att kupa i mitten eller slutet av maj, varefter rosenkålen utplanteras. Denna kommer då att stå i någon fördjupning, som senare utjämnas, när örterna blivit slutskördade.

Gurkor fordra ju ett stort utrymme (1—1½ m. mellan raderna), och odlar man dessa på slätt land, finns under försommaren god plats för mellankulturer. Exempel 4 visar ett sätt att använda jorden.

Här har man mellan gurkraderna, som stå på 1½ m:s avstånd från varandra, sätt 3 rader majvörter. Dessa sås så tidigt på våren som möjligt och hinna då bli skördade i god tid, innan gurkorna behöva hela utrymmet.

Tidig blomkål, kålrabbi, tidig savoykål o. d. kunna också

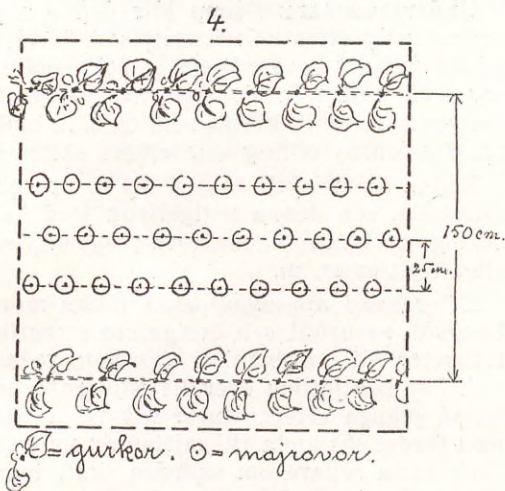
med fördel odlas mellan gurkor och planteras då i en rad mitt emellan gurkraderna.

Som mellankultur till sena morötter, som ej böra sås på mer än 4 rader på en vanlig säng, kan sås en rad tidiga morötter mellan varje rad sena. Härtill måste då användas någon karott, som upptages tidigt, så att huvudkulturen ej tränges av den, när den behöver hela utrymmet.

Flera av våra köksväxter, t. ex. grönkål, kålrötter, savoykål och vissa slag av blomkål m. fl. taga inte hela sommaren i anspråk för sin utveckling. Äro nu dessa avsedda för höstens eller vinterns behov, så behöva de inte ut-

planteras förrän i första hälften av juli. Att låta jorden stå obegagnad under hela försommaren vore ju en stor förlust. Såsom förkultur väljer man då t. ex. ärter, majrovor, kålrabbi, spenat eller mycket tidig blomkål. Det är naturligtvis ytterst viktigt, att dessa förkulturer bli sådda och utplante-
rade så tidigt som möjligt, så att de hinna bli fullt utvecklade och kunna skördas, innan huvudkulturen skall utplanteras. Men skulle vid denna tid något av förkulturen ej vara färdigt till skörd, så får man naturligtvis hellre offra detta, än att vänta för länge med utplanteringen av huvudodlingen. Högt uppåt landet hinner ej någon förkultur bli färdig men i mellersta Sverige kan åtminstone spenat hinna skördas.

Sedan förkulturen slutskördats, omgräves jorden grunt och krattas, varefter planteringen omedelbart utföres. Det

är. givetvis av stor betydelse, att man har kraftiga plantor tillreds och av en lämplig sort, detta senare särskilt beträffande blom- och savoykål. Till sen plantering väljas alltid snabbvuxna sorter, såsom av blomkål Erfurter dvärg och av savoykål Ulmer, Tvåmånaders e. d.

Under sommarens lopp blir den ena jordbiten efter den andra ledig efter köksväxter, som blivit slutskördade. Här gäller det att vara påpasslig och taga vara på jorden. Så snart en kultur är skördad, avröjes jordstycket och omgräves grunt eller bearbetas med en s. k. klohacka samt krattas, varefter en ny odling omedelbart sättes i gång.

Redan fram i juli äro en del ärter och tidig potatis slutskördade, och denna ledigblivna jord kan då användas till odling av kålrabbi, matrovor, spenat, sallat, rättikor, dill eller rädisor m. m.

Efter hand upptagas också tidiga morötter och rödbetor, blomkål, savoykål och övriga sommargrönsaker. Även olika löksorter bli i allmänhet skördade redan tidigt på hösten. Och här bör jorden överallt tillvaratagas, fastän vi nu inte ha så många efterkulturer att välja på. Spenat kan dock med fördel sås ända till mitten av september i södra Sverige (och ännu senare om skörden skall tagas först på våren), då den ju är särdeles oöm för kyla och rädisor säkert lika länge. Sallat däremot, som är mera ömtålig för frost, måste man vara beredd att kunna skydda vid inträffande köld, om den odlas sent på året. Kålrabbi och majrovor kunna planteras och sås till mitten av augusti i södra Sverige, men böra de sättas tidigare längre norrut.

Nu är det ju en given sak, att om vi vilja avvinna jorden dubbla skördar, så måste vi också tillföra den mera näring, än om vi toge endast en skörd om året. Detta får då ske dels genom en riklig och ofta återkommande gödsling höst eller vår, dels ock genom *gödselvattningar* under växttiden. Ofta nog torde det vara fördelaktigt att genomdränka jorden med gödselvatten eller också nedgräva väl multnad gödsel, innan en efterkultur påbörjas, så vida man inte här lättlöslig konstgödsel att tillgå.

En annan sak man måste tänka på är, att om mellankulturer användas, mera vatten förbrukas av växtbeståndet. Vid torkperioder måste man därför vattna mera, än om man endast har en kultur.

Det, som vållar mest arbete med mellankulturer, (ty mera arbete blir det, det får man vara beredd på), är *bearbetningen* av jorden. Naturligtvis blir det litet svårare att komma åt att utföra den nödvändiga rengöringen och luckringen av jorden, när man har en mellankultur att akta. Och dessa arbeten äro om möjligt ännu viktigare vid sådan intensiv odling. Men, som det heter, »man får intet för intet», och här är det *gödsel, vatten och arbete*, som måste sättas till för att vinna *dubbla skördar*.

F R U K T T R Ä D G Å R D E N

Frukträdgårdens läge och jordmån.

För trädgårdsväxter i allmänhet spelar läge och jordmån en viktig roll, men för fruktträd gäller detta i alldeles särskilt hög grad. Ett varmt och skyddat men ej instängt läge, öppet mot söder och ej utsatt för kalla luftdrag är för fruktodling det bästa. Finns ej skydd mot norr och mot hårda vindar från öster eller väster, så måste man genom skyddsplanteringar söka åstadkomma detta. Det är ju från norr de kalla, frostförande vindarna komma, som förstöra blomorna om våren och om hösten förkorta fruktens utvecklingstid, då man tvingas att nedtaga den alltför tidigt. Av hårda vindar, vare sig de komma från öster eller väster, har nog litet var gjort sorgliga erfarenheter, då de i förtid skakar ner den frukt, som man glatt sig åt att få skörda på hösten. Men det är inte bara denna skada de göra. Själva träden lida också av denna pinande blåst, och de bli ensidigt utvecklade, vartill också kommer att jorden mången gång blir alltför hastigt uttorkad. Men inte heller ett för instängt läge är hälsosamt för fruktträden, då i stillastående och fuktig luft träden bli mossiga och utsatta för svampsjukdomar. Sämsta läget är i sänkor, som äro omgivna av jämnt sluttande höjder, ity att den kalla luften liksom rinner ned utmed sluttningarna och stannar i sänkan. Man måste på sådana platser försöka få ett avlopp för den kalla luften, t. ex. genom uthuggning av träd åt något håll. En söder-sluttning är naturligtvis det förmånligaste, men skall man välja mellan öster- eller västersluttning, beror det på läget

i övrigt, vilket som är att föredraga. Komma de hårdaste vindarna från väster, så väljer man nog österslutning, i trots av att detta har sina vanskligheter. Efter en frostnatt på våren tina blomknopparna för hastigt upp i östliga lägen och taga då lätt skada. För att hindra detta kan man under kalla nätter göra upp eldar, vartill användes fuktigt ris, löv eller annat rökalstrande bränsle. Eldarna förläggas till den sidan, varifrån luftdraget kommer, så att röken går ut över träden och gör på så sätt samma tjänst som dimma. Närheten av hav eller sjö är mycket fördelaktigt för fruktodlingar, då de där bli mindre utsatta för frosten vår och höst.

För fruktträden är alvens beskaffenhet av större betydelse än matjordens, då ju en hel del av deras rötter gå djupt. Alla fruktträd trivas bäst på kalkgrund. Denna förekommer ju på stora områden i Sverige, särskilt vid kusterna i väster och sydväst, i Kristianstads län, på Öland, Gottland, i kusttrakterna i Kalmar län, Bohuslän, vid Västgötaberget m. fl. platser, och dessa äro särskilt ägnade för fruktodling. För övrigt ha de särskilda slagen av fruktträd något olika fordringar. Päronträden trivas i allmänhet bra i lerjord, så ock en del äppelträd, medan andra vilja ha något lättare jord, och stenfruktträden, körsbär och plommon, trivas bäst på kalkhaltig sandjord. Plommon kunna också odlas på mera fuktig jord, blott läget är varmt. Till fruktodling lämpar sig ofta mycket bra sådan jord, där inte andra växter med fördel kunna odlas, t. ex. en del steniga backar; särskilt klapperstensjord är utmärkt. Där släktingar till fruktträden, såsom rönn, oxel, vildapel, slån, hagtorn och hassel, växa och trivas, där skulle också fruktträd kunna odlas med framgång. Har man därför sådan mark, kanske t. o. m. i närheten av boningshuset, så vore allt skäl att omvandla den till en fruktträdgård, som säkert skulle bli till större glädje och nytta.

Om man nu också inte skulle ha något särdeles lämpligt läge eller jordmån för fruktodling, alltid kan man odla frukt till husbehov, om den också inte skulle nå samma utveckling, som på mera gynnade platser.

Jordens beredning.

Viktigast av allt arbete vid jordens beredning för fruktodling är en omsorgsfull dränering (se sid. 10). Dikena bör man om möjligt låta gå så, att de komma så långt ifrån fruktträdens rötter som möjligt, d. v. s. mitt emellan trädraderna. Somliga anse, att stendiken mindre lätt bli stoppade av trädrötterna än rördiken, men »därom tvista de lärde». Huvudsaken är emellertid, att dikena komma så djupt som möjligt, helst $1\frac{1}{2}$ m.

Är jorden god och alven ej för styv och ogenomsläpplig, gräves eller plöjes som vanligt vid djupt höstbruk, varvid gärna kalkas, om jorden ej innehåller mycket kalk förut. För mycket kalk få väl fruktträden knappast. På samma gång är ofta förmånligt giva en förrådsgödsling av thomasfosfat och kainit. När alven är styv och hård eller ock mycket mager, är det ofta nödvändigt att djupgräva och då på samma gång förbättra jorden (se sid. 10) samt kalka och gärna inblanda thomasfosfat och kainit i alven. Hinner man inte strax djupgräva hela stycket, så kan man tills vidare endast göra det på ett par meter breda remsor, där trädraderna skola stå. Men då må man inte försumma att i tid fortsätta med detta arbete, så att träden ej stanna av i växten, när rötterna komma till de hårda väggarna.

Träden böra stå i öppen jord. I gräsvall trivas de mindre väl, då trädens rötter där få mindre luft och mindre fuktighet, och man dessutom inte är i tillfälle att gödsla träden så som i öppen jord. De små jordkupor man håller öppna runt träden äro inte till mycket gagn, då trädens rötter sträcka sig mycket vidare omkring än kuporna. Och varför skulle fruktträden behandlas sämre än andra växter, som vi odla. Ingen har väl kommit på den idén att odla t. ex. betor i små kupor i gräsvall, utan jorden hålles lucker och ren mellan raderna. Precis på samma sätt vilja fruktträden ha det, och då skola de också betala den jord de upptaga säkert lika bra som betorna. Men för att lättare kunna hålla jorden ogräsfri mellan fruktträden bör man sommaren innan plan-

teringen utrota alla svårare ogräs, särskilt fleråriga ogräsrötter.

Skola fruktträd planteras i skarpa sluttningar, göres platsen, där trädet skall stå, plan och ett skydd mot jordens nedrasande sättes, t. ex. av större stenar, bräder, risknippor e. d. I steniga backar behöva inte alla stenar borttagas, utan träd-rötter och växter upprotas och bortföras samt de större stenar, man kan skaffa undan, varefter jorden hackas upp och bearbetas med spade så gott man kan. Om en och annan stor sten ligger kvar, gör ingenting. Om jorden behöver förbättras eller gödslas, utföres det naturligtvis, men ofta är detta inte nödvändigt.

Skyddsplanteringar.

Vitgranen ger givetvis det bästa skyddet, då den är motståndskraftig mot blåst och ständigt grön, så att den lämnar skydd året om. En granbäck är således synnerligen lämplig att ha åt den sidan, varifrån de hårdaste vindarna komma. Men i hårt utsatta lägen blir inte denna tillfyllest, utan man måste plantera flera rader med skyddsträd, och för att dess rötter ej skola stjåla näring från fruktträden, böra de stå minst 15 m. ifrån fruktträdsplanteringen. Skyddsplanteringar taga därför mycket plats, och man får ofta förlägga dem utanför själva trädgården, om denna är liten. Men det blir väl huvudsakligen på slätterna, som skyddsplanteringar behövas, och där är ont om träd. Då kan man ju få dubbel nytta av dessa planteringar, då de få tjänstgöra både som skydd och som prydnad och bereda trevnad i trädgården. De böra därför planteras lite oregelbundet. Vitgranen bör alltid vara övervägande, men den fordrar med tiden ett ganska stort utrymme för att inte bli kal nervid och planteras därför på minst 4—6 m:s avstånd mellan varje gran. Som mellanplantering användes då en del snabbväxande lövträd såsom pil eller al, som, sedan granarna vuxit till, borttagas. Därinnanför planteras andra hårdiga lövträd och buskar, t. ex. nayrlönn, fläder, ek, björk,

plants?

avenbok, hägg, hassel, surkörsbär m. fl. och innerst insättes en och annan blommande prydnadsbuske. Alm och lönn ha mycket långt gående rötter, som utsuga jorden och böra därför gärna undvikas; inte heller oxel eller rönn få stå i närheten av fruktträden, ty dessa äro ofta tillhåll för den mindre trevliga gästen rönnbärsmalen, som vissa år hemsöker äpplena. Mindre än $2\frac{1}{2}$ m. bör det inte vara mellan varje träd och buske och 4—5 m. mellan varje större träd. — Om plantering och skötsel se sid. 114.

Sortval.

Val av lämpliga fruktsorter är en synnerligen viktig sak. Då det är fråga om fruktodling till husbehov, och det blir ju egentligen det, som skall behandlas i detta lilla arbete, så bör man först och främst välja sorterna så, att man får färsk frukt så lång tid av året som möjligt. Man skall ha sommarfrukt, höstfrukt och vinterfrukt, men man skall också bland dessa välja de sorter som gå bra på just den plats, man har till sitt förfogande. Av våra fruktträd vilja vi ju ha god frukt, mycken frukt och frukt varje år; därför bör man först se till vilka sorter som trivas på trakten och bära rikt och jämnt samt få väl utvecklade frukter. De sorter, som här komma att nämnas lämpa sig alla för odling i Sverige, men därför trivs inte varje sort lika bra på alla platser, då både jord- och klimatförhållanden kunna växla rätt mycket på endast helt korta avstånd, så mycket mer på den långa sträcka, som vårt land utgöres av.

Kärnfruktträden, d. v. s. äpple och päron, bli naturligtvis de viktigaste fruktslagen, och av dem planterar man i allmänhet mest. Plommon och körsbär äro ju inte hållbara och odlas därför inte så mycket av för husbehov. Kärnfruktträden uppdragas dels som stamträd, dels som dvärgträd. Stamträden äro förädlade på äpple- och päronvildstammar; de äro i allmänhet mera starkväxande än dvärgträden, bära ej så fort men kunna bli äldre. Av dvärgträden är äpple förädladt på doucin eller paradisäpple och päron på kvitten. Dessa äro

mera svagväxande och därför växa dvärgträden i allmänhet inte så starkt, men bära tidigare samt få bättre utvecklade frukter men bli inte så gamla som stamträd, dock kunna de bli 30—40, ja 50 år. Detta är regel, men det finns många undantag, i det en sort som dvärgträd kan växa starkare än en annan, förädlad på vildstam o. s. v. En del sorter lämpa sig bäst för odling som stam- och andra som dvärgträd, och somliga gå ej alls att förädla på dvärgunderlag.

En del sorter äro mera utsatta för sjukdomar än andra och även detta måste man ta hänsyn till vid valet. Så en viktig sak, som tyvärr ofta förbises. Köp träden från en trädskola, där man kan vara säker om att få friska och väl uppdragna träd. Det är en dålig sparsamhet att köpa sämre träd för 25 eller kanske 50 öre billigare och så få ett sjukligt eller dåligt träd, som sedan aldrig blir till samma glädje eller nytta. Den slanten får man igen många gånger, om man i stället köper det bättre fast något dyrare trädet. Man bör dessutom alltid köpa svenska träd, ty de äro hårdigare hos oss än de, som uppdragits längre söderut.

De här nedan upptagna fruktsorterna äro så mycket som möjligt ordnade efter mognadstiden, men den kan på olika lägen och under andra olika förhållanden växla och kan därför endast räknas som ungefärlig.

Äpplen.

Transparente blanche (Vitt klaräpple) mognar i aug.—sept.; kan även odlas i mindre goda lägen. Det bär mycket rikt och odlas i både stam- och dvärgform. Bör odlas i alla trädgårdar, då det lämpar sig till både bords- och hushållsfrukt, och är mer hållbart än de flesta andra sommaräpplen.

Säfstaholmsäpple odlas helst på något fuktig jord; det har tämligen veka, hängande grenar. Mycket god bordsfrukt, mognar i sept. och kan vid god förvaring hålla sig en månad. Odlingvärt åtminstone för husbehov. Stam- eller dvärgform.

Oranie (Kaniker) mycket gott bordsäpple. Trädet bär ti-

T-V

II-V

James Grew

74

I-IV

digt och rikt men är ofta angripet av fruktmögel. Stam- eller dvärgform. Mognar i sept.

III-V

Charlamowsky är ett utmärkt hushållsäpple, som mognar i sept. Trädet är inte fordringsfullt, växer kraftigt i början, men som det bär tidigt och mycket rikt, stannar det snart av i växten. Frukten bör därför ofta gallras. Odlas helst i dvärgform. Mycket odlingsvärt.

I-III

Gravensteiner (röd eller gul) välkänt fint bordsäpple. Trädet växer kraftigt och bär sent. Det angripes ofta av kräfta samt skorv och fruktmögel. Stam- eller dvärgform. Bör ej odlas norr om Mälardalen. Mognadstid okt.—nov.

I-III

Filippa är ett synnerligen gott bordsäpple. Trädet växer kraftigt och är mycket friskt, varför det torde kunna ersätta *Gravensteiner* i södra Sverige. Bär ej tidigt men sedan rikt. Fordrar god jord. Mognar okt.—nov., hållbart till dec.—jan. Stam- och dvärgform.

I-IV

Coë's Pomona odlas numera allmänt. Det odlas helst i dvärgform; bär mycket tidigt och rikt. God till såväl bords- som hushållsfrukt. Blir mycket stort, kanske för stort rent av. Mognar okt.—nov. och håller sig tills i jan. Odlingsvärt i södra och i goda lägen i mellersta Sverige.

Signe Tillisch har ej stora fordringar på jord och läge, växer kraftigt och bär ganska bra. Odlas i stam- och dvärgform. God till såväl bords- som hushållsfrukt. Mognadstid nov. Odlingsvärd.

II-IV

Akerö. Trädet växer kraftigt och vackert men bär sent och ofta ringa. Bör ej odlas på för fet eller fuktig jord eller i blåsigt läge. Frukt synnerligen vacker. Mognar i okt.—nov. och hållbar till jul. Bör odlas som stamträd.

I-III

Melonäpple (Citronäpple) trives bäst på styv jord och i skyddat läge. Växer kraftigt men bär i allmänhet ej så rikt. Frukt mycket avlång; mognar i dec., hållbar till febr. Skruppnar lätt, varför frukterna böra förvaras så lufttätt som möjligt. Odlas helst som stamträd.

II-V

Wealthy. Synnerligen härdigt och odlingsvärt för norra Sverige. God både som bords- och hushållsfrukt. Växer tämligen kraftigt och bär rikt. Mognar dec., hållbart till febr. Stam- och dvärgform.

Husmoder
I-II

Cox's Orange odlas helst som dvärgträd i god, lätt, men ej mager jord. Det bär tidigt och rikt och är ett synnerligen fint äpple. Frukten måste ofta gallras. Bör odlas i södra Sverige. Mognadstid dec.—mars.

I-II

Ribston är mindre fordringsfullt än *Cox's Orange* och kan odlas på goda lägen ända upp till Mälardalen. Stam- och dvärgform. Mognadstid jan.—febr.

I-III

Päron.

Skånskt sockerpäron mognar redan i början av aug. Odlas som stamträd, växer kraftigt och bär rikt. Mycket odlingsvärd.

I-IV

Augustipäron (Experimentalfältets) härdigt och rikt bärande. Mognar aug.—sept. Ingen hållbarhet. Stam- och dvärgform.

III-IV

Williams är en god bordsfrukt men är ännu mera värdefull som inkokningsfrukt. Trädet fordrar god jord, är friskt och växer kraftigt; bär rikt. Stam- och dvärgform. Mognadstid sept. Odlingsvärd.

I-II

Gråpäron är lika utmärkt som bords- och hushållsfrukt. Bör endast odlas som stamträd, då det bär sent. Härdigt, men angripes ofta av skorv. Mognadstid sept.

I-IV

Hofstapäron växer kraftigt och bär rikt. Bör odlas i stamform. Härdigt. Mognar i sept.

III-IV

Esperens herrepäron är ej fordringsfullt på jord. Bördigt och härdigt i södra och i gynnade lägen i mellersta Sverige. Utmärkt bords- och hushållsfrukt. Mognadstid sept.—okt. Stam- och dvärgform.

Skov

I-III

Höstbergamott växer kraftigt men bär sent fast då rikt. Mognar i nov. Odlas i stamform.

Moltkepäron är odlingsvärd i södra och i goda lägen i mellersta Sverige; växer kraftigt och bär rikt. Är ej fordringsfullt. Bör odlas i stamform. Frukt stor och mycket god.

I-III

Bonne Louise d'Avranches är odlingsvärd i både stam- och dvärgform i södra och mellersta Sverige i gynnsamma lägen.

I-II(III)

bol de joullet I-II

Trädet växer ej så kraftigt men bär mycket rikt. God bords- och hushållsfrukt. Mognadstid okt.—nov. Fordrar god jord.

Charneu odlas helst i stamform, då det växer kraftigt; bär tidigt och rikt. God bords- och hushållsfrukt, som lämpar sig för södra Sverige. Mognadstid okt.—nov., hållbart tills i dec. Odlingsvärt.

Soldat Laboureur fordrar god jord och varmt läge. Trädet är bördigt och växer kraftigt på dvärgunderlag. Frukt vid god utbildning fin. Mognadstid nov.—dec. Odlingsvärd i goda lägen i södra Sverige.

Doynné du Comice anses som det finaste päronet. Fordrar varmt läge och god jord. Växer kraftigt både som stam- och dvärgträd, men bär ej rikt. Mognar i nov.—dec. Odlingsvärt endast för eget behov, helst vid spalje i södra Sverige.

Nouveau Poiteau är härdigt, vackert och starkt växande samt bördigt. Frukt god. Mognadstid nov.—dec. Odlingsvärt i södra Sverige. Stam- och dvärgform.

Plommon.

Blått herreplommon, kraftigt växande, bördigt, ej fordringsfullt. Mognar i slutet av aug. Odlingsvärt i södra Sverige.

Reine Claude d'Oullins är ej fordringsfullt, växer starkt och bär rikt. Utmärkt till bordsfrukt samt till inkokning. Mognar i början av sept. Odlingsvärt i södra och mellersta Sverige.

Allmänt gulplommon mognar i mitten av sept. Odlingsvärt i mellersta och norra Sverige.

Experimentalältets sviskon mognar i mitten av sept. Växer kraftigt och bär rikt. Härdigt. Lämpligt även till torkning.

Victoriaplommon fordrar god jord och gödsling men bär mycket rikt, bör oftast gallras. Bords- och hushållsfrukt.

Jefferson har ej stora fordringar; bär mycket rikt. Utmärkt gott; bra även som hushållsfrukt. Odlingsvärt i södra och mellersta Sverige. Mognar i slutet av sept.

Reine

R. G. I. III

Körsbär.

Prugnare early

Annonay mognar redan i slutet av juni. Mörkrött, stort och välsmakande. Odlingsvärt i sydligare delarna av Sverige.

Allmän gulröd bigarrå, välkänd, bördig. Mognar i mitten av juli.

Hedelfinger bär rikt; frukt tidig, svartbrun, mycket stor. Bör endast odlas i södra Sverige.

Skuggmorell, rikbärande surkörsbär. Träd ej fordringsfullt, kan odlas mot norr. Mognar i mitten av aug.

Vanligt brunkörsbär. Härdigt surkörsbär. Föga fordringsfullt. Odlingsvärt norrut.

Tänker man anlägga fruktodling i större skala för avsalu, bör man rådfråga sakkunnig person angående val av sorter. Det är nämligen då av stor vikt att man väljer sorter med olika blomningstider o. s. v.

Plantering, skötsel av nyplanterade träd.

Fruktträden kunna planteras antingen höst eller vår. Höstplantering torde nog i allmänhet vara bäst i södra Sverige, där man har långa, milda höstar och likaså på många håll i mellersta Sverige. Om träden planteras strax efter lövfällningen i oktober—november, vilket är det bästa, äro de mindre utsatta för uttorkning, då de hunnit rota sig, innan bladen slå ut följande vår. Vid vårplantering däremot, i synnerhet om den sker sent, så att bladen redan börjat slå ut, riskerar man lättare, att träden kunna dö ut, allra helst på torra lägen. Körsbärsträd böra alltid planteras på hösten, då man vid vårplantering inte kan undvika att förstöra knopparna, som svälla mycket tidigt. På mycket styv jord och i fuktiga lägen däremot kan vårplantering vara att föredraga, allra helst i nordligare delar av landet, men den bör alltid ske så snart jorden reder sig och i alla händelser före lövsprickningen. Skulle man emellertid av

någon anledning vara nödsakad att plantera träd, sedan de lövats, måste de samtidigt beskäras för att skyddas mot uttorkning.

Kanta

Avståndet mellan träden får för ingen del tagas till för knapp, ty träden behöva mycket sol och ljus för att kunna väl utbilda sina frukter samt för att skotten skola mogna och blomknoppar kunna ansättas. Därför bör man inte avskräckas av att träden som små tyckas stå mycket långt ifrån varandra. Efter 10—12 år ser det ut på annat vis; då behöva de hela platsen. Och till att börja med kan ju jorden mellan raderna användas till odling av köksväxter, potatis, grönfoder e. d. Dock så att jorden blir brukad varje år samt att mellankulturerna inte komma för nära träden, helst 1 m. från raderna i början, och sedan inskränkes utrymmet för mellanodlingen alltefter som träden växa till. Stamträd behöva ett utrymme av 8—12 m.; dvärgträd 4—6; sötkörsbär fordra lika stort avstånd som stamträden och surkörsbär och plommon lika som dvärgträd. — Om plan se sid. 108.

Tänker man odla både stam- och dvärgträd, kunna dvärgträden, som bära tidigare, men ofta ej bli så gamla, odlas som mellankultur. Härtill väljas då mycket tidigt och rikt bärande sorter, såsom Cox's Orange, Charlamowsky, Cellini m. fl. och som dessa ej växa starkt, kunna de stå rätt många år och då hinna bära så mycket, att de gjort god nytta för platsen, de upptagit. Dvärgträden planteras då ett mellan varje stamträd i raden samt en dvärgträdsrad mellan två rader stamträd. Men man får inte underlåta att taga bort dvärgträden, när stamträden behöva hela utrymmet. Det känns kanske litet svårt, om de ännu bära bra, men man får komma ihåg, att de endast äro mellankultur, och att stamträden äro huvudsaken.

hötan

stäng

Man planterar fruktträd dels i kvadrat, d. v. s. träden i ena raden stå mitt emot dem i den andra raden, dels i förband, då varje träd i ena raden står mitt emellan två i den andra, men mitt emot ett i den tredje. Båda sätten ha sina fördelar. Planterar man i kvadrat, är jorden lättare att sköta, om det skall ske med hästkraft och detta sätt

användes därför mest i stamträdsplanteringar. Dvärgträden däremot planteras ofta i förband, då utrymmet på detta sätt bäst tages tillvara.

Till plantering av fruktträdsalléer användes mycket högstammiga träd och sorter med vackert upprätt växtsätt samt, om träden stå utefter allmän väg, sent mognande vinterfrukter.

När platserna för träden blivit utstakade, upptagas planteringsgroparna, lagom stora för att rötterna skola få plats utan att böjas, men ej djupare än som behövs, för att träden skola komma att stå vid samma höjd, som de stått förut. Gräver man nämligen mycket djupa gropar, sjunka träden lätt ner och komma att stå för djupt, vilket blir till stor skada för träden, som stanna av i växten. I dessa djupa gropar samlar sig gärna vatten och rötterna komma så att stå i en sump och därtill för långt från luften, vilket allt hindrar dem från att utveckla sig normalt. Träd, som blivit planterade på detta sätt, böra därför grävas upp, varefter rötterna renskas, och träden planteras på lämpligt djup. Somliga förorda, att dvärgträd skola planteras så djupt, att förädlingsstället (som eljest sitter i jordbrynet) kommer ett stycke under jord, på det att träden skola växa kraftigare och leva längre. Från ädelveden växer nämligen då ut starka rötter, och dvärgunderlaget dör småningom bort. Men i och med detsamma är det inte längre ett dvärgträd, vi ha att göra med, ty det växer kraftigare alldeles som stamträden; men det får också på samma gång den därmed följande egenskapen att bära senare. På så vis har trädet fått samma egenskaper som ett stamträd och har då också samma fordran på utrymme som ett sådant.

Vid själva planteringsarbetet bör man helst vara två. Den ena håller i trädet, medan den andra fyller på jord. I varje grop bör helst förut vara nedsatt en stadig käpp, varvid trädet sedan kan bindas. Käpparna böra vara noga inriktade. Trädet sättes nu, sedan möjligen skadade rötter blivit renskurna med en skarp kniv eller sax, ned i gropen så djupt, att det kommer att stå vid samma höjd som förut, när jorden sjunkit. Man fyller så på jord och skakar lätt

anschoffman

på trädet ett par gånger, så att jorden kommer väl in mellan rötterna. Jorden tillstampas så hårt, man kan, varefter lös jord lägges ovanpå för att bättre bibehålla fuktigheten i jorden. Alla träden sättas på samma sida om störarna och helst på den östra, om de hårdaste vindarna komma från väster och tvärtom om de komma från öster. Trädens rötter få för ingen del ligga och torka före planteringen utan träden jordslås, strax de komma hem, såvida man inte genast planterar dem. Vattning är inte behöflig vid planteringen, om inte jorden är alltför torr. Däremot är det fördelaktigt att täcka jorden runt träden med gammal gödsel, halvförmultnad tång, torvmull e. d. för att skydda jorden mot utverkning. Vattning får icke försummas vid torka; kring trädet göres då en grund ränna, som fylles med vatten upprepade gånger. 20—30 liter vatten är lagom för varje träd åt gången. Då vattnet sjunkit fylles rännan åter med jord. Träden bindas vid planteringen endast helt löst vid käpparna, ty jorden sjunker, och då bör trädet kunna följa med; i annat fall blir det hängande. Käpparna avskäras strax nedanför kronan. Skott som äro längre än $\frac{1}{2}$ m. inskäras.

Skötseln första sommaren består i att hålla jorden lucker och fri från ogräs samt att vattna vid behov. På hösten bindas träden med lindbast eller vidjor fast vid störarna på ett par ställen. Dvärgträd behöva intet stöd i skyddade lägen. Man tillser noga, att inte etiketterna sitta så hårt, att träden skaver eller äter sig in i barken.

Äldre träd flyttas helst med tjälklump. Man gräver runt trädet på hösten en minst 30 cm. djup grav på 50—60 cm. eller större avstånd från stammen alltefter trädets storlek, och det översta matjordslagret borttages, dock inte längre än till rötterna. Planteringsgropen upptages och täckes med löv e. d., så att den ej fryser. När jorden kring trädet frusit, spettas hela rotklumpen med den frusna jorden upp och nedsättes på sin blivande växtplats. Man ser väl till, att trädet står rakt och packar sedan väl och fast omkring tjälklumpen med ofrusen, god jord. Stadiga stöd sättas vid trädet, helst från tre håll, vid vilka det bindes med starka band t. ex. halmrep. Kronan måste ofta inskäras något på

sådana träd. När tjälen gått ur jorden, packar man åter väl om trädet med god jord och under sommaren vattnas vid behov. Yngre träd trivas ej på jord, där gamla träd stått. Stenfruktträd kunna dock sättas, där kärnfruktträd vuxit och tvärtom men inte träd av samma slag.

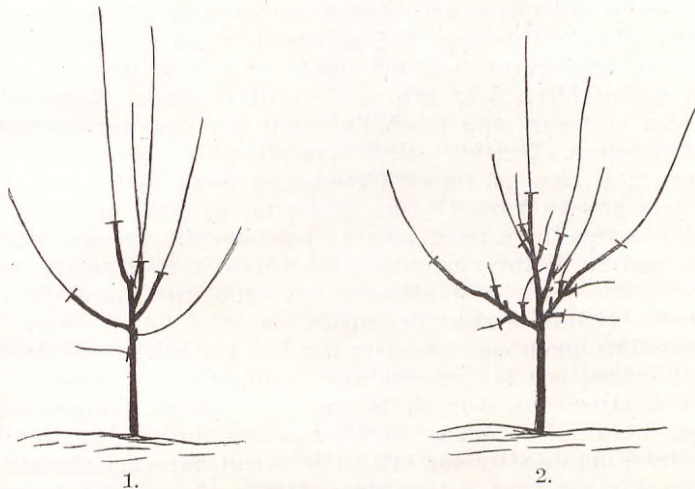
Beskärning.

Beskärning av fruktträd är en styggelse för många. Att skära bort det ena långa skottet efter det andra alldeles på måfå, tycker man, vad är det för mening i det? Nej, om det skedde på måfå, så vore det inte bara meningslöst utan också till stor skada. Men nu är det så, att vid all rätt beskärning bortskäres alldeles ingenting planlöst, utan med vartenda snitt har man en särskild avsikt. Så ock med beskärningen i sin helhet, men då ha vi inte bara *ett* mål, vi vilja uppnå, utan det är flerfaldiga. Först och främst vill man giva trädet en ändamålsenlig form. Kronan skall vara stark, så att den förmår bära de kommande skördarna, men den skall också vara så formad, att den står emot storm och snötryck. På samma gång skall den vara vacker och så beskaffad, att frukterna få mesta möjliga sol och ljus. Vidare vill man genom beskärningen åstadkomma en mera regelbunden bördighet samt stor och väl utbildad frukt. Dessutom kan man genom beskärning få även äldre träd, som annars skulle burit litet och dålig frukt, att på nytt ge värdefulla skördar.

När träden (vad som nu säges gäller endast kärnfruktträden) stått på platsen ett år eller en sommar, om de planterats på våren, skola de beskäras på vintern. Bäst sker detta under eftervintern, från början av januari tills träden börja sava. Den trädform, som bäst lämpar sig för de avsedda ändamålen, är pyramidformen. D. v. s. man låter trädet få en rak, genom hela kronan gående stam, och från denna låter man grenar utgå på mer eller mindre regelbundna avstånd, men alltid så att de ej komma så tätt, att

ljuset ej kan komma in i kronan. De nedersta grenarna låter man bli längst och kraftigast och ju högre upp grenarna sitta, desto kortare och svagare låter man dem bli. Har trädet s. k. ettårig krona (d. v. s. kronan har ej beskuren i trädskolan) så bibehålles det mest uppräta och starka skottet till topp (toppledskott) samt dessutom helst tre men högst fem sidoskott till grenar (se bild 1). Dessa böra vara så jämnstarka som möjligt och allsidigt utåtriktade samt få ej bilda för spetsig vinkel mot stammen. Kan det undvikas, tar man inte det skott, som sitter närmast toppledskottet (efterledskottet) till gren, ty det blir ofta så starkt och upprikt, att det kommer att tävla med toppen. Alla överflödiga skott bortskäras tätt intill stammen, varefter såren skäras släta med en vass kniv. Sidoscotten nedskäras till ungefär $\frac{1}{3}$ av sin längd, men äro de mycket kraftiga till $\frac{1}{2}$ längden. De böra skäras strax över ett utåt riktat öga (knopp). Man skär först in det svagaste skottet, och detta lämnas längre än de starkare skotten. Likaså bör gärna ett högt sittande skott skäras kortare (lämnas kortare stycke kvar) än ett undersittande, därför att växtligheten är starkare högre uppåt trädet. Toppen lämnas något längre än grenarna och skäres över ett öga, som sitter mitt över såret efter den i plantskolan bortskurna toppen. Ännu bättre är emellertid att skära toppen omkring 6 cm. längre (lämna 6 cm. längre kvar) samt bortskära alla ögon på detta stycke. Vid denna lilla tapp uppbindes sedan det toppledskott, som utväxer under sommaren. Nu tycka säkert många, att träden blivit förskräckligt stympade, och att de voro bra mycket vackrare förut. Men vi måste tänka på framtiden. Om trädet inte blivit beskuret hade grenarna blivit så många, att de hade hindrat varandras utveckling och blivit svaga och gängliga. Till detta hade också bidragit, att de obesurna grenarna skjuta ett eller möjligen ett par skott från toppen av grenarna, som ju då bli mycket långa. Hela nedre delen av grenarna hade blivit kala, då ögonen där ej orka växa ut och det blir endast mot topparna fruktved bildas. När frukten då i sinom tid ansättes, sitter den så långt ut på grenarna, att de bli nedtyngda och lätt brytas. Genom stark

beskärning av ett träd framkallas en kraftig växtlighet, och det är just detta, man vill åstadkomma för att få en stark krona. Vidare tvingar man genom att nedskära grenarna alla ögon att bryta ut, så att hela grenarna med tiden komma att bli beklädda med fruktved. — Alla från roten

eller nedre delen av stammen utväxande skott bortskäras. Träd, som vid planteringen äro lövade, beskäras redan då.

Vid andra årets beskärning (se bild 2) skäras alla långa sidoskott på grenarna på s. k. sporre, d. v. s. de skäras över andra eller tredje ögat. Endast ledgrenarna (de skott, som bilda grenarnas förlängning) bibehållas och lämnas något längre än förra året. Är trädet tillräckligt kraftigt, kan man redan nästa år bilda ny grenväning; denna bör på dvärgträd sitta omkring 40 cm. och på stamträd omkring 60 cm. över den första. Man lämnar då toppen ett par ögon längre än detta avstånd och skäres den alltid så, att det översta ögat sitter mitt över såret efter den gamla tappen, som bortskurits under sommaren. Även nu lämnas tapp. De långskott, som utvuxit från toppskottet skäras på sporre. Skulle trädet

däremot inte vara nog kraftigt, för att ny grenvåning skall bildas, uppskjutes därmed till nästa år, och toppen inskäres då tämligen hårt, för att gynna sidogrenarna, som då växa desto kraftigare. Äro träden beskurna i plantskolan giver man dem samma behandling vid första som eljes vid andra årets beskärning.

Tredje och fjärde åren fortsättes beskärningen på samma sätt. Man bör se noga till, att det blir tillräckligt avstånd mellan våningarna, och att ingen ny våning bildas, förrän de undre blivit nog kraftiga. Tredje, någon gång redan andra året kan man bibehålla något skott på var gren som tilläggs gren. Den bör alltid vara riktad åt sidan eller möjligen utåt, men på inga villkor inåt kronan. Tilläggs-skottet skäres ganska kort, 15 cm., ty det får ej tävla med grenen. Alla övriga långskott, som ej behövas till grenar, skäras på sporre. Skulle något långskott utvuxit från gamla sporrar skäres detta över ett eller par ögon, men finns det två skott, behålles endast det nedre.

Beskärningen minskas efter hand så att ledskotten lämnas allt längre och längre, och när de upphört att bilda långa skott, låter man dem sköta sig mera själva. Längre skott som växa inåt kronan, bortskäras och de som växa utåt, gallras, om de sitta för tätt. För övrigt har varje fruktsort sitt sätt att växa och fordrar därför något olika behandling. Ett måste skäras med korta ledskott, för att alla ögon skola bryta, och ett annat kan skäras långt. Därför kan man inte lära sig beskärning bara genom att läsa om den, utan man får iakttaga trädens olika växtsätt, och hur föregående beskärningar verkat. Jordmån, klimat och läge spela också här in och inverka på växtlighet och frukt-sättning.

Här har talats om att överflödiga sidoskott skäras på *sporre*; detta sker för att ombilda dessa växtskott till fruktved. När det gäller att bilda fruktved söker man, i motsats till när det gäller att bilda krona, framkalla svaga skott. Det är nämligen på dessa, blomknopparna ansättas. Det finns också naturliga sporrar, de äro högst 6 cm. långa, svaga skott med en kraftig toppknopp, som antingen redan

är eller ock snart utvecklas till blomknopp. Sådana beskäras naturligtvis inte. *Fruktspjut* äro längre än sporrarna, men beskäras i allmänhet inte. Däremot äro *fruktskotten* (över 12 cm.) för svaga för att uppbära åtminstone större frukter, och beskäras därför vanligen på sporre. *Ringsporrar* äro de värdefullaste av all fruktved. De bestå av ett mycket svagt skott, försett med ringformiga märken av tjockare och tunnare bark. Om den inte redan första året har blomknopp i spetsen, så växer den ut något litet, och toppknoppen ombildas snart till blomknopp. Sedan den burit frukt, uppsväller den i toppen till en s. k. *fruktkudde*, på vars sidor finnas knoppar, som i sin tur utbildas till ringsporrar. Då uppstår en hel samling ringsporrar; denna kallas *kransved*. Sådana få naturligtvis inte beskäras.

Äldre fruktträd behöva inte beskäras mer än vartannat år, då för tätt sittande skott eller grenar borttagas. Då en gren avsågas, bör det ske tätt intill den uppsvällning, som bildar en ring runt grenens utgångspunkt, men ej med kvarlämnande av en tapp, såsom vanligen sker, ty i den ha insekter och sjukdomar ett gott tillhåll. Såren renskäras och övermålas med trätjära, varvid man tillser att denna ej strykes ända ut till barken. När man skall gallra gamla, förvuxna träd, får man ej ta allt på en gång, utan gallringen fördelas på två, tre år. Efter en stark gallring uppväxa ofta en massa skott, och dessa få beskäras och delvis borttagas. Äldre fruktträd kunna beskäras redan på hösten.

Om ett för övrigt friskt träd börjar visa ålderdomstecken genom att stanna av i växten och lämna sämre och mindre frukt, kan man föryngra det. Man sågar då av grenarna, så att endast tämligen korta stumpar bli kvar, de nedersta dock längre så att kronan blir pyramidformig. Helst avsågas varje gren strax ovanför ett friskt skott eller fruktvedsparti. En massa skott framväxa nu; dessa gallras, så att endast ett eller ett par lämnas på varje gren och dessa få nu utgöra ledskott. De uppbindas vid käppar och behandlas som grenar på yngre träd.

Plommon och sötkörsbärsträd uppdragas också i pyramidform och måste redan vid planteringen eller vintern efter,

ty den bör ju ske på hösten, beskåras. Formandet av kronan fortsattes de närmaste åren, men man skär ej så skarpt som på kärnfruktträden, och fruktveden skäres ej alls. Beskärningen sker helst i augusti, och såren överstrykas väl, så att ej någon sjukdom uppstår i dem.

Beskärningen av surkörsbärsträd består endast i gallring.

Gödsling.

Är jorden ej särdeles fet, gödslas träden hösten efter planteringen. Omkring 10 kg. ladugårdsgödsel eller motsvarande mängd annan gödsel, som kan vara färsk eller brunnen, givas till varje träd och nedgräves. Gödsling bör ske så ofta träden ej växa tillräckligt kraftigt och alltid helst på hösten efter bladfällningen. Odlar man köksväxter e. d. som mellankultur under träden, och det gödslas för dem, behöva fruktträden inte i allmänhet någon särskild gödsling på en del år, såvida de inte visa svag växtlighet. När träden nått den ålder, att de skola bära frukt, upphör man att giva naturlig gödsel eller kväve i annan form, men i stället kali och fosforsyra. Särskilt äro sådana träd i behov härav, som växa kraftigt men ej vilja sätta frukt. I hur stor mängd denna gödsling skall givas beror ju på trädets storlek samt jordens beskaffenhet. För vuxna träd kan nog 1—1½ kg. superfosfat och ½—1 kg. kaligödning vara normalt eller ock motsvarande av thomasfosfat och kainit. Träd, som på hösten äro rikt besatta med blomknoppar, och av vilka man alltså kan vänta en rik skörd, gödslas däremot med naturlig gödsel på hösten och en och annan gödselvattning under följande sommar är välgörande. Efter rika skördar bära fruktträden också få riklig gödsling, samt när de endast sätta frukt men växa svagt. Gödseln bör inte, som så ofta sker, läggas tätt intill stammen, ty där gör den ingen nytta för trädet. Rötterna gå långt utanför kronan, och därför bör man gödsla så, att de kunna nå näringen.

Sötkörsbärsträden tåla inte mycket naturlig gödsel; till dem kan man i stället använda kompostjord. Däremot behöva

de mycket kalk för att trivas. Kalkning bör för övrigt inte försummas i fruktträdgården, ty kalken är av en utomordentligt stor betydelse för fruktträdens trevnad och utveckling.

I stället för naturlig gödsel, om man ej har tillgång till den, kan konstgödsel användas.

Skötsel och omförädling av äldre fruktträd.

Att hålla jorden lucker och ogräsfri är lika viktigt för äldre som för yngre träd. Varken gräs eller ogräs får växa under dem. Har man emellertid en gammal gräsvall under fruktträden, bör man vara försiktig vid upptagandet av den, så att ej trädens rötter skadas. I sådan hård jord ligga nämligen rotspetsarna ganska högt uppe mot ytan, därför bör man inte plöja djupt utan så grunt som möjligt eller ock hacka upp den och sedan harva grunt eller på annat sätt sönderdela torvorna.

Men själva träden måste också hållas rena. På äldre träd är barken skrovlig och lossnar bitvis. I dessa ojämnheter ha diverse skadeinsekter ett skyddat och gott tillhåll. För att bli kvitt dessa gäster, bör man genom skrapning och borstning hålla stammar och större grenar så släta och jämna som möjligt. För detta ändamål finnas särskilda barkborstar av stål. Ej heller mossor och lavar få finnas på träden. Det brukas mycket att kalka stammarna för att utrota mossan. Skötas träden med besprutningar, så har väl kalkningen inte stor betydelse men skada gör den inte, utom för utseendet. Längre uppåt landet, där vintrarna räcka längre än i södra Sverige, har den betydelse, därför att de vita stammarna ej bli utsatta för så hastig temperaturväxling, när vårsolen kommer, och barken hindras därigenom från att spricka sönder.

Alla sår böra omsorgsfullt renskäras och de större bestrykas med trätjära eller karbolineum. Vill ett träd börja fläkas i någon grenklyka, måste man göra något för att hålla ihop det. Det vanligaste är att sätta om ett järnband; men

bättre är att borra ett hål genom trädet, vari insättes en järnsprint, försedd med huvud i ena ändan och gängor i den andra, på vilken en mutter skruvas. Helst sätter man på en bricka på ömse sidor om trädet.

Om föryngring av fruktträd har förut nämnts, se sid. 85. Skulle emellertid sorten vara värdelös eller mindre lämplig för platsen, kan man i samband med föryngringen omförädla trädet. Alltför korta grenstumpar böra nog ej lämnas, men för övrigt ha goda resultat nåtts, både när man lämnat långa och korta grenar kvar. Omförädlade träd bära mycket fort och äro i allmänhet mindre ömtåliga och mottagliga för sjukdomar än andra. Ympkvistar tagas av friska träd samt naturligtvis av en för orten lämplig sort. Vanligast är att man använder s. k. barkympning; denna företages tidigt på våren, när träden börja sava. Ymparna skola ha 4—5 ögon och avskäras nedtill med ett 3 cm. långt, glatt, snett snitt. Från grenens säryta skäres ett 3 cm. långt, lodrätt snitt i barken och ympen inskjutes mellan barken och veden med snittytan inåt, varefter bast tätt omlindas och bestrykes med ympvax. Äro grenarna tjocka böra två eller tre ympar insättas i varje; på smalare däremot sättes endast en och då på grenens översida. När ymparna börjat växa, uppbindas de, man ämnar behålla till ledskott, ett eller två på varje gren. De behandlas för övrigt som föryngrade träd. Uppbindning vid käppar får ej försummas, då ymparna i annat fall kunna blåsa bort. Är man oerfaren med ympning är det nog klokast att anlita en trädskötare eller annan kunnig person med detta liksom också med beskärning.

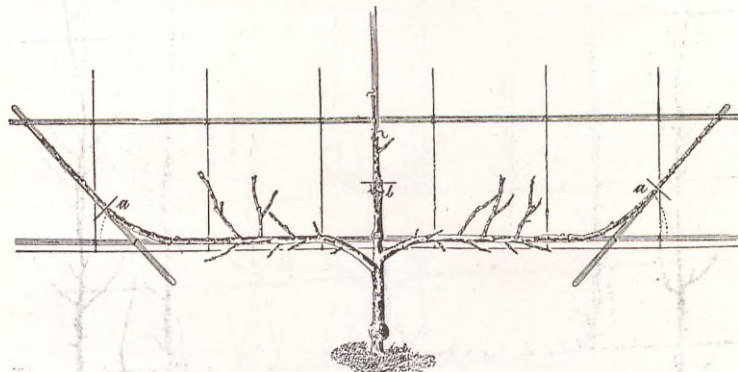
Även yngre träd kunna omympas, om de äro av en olämplig sort.

Spaljéträd.

För dem, som äro intresserade av fruktodling, finns väl knappt något så roligt som att sköta spaljéträd. Väl skötta äro de också en verklig prydnad, vare sig de stå vid väggar av boningshuset eller uthusen, plank eller murar eller utefter

gångar i trädgården. Fruktarna på ett spaljéträd bli bättre utvecklade, och till följd av det skyddade och varma läget kunna sådana ömtåligare sorter odlas, som ej skulle nå god utveckling på fristående träd.

Många tro, att väggarna bli fördärvade av spaljéträd eller

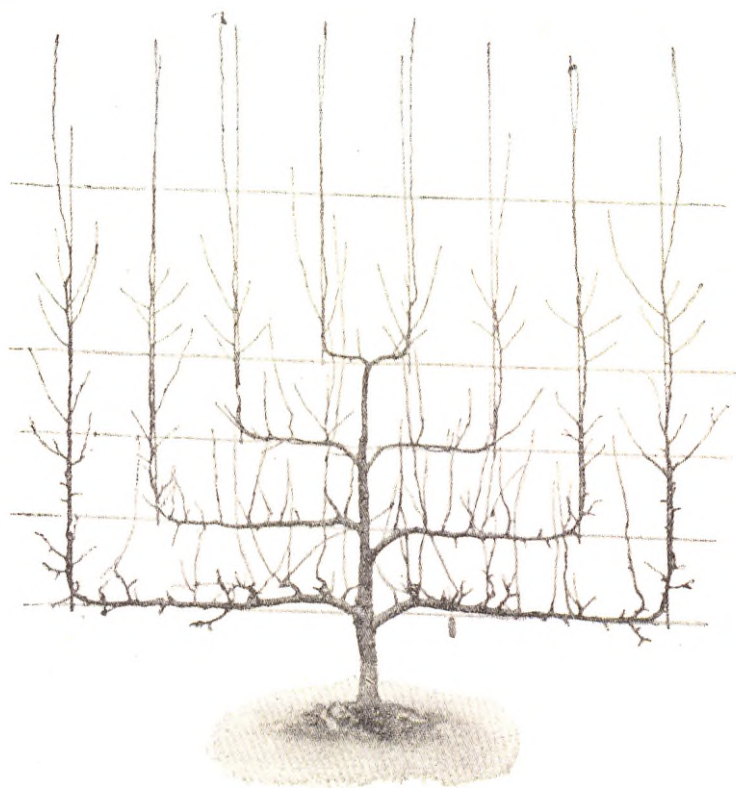
Verrierpalmett.

slingerväxter, men det är endast en gammal fördom. Erfarenheten har många gånger visat, att de tvärtom skydda väggarna mot röta, ja att t. o. m. golven bevaras, ty trädens rötter suga upp fuktigheten under huset.

Att den vägg, som skall användas till spaljéodling, bör vara öppen och solig är ju givet. Bäst är en södervägg, men även öster- och västerväggar äro bra, bara de inte äro utsatta för stark blåst. T. o. m. norrvägg är användbar, ty där kan odlas skuggmorell.

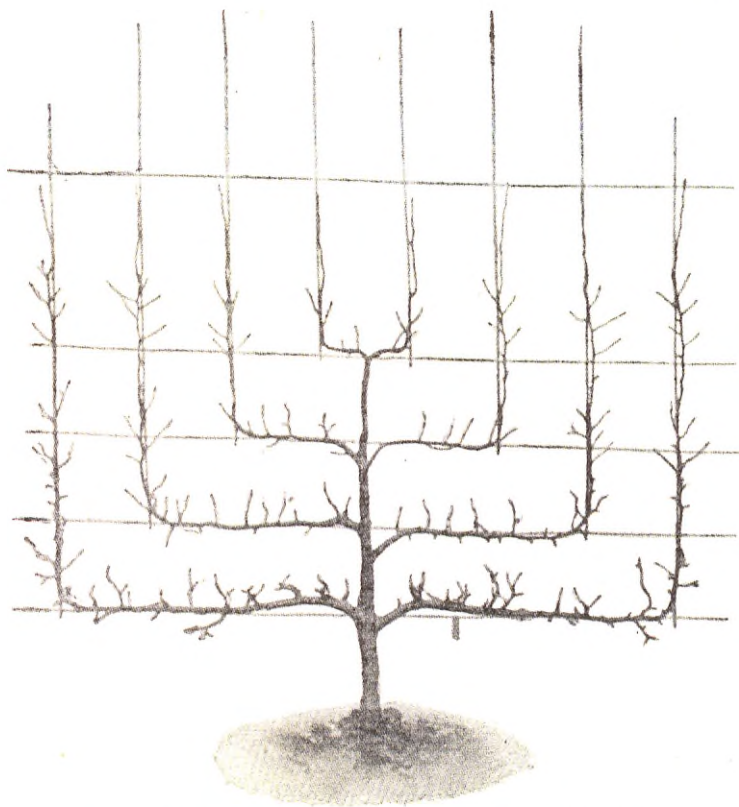
På spaljé kunna odlas såväl päron och äpplen som körsbär, plommon, aprikoser och persikor.

Jordbädden måste vara minst 1 m. djup och 1 eller helst 2 m. bred. Dränering, där så behöves, får ej försummas. Jorden bör vara näringsrik och uppblandas lämpligen med t. ex. god kompostjord samt kalk och thomasfosfat eller benmjöl. I synnerhet för päron inblandas grästorvjord och lägges lerdjord i botten, om jorden är mycket lätt.

Verrierpalmett före vinterbeskärningen.

Sjelva spaljéstället kan göras på många olika sätt. Det kan göras av fina träribbor, som fästas på vågräta regler, vilka i sin tur vila på i väggen insatta järn. Men det enklaste är att fästa tämligen grova järnrådar på träklotsar, som äro anbringade i över- och nederkanterna av väggen. Stenfruktträden kunna med fördel uppbindas vid ett stålträdsnät fäst på väggen, eller ock direkt vid spikar i väggen.

Spaljetråd (samma som föreg.) efter vinterbeskärningen.

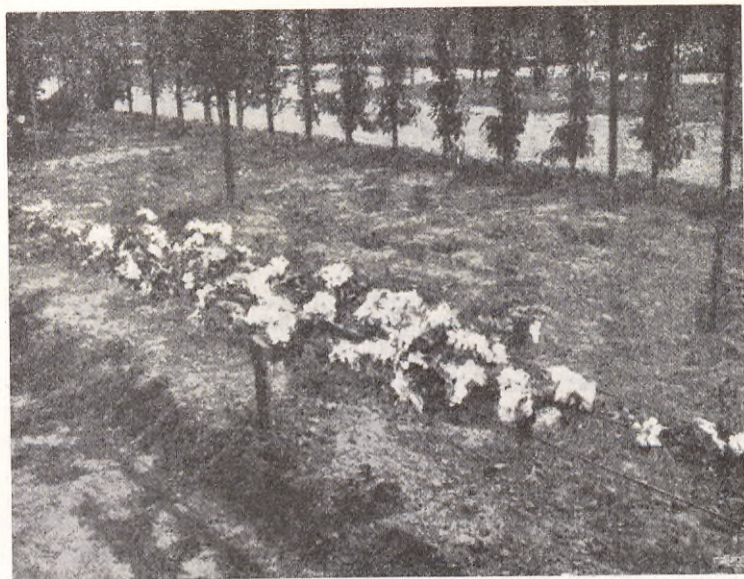
Spaljetråd uppdragas dels i naturlig eller solfjädersform, som är den lämpligaste för stenfruktträden, dels i konstlade former, varav verrierpalmetten och olika slag av kordonger äro mest praktiska för päron och äpplen.

Från trädskolorna kan man få spaljetråd i solfjädersform, kordonger och palmetter och för den, som inte är beskärningsvan, torde det nog vara bäst att köpa dessa. Av dem

kan man ju också förr få frukt och väggen beklädd, än om man själv uppdrager dem av s. k. ettåriga förädlingar, som man också kan få i trädskolorna.

Stenfruktträden odlas, som förut nämnts, helst i *solfjädersform*. När man får dem från plantskolan, ha de då vanligen två starka grenar med en del längre eller kortare skott. Man planterar trädet så, att det kommer att stå vid mitten av den väggyta, det skall bekläda. De båda huvudgrenarna uppbindas åt var sin sida och få växa nästan till hela den avsedda längden, varefter man efter hand låter grenar växa upp och bekläda tomrummet mellan dem. För att undvika så mycken beskärning på stenfruktträden söker man genom bindningen av skotten reglera växten. Så bindas alla starkare skott under sommarens lopp i vågrätt eller nedåtböjd riktning. Men man måste alltid iakttaga att väggytan blir jämnt beklädd och att för tätt sittande skott bortgallras. Starka skott, som ej skola användas till grenar, måste därjämte pinceras (avnypas) under sommaren på 15—20 cm:s längd. Även mera svagväxande äpple- och päronsorter kunna odlas i solfjädersform; fruktveden behandlas då ungefär som på unga fristående träd, men därtill måste man också tillgripa pincering, se sid. 94.

Verrierpalmett är den mest lämpliga spaljéformen för äpple- och päronträd. Den formas lätt av en palmett med sneda grenar, som man kan få från trädskolorna (se bilden sid. 89). Dessa ha en genomgående rak stam samt oftast två grenpar på 30 cm:s avstånd från varandra, varav det nedersta är betydligt längre och kraftigare. Man uppdrager verrierpalmetten med 4, 6 eller 8 grenar, men inte gärna fler; det vanligaste och bästa är 4—6. Mellan varje gren skall vara ett avstånd av 30 cm., och de lodräta ribborna eller stälträderna böra därför anbringas på detta avstånd. Jämna grenpar föredrager man därför, att man då inte behöver behålla toppen till gren. Den är nämligen svår att hålla tillbaka i växten, utan den vill bli starkare än de andra grenarna. Trädet planteras alltså mitt emellan de ribbor eller trädar, som skola upp bära de mellersta grenarna, och en käpp sättes till stöd för stammen. På inga villkor få träden sättas så djupt, att för-

Vågräta kordongträd.

ädlingsstället kommer under jordytan, ty hos spaljéträd vill man ha ett dvärgträds egenskaper; i annat fall blir det alldeles misslyckat. Planteras träden på hösten, beskäras de redan samma vinter eller ock på våren, om de planteras då. De nedersta grenarna bindas i vågrät riktning, tills de komma till sina respektive stöd, då de böjas uppåt och bindas vid den lodräta ribban. Kröken göres så tvär som möjligt. Det andra grenparet behandlas på samma sätt, men skulle det ej nå fram till omsvängningsstället, så bindes grenspetsen i något snett uppåtriktad ställning, så att den inte må stanna av i växten. Men varefter grenarna växa till nedbindas de i sin blivande ställning. Något nytt grenpar, om man skall ha flera, utdragas inte, förrän det undre nästan nått fram till svängningspunkten, ty de nedre grenarna måste alltid gynnas för att ej bli efter. Men när

de nått denna punkt, avskäres toppen vid vinterbeskärningen så att två åt sidorna riktade och så vitt möjligt mitt emot varandra sittande ögon bibehållas till grenar samt en framåt riktad knopp till topp. Grenarna skola naturligtvis sitta på 30 cm:s avstånd från det närmast under dem sittande grenparet. Toppen hålles alltid hårt tillbaka, och när alla grenarna äro utdragna, avskäres den tätt intill det översta grenparet.

Vid beskärningen gynnas, som förut sagts, alltid de nedre grenarna, och när alla grenarna växa lodrätt, skäras alltid de yttre grenarna något längre än de innersta. Dock må man alltid se till, att ledskotten inte lämnas längre, än att alla ögon bryta, så att inga kalställen få uppstå. Frukttveden hålles så kort som möjligt och behandlas vid vinterbeskärningen ungefär som på unga fristående träd. Men för spaljéträd blir det nödvändigt att också använda sig av sommarbeskärning, s. k. pincering. I början av juni avnypas alla skott utom ledgrenarna, när de äro omkring 15 cm. långa. De svagare lämnas 8—10 cm. långa, men mycket starkt växande endast 3—4 cm. Efter några dagar behandlas de skott, som nu nått tillräcklig längd, på samma sätt. 2—3 veckor senare pinceras på nytt. Har ett skott utvuxit efter pinceringen och detta är kraftigt, avnypes det på omkring 5 cm:s längd, men skjuter ett nytt skott ut från detta, avbrytes det sista helt och hållet. Skulle däremot två skott växa ut från ett pincerat skott, avbrytes moderskottet strax ovan det nedersta och detta pinceras på 5 cm. Pincering bör utföras så ofta kraftiga skott vuxit ut, gärna 4—5 gånger på sommaren. Med pinceringen vinner man, att skotten bli svagare, men att de nedre ögonen utvecklas, så att de fortare växa ut till fruktsporrar. En sträng pincering medför också en svagare växt för hela trädet, och det är just önskligt för spaljéträd, som ha ett begränsat område att utbreda sig på.

Vågrät kordong (se bilden sid. 93) förekommer ofta som infattning av trädgårdsgångar, och väl skötta äro de mycket prydliga, men såsom man i allmänhet får se dem, vanpryda de i hög grad. Få de nämligen sköta sig själva, bli de rent av som buskar i stället för snören eller kordonger, som de efter nam-

net borde vara. En tvåarmad kordong fordrar minst 5 cm:s utrymme; en enarmad något mindre. De uppbindas vid en ståltråd som är spänd c:a 50 cm. över marken. Äppleträd lämpar sig bäst för denna form. Beskärningen består i att hålla fruktveden i styr; pinceringen har här en mycket stor betydelse, särskilt för de uppåt växande skotten. De kraftigaste måste man ofta ta bort helt och hållet. Ledskotten behöva sällan beskäras eller åtminstone obetydligt. — Största svårigheten är att hålla fruktveden kort, därför har man funnit på att i stället för en tråd ha tre, med 35 cm:s avstånd emellan de två och en tredje i mitten något högre (se bild). Till stöd användes då T-järn, ett mellan varje träd och ett i var ända, som fastgjutes nere i jorden i cement. Stöden kunna fås hos Gustaf Björklund, Åkarp. Träden planteras rakt under mitteltråden och armarna bindas vid den. Sidoskotten få växa ut, tills de kunna nedbindas på ytterträderna, och pinceras strax utanför. Uppåtväxande skott pinceras som vanligt. Naturligtvis kan man på så behandlade träd få mer frukt, än när man endast har en tråd till kordongerna.

Lodrut kordong uppdrager man lätt själv av en ettårig förädling av någon svagväxande sort. Har man däremot en mera starkväxande, kan den ej användas annat än där den har tillfälle att växa mycket högt. Beskärningen består i att hålla fruktveden kort samt skära ner ledskottet tämligen hårt, så att inga kalställen uppstå.

Sned kordong planterad vid stängselnät eller staket på c:a 35 cm:s avstånd bilda en vacker inhägnad. De planteras antingen i sned ställning eller också lodrätt och böjas vid 30—40 cm:s höjd i sned riktning. Ettåriga förädlingar lämpa sig bäst.

Skötsel av spaljéträd är för övrigt lik den för fristående träd. Vattning får ej försummas. Kväverik gödsel böra de ej få, ty växtligheten kunde då bli för stark, men en och annan svag gödselvattning, när de bära rikt, är välgörande. På vårsidan, när solen börjar bli varm, skyddas träden med granris e. d., för att knopparna ej skola slå ut för tidigt och

sedan frysa. Detta är i synnerhet viktigt för stenfruktträden. — Uppbindningen sker bäst med vidjor och måste noga tillses.

Fruktträdens fiender och deras bekämpande.

Fruktträden ha många fiender, som på olika vis angripa dem. Här kan ju inte bli fråga om annat än att i korthet omnämna de viktigaste.

Harar och *kaniner* göra ofta stor skada på unga fruktträd, i det de under vintern avgnaga barken på stammarna samt på de nedre grenarna på dvärgträd. Har man planterat häck runt trädgården, kan man genom att i den infläta ett ca 60 cm. högt stålträdsstaket, som nedgräves något, utestänga dem. I annat fall måste man, där dessa djur förekomma, skydda träden med taggigt ris eller sätta upp ett nät runt träden; bärtill kan man ju t. ex. använda ärtnät. — Även *råttor* giva sig ibland på barken på unga träd under snöiga vintrar, men som de ej uppträda utom i skydd av snön, kan man bli dem kvitt genom att bortskotta denna runt träden eller hårt tilltrampa den.

Sorkar och *mullvadar* aväta stundom rötterna, så att träden falla omkull, när tjälen går ur jorden. Bäst är att söka fånga dem i s. k. mullvadsfällor.

Även en hel del fåglar äro svåra fiender till våra fruktträd. *Domherrarna* och ibland också *sidensvansarna* förtära med god smak knopparna, helst blomknopparna, som ju äro störst. Körsbärs- och päronknoppar äro mest omtyckta, men de försmå inte heller äpple- samt t. o. m. syrénknoppar. Dessa fåglar måste man skjuta eller också bespruta träden med någon illaluktande vätska, t. ex. svavelkalkvätska. Likaså måste man skjuta *kräkor*, *kajor*, *skator*, *starar* och *gråsparvar*, när de helt fräckt skörda körsbären. Stararna äro ju eljest fridlysta, men göra de skada, har man rätt att skjuta dem på egen mark, men man får ej sälja dem.

Bland alla skadeinsekter, som angripa fruktträden, är väl *frostfjärilen* den värsta. Får den nämligen sköta sig själv,

så äta dess larver upp såväl blommor som blad på försommaren, och träden stå där alldeles kala, och dessa härjningar upprepas merendels några år i rad. För övrigt äro dessa larver mer glupska än nogräknade på födan och hålla därför tillgodo med allehanda lövträd, särskilt lind och ek. Det är därför viktigt, att inte ha sådana lövträd i närheten av fruktträden, då larverna kunna blåsa över från dem till fruktträden. Emellertid ha vi inte mindre än tre sätt att bekämpa dem på under olika tider av året. På hösten, vanligen i mitten av oktober, krypa honorna upp för trädstammarna för att lägga äggen på knoppar eller kvistar eller också i sprickor i barken på grenar eller under mossor och lavar e. d. Av honorna ser man inte mycket, ty de äro små och kunna ej flyga; de gråbruna hanarna ser man däremot under höstkvällarna svärma omkring trädstammarna. För att hindra honorna att komma upp i trädet, sätter man runt stammen på c:a $\frac{1}{2}$ m:s höjd en 12—15 cm. bred remsa av asfaltpapp, som fastbindes i över- och underkanten med snören. Är stammen ojämn, så att pappen ej sluter till, tätas med blånor, träull e. d. När fjärilarna börja visa sig på hösten, anbringa man en tjock limring runt stammen ovanpå pappen. I denna är det meningen, att honorna skola fastna. Det är emellertid synnerligen viktigt, att limmet är av god beskaffenhet. Frostfjärilslim finnes hos fröhandlare. Vid nedersta snöret fäster man gärna en vaddremsa (av gammal fönstervadd t. ex.) Dessa lingörddlar måste noga tillses; insekter, löv m. m., som fastnat, borttagas, ty dessa kunna annars bli en brygga för honorna att komma över på. Limmet förnyas, när så behöves. På vintern avtagas gördlarna och rengöras; bomullen brännes och pappen gömmes till ett annat år. Stammen skrapas och borstas väl ren. Emellertid ha nog trots allt en del honor ändå kommit upp i trädet, och då gäller det att genom besprutning med *kejsargrönt* eller *blyarseniat* följande vår hindra larverna att förstöra knopparna. Larverna komma fram just i knoppsprickningen och gripa sig då strax an med knopparna, i vilka de krypa in. Det gäller därför att förgifta dem, innan de hunnit göra någon skada. Man besprutar därför första gången, just innan knop-

parna slå ut. — Kejsargrönt tillredes på följande sätt: till 100 l. vatten tages 75 gr. kejsargrönt (som helst först fuktas med denaturerad sprit) och minst 150 gr. nysläckt kalk (är den ej nysläckt, måste man taga mera). Vätskan omröres mycket flitigt hela tiden. Besprutningen bör ej ske i starkt solsken, då knopparna lätt ta skada. Är man medlem i en fruktodlarförening, som alltid är förmånligt, så får man av den låna spruta och kan ju då också få hjälp med själva besprutningen. Andra gången sprutar man strax före blomningen och, ifall det skulle visa sig nödvändigt, företager man en tredje besprutning strax efter blomningen. — I slutet av juni sänka sig larverna ner till jorden och förpuppa sig där några cm. under jordytan. Inte heller här får man lämna dem i fred, utan kalkas och omgräves jorden under träden på eftersommaren.

Lindmätaren uppträder ofta tillsammans med frostfjärilen på fruktträden och bekämpas på samma sätt.

Äppelvecklaren, vars larv, den bekanta »äpplemasken», är en av de svåraste fiender fruktträden, särskilt äppleträden, ha, är tyvärr mycket allmän och förstör ofta en god del av skörden. Äggen läggas på och i närheten av fruktkarten, när blombladen falla av. När larverna efter omkring 9 dagar framkomma, uppsöka de den s. k. flugan på karten, varifrån de äta sig gång in till kärnhuset, där de stanna omkring en månad. Sedan sänka de sig ner till jorden, och därifrån krypa de merendels upp för trädstammarna och förpuppa sig i barkspringor o. d. Det är således av stor vikt att göra stammarna väl rena och jämna samt betryka stammarna med s. k. kalkmjölk (kalk uppslammad i vatten). Besprutningar med kejsargrönt företages dels sedan blombladen fallit, dels 10—12 dagar senare. All fallfrukt uppsamlas dagligen och oskadliggöres, liksom också avfallet av äpplen, som delvis kunnat användas. Kring stammarna kunna dessutom strax efter midsommar uppsättas fångstgördlar av veckad papp eller helt enkelt av träull. Dessa borttagas på vintern och alla puppor bränns.

Rönnbärsmalen, som i vanliga fall är rönnbärs- och även oxelbärsätare, övergår, då det råder brist på rönnbär, till

Äpplemasken

äppleätare. Angripna äpplen igenkännas på små bruna fläckar, som vid närmare påseende visa sig vara genomstungna av en mängd små hål. I dylika äpplen är köttet genomkorsat av gångar efter larverna. Några säkra bekämpningsmedel vet man ännu inte, men så mycket kan man tillråda, att så mycket som möjligt bortskaffa rönnar och oxlar i närheten av fruktträden.

För övrigt kan som regel sägas, att alla larver med s. k. bitande mundelar, d. v. s. de, som äta av blad, frukter eller andra växtdelar, bekämpas genom besprutning med kejsargrönt eller blyarseniat, som är arsenikgifter.

Bladlöss och *bladloppor* ha s. k. sugande mundelar, d. v. s. de suga ur blad och knoppar. Mot dem använder man kvassiadekokt, som sprutas eller på mindre träd penslas på blad och skott, som äro angripna. Kvassia är alldeles ofarligt för växterna, men bladlöss och bladloppor dö efter beröring av den. Tillagning av kvassiadekokt: $\frac{1}{2}$ kg. kvassiaspån lägges i 10 l. vatten och får stå ett dygn, varefter vätskan från silas och blandas med 10 l. vatten vari förut upplösts 1 kg. såpa. Därefter utspädes det hela med ytterligare 30 l. vatten.

Av alla sjukdomar, som härja våra fruktträd, torde *skorven* vara den värsta och allmännaste. Den angriper frukter och blad på äppleträdet, men på päronträdet nöjer den sig inte med dessa, utan angriper också skotten. Att skorviga frukter äro fula och stundom rent oanvändbara är ju allom bekant, men också de, som endast ha en eller annan skorvfläck, ha förlorat i värde, därför att de fortare ruttna än felfria frukter. Dessutom försvagas hela trädet, genom att de angripna bladen gulna och falla av i förväg. Skorv är en svampsjukdom, som bäst frodas i instängda och fuktiga lägen, men även i det bästa läge torde man ej gå fri för den, i all synnerhet under fuktiga somrar. Mot skorv ha vi dess bättre ett utmärkt besprutningsmedel i *svavelkalkvätskan*. Man kan själv tillaga den, men som det är litet omständligt, lönar det sig knappt för små mängder. Den finns att köpa färdig i de flesta större fröaffärer och går under namn av Frisco; bruksanvisning medföljer. I regel får den köpta vätskan utspädas med 20 delar vatten. För skorv bör man

Carl Wesch,
Blasgömsväg, 49,

inte, som ofta sker, spruta på vintern, ty det hjälper ej. I stället skall första besprutningen företagas strax efter blomningen, och sedan upprepas den efter omkring 3 veckor. En tredje besprutning äger rum ungefär 1 månad senare. På samma gång svavelkalkvätskan är mera effektiv vid bekämpandet av skorven än den allmänt använda bordeauxvätskan, är den också oskadlig för träden, vilket inte alltid är fallet med bordeauxvätskan. Tyvärr kan man inte blanda svavelkalkvätskan med kejsargrönt, ty då skadas träden, men med blyarseniat kan den blandas. På hösten nedgräves eller bortföres allt löv.

Kräfta är också en känd och svårartad sjukdom, som äppleträd ofta äro utsatta för. Ofta nog ligger orsaken i dålig dränering och en alltför kall och otjänlig jordmån. Om det låter sig göra måste man först försöka rätta detta genom bättre dränering och kalkning av jorden. Vidare måste såren omsorgsfullt renskäras och övermålas med tjära. Det finns också s. k. *sluten* kräfte, som visar sig genom ansvällningar av grenar och skott; den förekommer ofta på träd i fuktiga och skuggiga lägen.

Gummiflöde förekommer på stenfruktträden, särskilt ofta hos sötkörbärsträden. Sjukdomen kan komma av att träden stå i för styv och kall jord, eller att de lida brist på kalk. För stark kvävegödsling kan också förorsaka gummiflöde. Vid avsågande av större grenar, bör man vara försiktig, så att ej trädet får för många stora sår; helst bör beskärning ske i augusti. En varm växtplats och kalkrik jord är nödvändig för körsbärsträden.

Fruktmögel eller *Monilia*, varav en art är *kärnfrukt-mögel* angriper äpple- och päronträd, i det svampen intränger i pistillen strax efter blomningen och förstör blomman samt större eller mindre del av det skott, varpå den sitter. Även frukter kunna under sommaren angripas; svampen intränger i minsta hål, som uppstått på en frukt och den åstadkommer runda rötfleckar inuti frukten. *Stenfrukt-möglet* uppträder på körsbär och plommon på liknande sätt. Särskilt spruckna frukter förstöras. För att bekämpa denna svamphärjning böra alla angripna skott och frukter samlas och brännas.

Skov! Myldag

Vidare besprutas träden på eftervintern med *sur bordeaux*-vätska. Denna beredes på följande sätt: $\frac{1}{2}$ kg. bränd kalk släcks med helt litet vatten, varefter mer vatten så småningom tillsättes (c:a 90 l.) Skulle kalken ej vara ren silas kalkvällingen genom en säck. 2 kg. kopparvitriol upplöses i litet varmt vatten, varefter kallt vatten tillsättes, så att lösningen blir kall och utgör 10 l. Härefter blandas kopparvitriollösningen med kalkvällingen och omröres flitigt. Användes samma dag.

I allmänhet torde en omsorgsfull dränering samt riklig kalkning av jorden och därjämte ett öppet och varmt läge motverka många sjukdomar, som annars skulle härja fruktträden.

Fruktens tillvaratagande och förvaring.

Träd, som bära mycket rikt, måste stödjas, så att grenarna ej må brytas eller fläkas. Detta kan ske genom att en stake sättas ned mitt i trädet, och grenarna bindas vid denna. Eller också sättas tre stakar runt trädet och sammanbindas i toppen. Mycket klena grenar behöva ofta utefter hela sin längd bindas fast vid en käpp, som i sin ordning fastgöres vid en stake.

Under mycket rika fruktår är det synnerligen förmånligt att gallra fruktkarten, då först och främst de mindre och missbildade frukterna borttagas. Gallringen är rent av nödvändig på en del sorter, för att frukterna skola nå tillräcklig storlek t. ex. Cox's Orange, Victoriaplommon m. fl.

Körbär och plommon skördas, allteftersom de mogna, såvida de ej skola försändas, i vilket fall de avtagas ett par dagar förr. Sötkörbären plockas i allmänhet med skaft och kunna lätt brytas av vid fästet. Surkörbären däremot plockas vanligen utan skaft, men vill man ha skaften på, måste plockningen ske med största försiktighet, så att ej de knoppar, som sitta vid skaftens bas, medfölja. Vid all fruktplockning böra stegar användas, och endast i mycket gamla träd kan klättring få förekomma. Största aktsamhet

om träden måste iakttagas, så att ej grenar fläkas eller brytas eller kvistar och skott slitas av.

Äpplen och päron plockas på olika tider alltefter sorternas mognad. Sommarfrukten plockas helst i flera omgångar, varefter den mognar och användes. Men skall den försändas eller gömmas något, tager man ner den, innan den är fullt mogen. Alla höstpäron avtagas, innan de äro fullt mogna, då de hålla sig något längre. Dessutom få somliga sorter t. ex. Bonne Louise gärna en besk smak, om de få sitta kvar allt för länge. Williamspäron fordra stor påpasslighet med avseende på plockningstiden. Ungefär en vecka före mognaden, eller just då den gröna färgen skall börja ljusna, måste de avtagas. Äpplen däremot få kvarsitta på träden, tills de mogna, d. v. s. då de lätt lossna från fästet vid plockningen. Vinterfrukten får sitta på träden så länge som möjligt; några frostgrader på natten skada dem ej, bara de få tina upp på träden, och man ej rör vid dem, medan de äro frusna. För tidigt avtagen frukt skrumpnar lätt och har aldrig hunnit få den utveckling till utseende eller smak som senare plockad. Vinterpäron böra i all synnerhet få sitta länge kvar, ty då bli de betydligt mera hållbara. Vinteräpplena nedtagas i oktober, men päronen kunna gärna sitta till sista dagarna av månaden eller t. o. m. början av november i södra Sverige.

All frukt skall *plockas ner*, aldrig skakas, och den skall plockas och hanteras med stor varsamhet, så att inga knoppar eller sporrar medfölja, och inga frukter få stötas eller klämmas. Sker plockningen vårdslöst, så att marken nedanför trädet är full av bladrosetter och kvistar, så har man förstört kommande års skörd genom nedrivandet av fruktveden. Detta är så vanligt, att mången tror, att fruktträd ej kunna bära mer än vartannat år. Inte heller får frukten plockas så, att stjälkarna ej följa med, ty då förlorar den inte bara i utseende, utan vad värre är också i hållbarhet. Själva frukterna skola behandlas lika aktsamt, som om de vore ägg. De läggas försiktigt ner i den korg, man plockar i och få ej sedan *tömmas* i annat kärl utan plockas varligt. Bli frukterna stötta, och det syns ofta inte förrän efter ett par

dagar, så ruttna de fort och duga ju inte att förvara för vintern, som meningen var.

Frukt förvaras bäst i ett mörkt, men luftigt och svalt rum. I en luftig källare går utmärkt, men den bör ej gärna ha jordgolv, och ej heller få rotfrukter o. d. förvaras på samma ställe, ty då tar frukten smak därav. Man skiljer på de skadade frukterna och använder dem först. De felfria uppläggas på hyllor eller i fruktkorgar. Har man ont om plats, kunna vinteräpplena med fördel nedpackas i lådor eller tunnor och sättas på en vind. De inlindas då i silkespapper och läggas varvtals med torvmull eller torvströ, dock så, att torvmullen kommer i botten och utefter väggarna. Äpplena läggas tätt intill varandra i enkla varv. Felfria äpplen kunna på detta sätt förvaras mycket länge. Skulle några graders frost inträffa på förvaringsplatsen, gör det ej någonting, men skulle starkare köld inträda, får man täcka över och omkring kärnen med mattor e. d. Har man träull, är den naturligtvis bra i stället för torvmull. Vid nerläggningen lägger man äpplena så, att man lätt kommer åt de minst hållbara. I fruktkällare måste man då och då se till och borttaga frukter, som fått rötfläckar, så att de ej smitta ner de andra. Temperaturen hålles genom luftning om nätterna så låg som möjligt. Äpplen, som ha anlag för att skrupna, inlindas gärna i silkespapper och förvaras i bleckburkar eller för övrigt så lufttätt som möjligt.

Persikor och aprikoser.

Vill man odla persikor och aprikoser på kalljord, böra de planteras vid en varm vägg, helst åt söder. Denna odling lämpar sig endast för södra Sverige, om man också på något enstaka ställe uppåt landet lyckats med den. Odlingen sammanfaller med den för plommon och körsbär på spaljé.

Persikesorter: *Amsden*, *Le Vainqueur*.

Aprikossorter: *Aprikos från Breda*, *Aprikos från Nancy*.

Hasselbusken.

Hasselbusken fordrar liksom fruktträden en djupt bearbetad, näringsrik och kalkhaltig jord. Dock trivs den väl i någon fuktighet, men för de storfruktiga sorterna fordras ett varmt läge. Planteringen sker helst på hösten, men måste den företagas på våren, böra grenarna inskäras tämligen skarpt. Avståndet mellan buskarna bör vara 3—4 m. Hasseln kan användas som mellankultur i stamträdsplanteringar. Skötseln består i att skära in grenarna och bortskära de svagaste samt skott från roten på yngre buskar. Busken bör hållas så gles, att ljus och sol kan komma in i den. När hasselbusken börjar avtaga i bördighet, föryngras den genom att kraftiga skott från roten få ersätta de gamla grenarna, som då borttagas. De nya skotten inskäras som på en ung buske. Nötterna avplockas, när de lätt släppa lylsorna samt förvaras torrt.

Sorter: *Cosford, Jättenöt från Halle, Tidig lång Zeller-nöt* m. fl.

Braunschweiger

Hallon.

Hallon trivas bäst i en djupt bearbetad god, ogräsfri jord med ett soligt läge. De planteras helst i september eller också på våren, och skotten intoppas till hälften. Plantorna sättas i rader på 1 m:s avstånd mellan såväl rader som plantor, och jorden tilltrampas hårt. Om det är mycket torrt vattnas grundligt en gång i veckan. Hallonskott bära frukt andra året; på hösten borttagas de skott, som burit under sommaren, och av de nya behållas 3—5 av de kraftigaste. På våren toppas dessa något. Grävning och gödsling får ej försummas; åtminstone vartannat år bör gödslas. — Nya plantor fås lätt genom att fränkskilja rotskott.

Sorter: *von Türcks, Superlativ, Hornet, röda, samt Golden Queen, gul,*

Gynis Royal, Bramfirth's Seedling
L. S.

Björnhallon.

Björnhallon ha först på de senare åren fått någon vidare spridning, men få växter äro så odlingsvärda som *armeniska björnhallonet*. Det är en synnerligen bördig och god bärsort, med stora, svarta hallonliknande bär. Helst odlas björnhallon vid någon mur, vägg, plank eller stängsel, där skotten kunna bindas upp eller vid stenrös eller gärdesgårdar, då skotten få krypa utefter dessa. Man kan också plantera dem framför häckar, men ett stålträdsstängsel får då sättas upp framför häcken att binda skotten vid. Som sagt äro de mycket användbara till prydnad så väl som nytta. Ett varmt läge fordra de dock för att mogna. Skotten bli 2—4 m. långa. Skötseln av skotten är lika som för hallon, utom att de på björnhallon måste ha stöd att bindas vid. Av skotten behållas så många som gott få plats. Skötas i övrigt som hallon. Bären böra ej skördas, förrän de äro alldeles svarta; utmärkta till kompott, sylt och saft. Avståndet mellan plantorna kan vara 2—4 m., beroende på jord och växtplats.

Vinbär.

Vinbärsbusken planteras helst i september—oktober eller också tidigt på våren. Det är viktigt, att jorden göres fri från fleråriga ogräs, där bärbuskar skola planteras, ty sedan är det inte lätt att utrota dem. Röda och vita vinbär fordra full sol, men de svarta trivas gärna i någon skugga. Vita vinbär fordra ett avstånd av $1\frac{1}{2}$ m., men röda 2 m. och svarta $2\frac{1}{2}$ m. Gallring behöver stundom företagas, då äldre grenar borttagas. Skötseln för övrigt består i att hålla ogräset borta. Naturligtvis får gödsling ej försummas, när sådan behövs.

Sorter: *Röda holländska*, *Röda körsbärsvinbär*; *Versailles* *Vita Camille* *blanches* (vita); *Boskoop jätte*, ny utmärkt sort med mycket stora svarta bär, *Goliath* svarta.

Krusbär.

Krusbär ha samma fordringar och skötas som röda vinbär. Planteras på $1\frac{1}{2}$ —2 m:s avstånd. Där man har krusbärsbuskar, som ha mjöldagg, är nog inte skäl att plantera nya i närheten. Något säkert medel mot sjukdomen vet man ej; svavelkalkvätska kan kanske vara verksam, men den skadar åtminstone en del sorter. Visar sig mjöldaggen på buskarna, borttagas de angripna skotten och brännas. Stor försiktighet bör iakttagas, så att man inte med kläderna för smittan med sig från den smittade busken till en frisk. På hösten bör allt löv omsorgsfullt hopräfsas och brännas. På våren kan besprutas med förmalin (1 l. formalin till 40—60 l. vatten) före lövsprickningen. Alla vilda krusbärsbuskar i trädgårdens närhet böra så vitt möjligt fullständigt utrotas.

Frustr

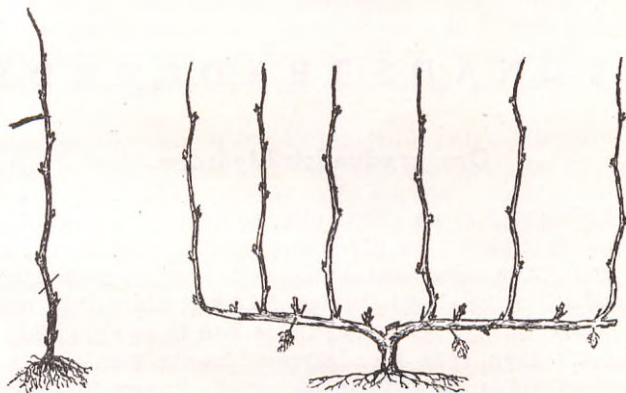
Sorter: *Röda syttbär*, *Bloodhound*, *Alicante*, röda; *Green Willow*, utmärkt till inkokning, *Smiling beauty*, gröna; *Golden crown*, *Albions Pride*, gula; *Whitesmith*, grönvit, *Champion* och *Mountain*, s. k. amerikanska krusbär, som äro ovanligt motståndskraftiga mot mjöldagg.

Vindruvor.

Vid varma väggar eller murar kan man med fördel odla vindruvor. Vinrankan är ju också med sina vackra blad en verklig prydnad. Jorden bör vara lerhaltig men porös och uppblandas därför gärna med något grus samt kalkhaltig; gammalt murbruk o. d. är utmärkt att blanda i jorden, ävensom något brunnen ladugårdsgödsel. Men framför allt måste jordbädden vara väl dränerad. Planteringen företages på våren, när jorden blivit ordentligt uppvärmd. Under sommaren få alla skott utväxa, och de uppbindas så jämnt fördelade som möjligt. På hösten efter lövfällningen eller under vintern beskäres vinrankan (se bild). Första året skäres rankan ner över 7—8 ögon. Nästa sommar behålles 4—5 rankor, som jämnt fördelas på väggytan och uppbindas så lodrätt som möjligt. Sidoskott intoppas över första bladet.

2

Från dessa rankor skola nästa år de skott utväxa, som bära frukt, men för att även de nedre ögonen skola bryta, nedskäras rankorna på hösten på 1—1½ m:s längd, och alla sidoskott inskäras över den knopp, som sitter vid deras utgångs-

punkt. Nästa sommar få skotten växa fritt, tills blomklarasna visa sig, då de toppas över andra bladet ovanför blomklasen och uppbindas. Finns det flera blomklasar på samma skott, bibehålles endast den kraftigaste. Skott, som framkomma i bladveckan (»tjuvar») avnypas över första bladet. Toppskottet får växa fritt och uppbindes vid behov, men toppas i augusti för att bättre mogna. Alla sidoskott inskäras över första bladet. Vinterbeskärningen sker sedan i likhet med föregående år och rankorna nedskäras mer eller mindre alltefter vedens mognad och den yta, de skola bekläda. Nya rankor utdragas, då så behövs för att ersätta gamla eller fylla tomrum.

Gödsling av vinrankan bör ske om våren med brunnen gödsel. I gynnsamma lägen i södra Sverige behövs ingen täckning, men längre uppåt landet böra på hösten rankorna nedböjas till marken och väl täckas med enris.

Sorter för kalljord: *Roter Gutedel*, *Madelaine Angevine*, *Précoce de Malingre*, *Dr Schmidtmanns vita sockerdruva*.

PRYDNADSTRÄDGÅRDEN

Om prydnadsträdgården.

Vid ordnandet av en större eller mindre prydnadsträdgård bör man först taga vara på de möjligheter, som förut finnas. Träd, som utan olägenhet kunna stå kvar, bör man spara, i synnerhet i skogfattiga trakter. Särskilt äldre träd och för stället egendomliga, såsom man ofta kan få se vid gamla gårdar, är att taga vara på. Däremot måste man skaffa tillräckligt utrymme åt träden, så att de kunna utveckla sig fritt. En dalsänka med träd och buskar, kan genom förständig röjning och sedan plantering av lämpliga fleråriga växter här och där, bli ett riktigt litet paradiset; och det med små medel. Av stenrös e. d. kan åstadkommas mycket trevliga s. k. stenpartier, om man skaffar dit jord mellan stenarna och där planterar och sår lämpliga blommor och andra växter. Detta bara som några exempel, ty vid anläggandet av en trädgård bör var och en ordna efter sin smak och efter sina vanor, så att den blir verkligt hemtrevlig för ägaren. Men man må se till att inte pietetslöst taga bort det karaktäristiska vid ett ställe, därför »att andra inte ha så».

Det första man måste göra, när man skall ordna sin trädgård, är att rita upp en plan till den. Den kan göras helt enkel; man mäter upp området och ritat upp det på ett papper. Sen sätter man dit boningshuset och markerar platserna för träd och andra föremål, som förut finnas samt vägar o. d. På planen utsättes också täckdiken, så att man sedan säkert vet, var man har dem, och de gånger man tänker anlägga samt alla träd, buskar och fleråriga växter, som

skola planteras. Särdeles viktigt är, att man även har en plan över frukträdgården, och där utsätter sortnamnen, ty etiketter kunna komma bort, och sen bli namnen bortglömda. Alltså måste det göras upp en plan över hela trädgården, så att man på förhand har fullt klart för sig, hur det kommer att se ut, när det blir färdigt, även om inte allt kan göras i ordning på ett år. Man slipper då också detta flyttande av växter, som inte kan undvikas, då man från början har planterat på måfå utan att tänka på hur det hela skulle bli.

Som sagt, var och en bör ordna trädgården efter sin smak och efter råd och lägenhet. Jag vill här blott ge några råd i största allmänhet. Först och främst: anlägg inte för många gångar, ty de måste underhållas, i annat fall vanpryda de trädgården. Och lägg dem praktiskt, så att man inte behöver gå långa omvägar för att komma från ett ställe till ett annat. I mindre trädgårdar är det nog i allmänhet vackrast med raka gångar, allrahelst om marken är plan. I större däremot kunna slingrande gångar stundom vara vackrare, men de skola ej kröka sig utan någon anledning. Detta bör endast ske, när gången hindras att gå rakt av något föremål, träd e. d. Ingenting i en trädgård får se omotiverat ut. Gräsmattor äro dyrbara och fordra mycken skötsel, men i gengäld är väl en välskött gräsmatta bland det vackraste, man kan få se. Men den bör ha en vacker, enkel form. Och likaså rabatterna, om det nu skall vara några, äro vackrast runda eller ock raka lister, som följa gångarna ett stycke innanför gräskanten. Men de ännu så ofta förekommande halvmån-, päron- eller hjärtformade rabatterna äro verkligen långt ifrån vackra. Likaså är det bra fult att plantera buskar i sådana figurer. De böra i stället sättas så oregelbundet och naturligt som möjligt, om de sättas många på en plats, dock så att de högsta komma i mitten och de lägsta ytterst.

Vid många gårdar, i synnerhet i Skåne, finnas ofta väl-skötta prydnadshäckar utefter gångarna, vanligen av buxbom, och i mitten av någon liten gräsplan eller ock i öppen jord omgivna av buxbomshäckar står ofta en taxus (idegran), buxbom eller annat träd, klippt i någon mer eller

mindre konstig form. Om detta också inte alltid är särskilt vackert, så vore det nog synd att taga bort det. Det kunde t. o. m. få bli medelpunkten i ett mycket vackert parti av trädgården, om man runt detsamma anordnade en liten rosegård eller om man föredrar ett- och fleråriga blommor, och buxbomshäcken kommer då väl till pass som infattning av det hela. Det skulle ge trädgårdarna ett mycket gladare och trevligare utseende, om där finnes mera blommor, och inte bara ett par rabatter med astrar och lövkojor, som stå onödigt glest planterade, utan ett- och fleråriga blommor från tidiga våren till sena hösten. Särskilt utefter gångarna borde man ha blomsterbårder; och så blommande slingerväxter på väggar och andra lämpliga ställen.

De som ha en liten trädgård, där det inte kan bli tal om att ha en särskild del av den till prydnadsträdgård, behöva därför inte sakna prydnadsväxter. Man bör endast välja sådana, som inte ta för mycken plats. Blommor på en list närmast huset, kan man nog alltid ha. Och sen gör man helt enkelt sin köksträdgård till en prydnad, först och främst genom att sköta den väl och så sår man samtidigt med köksväxterna ettåriga blommor utefter alla gångar. Det tar så litet plats, men är vackert och till stor glädje. Och fruktträden äro inte att förakta som prydnadsträd, om de äro välskötta.

Gångar.

Gångarnas bredd rättar sig efter den användning, de skola ha. Där man skall köra fram, måste gången vara minst 2 m. bred, men promenadvägar behöva inte vara bredare än $1\frac{1}{2}$ m., och i mycket små trädgårdar eller i någon särskild del av prydnadsträdgården, t. ex. i rosegården, göras de endast 75—100 cm. breda. Vid anläggandet av gångar, stakar man först noga ut dem, så att de få just den form, man vill ha. Sedan tager man bort matjorden och lägger den, där den bäst behövs i trädgården. Stenskärv eller mindre stenar läggas i ett c:a 10 cm. tjockt lager och därovanpå ett lager grovt grus,

helst något lerblandat, varefter vägen vältas eller tillstämpas och jämnas. Det fina gruset pålägges inte förrän på våren, när landen äro i ordning, så att ingen jord kommer ovanpå. På gångar, där mycken körning förekommer, måste ett lager större sten läggas underst, men på gångvägar behövs endast grovt grus eller slagg och därovanpå finare grus. Alla gångar böra göras så släta som möjligt, möjligen något högre på mitten. De skola ligga något djupare än landen, men helst ej mer än 10 cm. Vid brukningen av jorden höst och vår bör man akta sig för att draga ut jord på gångarna eller på annat sätt förstöra dem. De skola alltid hållas fria från ogräs samt grusas vid behov.

Gräsgångar kunna vara mycket vackra i prydnadsträdgård, t. ex. mellan rabatter av rosor eller andra blommor. Om anläggningen se nästa kapitel. Gångar belagda med tegel eller kalkstensplattor äro också trevliga i små, regelbundna trädgårdar, men briketter, som man rätt ofta får se, verka för mycket stadsgata för att passa i en trädgård.

Gräsmattor.

När man skall anlägga en gräsmatta, gräves jorden som vanligt på hösten, varvid gödslas rikligt. Gräsmattor bli vackrast på sandblandad lerjord, som är kalkhaltig. Jorden förbättras, där det behöves om man kan. Alla ogräsrötter och stenar plockas noga bort och jorden jämnas, så att marken blir plan. Dock får detta inte ske så, att all matjorden tages från ett ställe till ett annat, utan utjämningen måste ske i alven. Säden kan ske antingen om hösten i september eller på våren. Före säden krattas jorden jämn och vältas eller trampas fot för fot, tills den blir så fast, att inga fotspår uppstå, när man går på den, och tillika måste den naturligtvis vara alldeles jämn. För att fröet skall bli så jämnt fördelat som möjligt, sår man först hälften av fröet från ett håll och resten i rät vinkel över det först sådda. Skulle gräsfröet vara av mycket olika storlek, sår man de små fröna för sig och de större för sig, ty annars

falla de ojämnt till följd av sin olika tyngd. Fröet nedhackas grunt och jämnt med en kratta, varefter vältras eller trampas (man bör då ha brädlappar under fötterna). Har sådden skett på hösten, så vältras eller tillklappar man gräsplanen strax på våren, ty under vintern har en hel del gräsplanter »frusit upp». Där luckor möjligen uppstått, säs i nytt frö, som nedhackas. När gräset blivit 10—12 cm. högt, slås det med en skarp lie, gräset bortsopas och sedan vältras planen på nytt. Kanterna huggas nu jämna med en spade. Skall en gräsplan vara vacker, måste den slås eller klippas, så fort gräset blivit 10 cm. högt, i annat fall gulnar det nere vid roten och blir fult, när det sedan slås. Särskilt viktigt är, att gräset slås på hösten, ty lämnas det långt över vintern kväves gräsroten lätt. Allt ogräs måste från början noga hållas efter. Lättast håller man en gräsmatta kort och jämn med en gräsklippningsmaskin. Första gången måste den dock slås med lie. Skulle under vintern is lagt sig på gräsmattan, strör man ut grov sand på eftervintern, så att isen brytes. På hösten utbreddes ett jämnt tunt lager väl brunnen ladugårdsgödsel eller pudrett. Under sommaren är det förmånligt att giva en och annan övergödsling med chilesalpeter (5 gr. pr kvm. varje gång); den måste utströs mycket jämnt, varefter man vattnar. — Mossa krattas väl ur gräsmattan med en järnkratta. Ett medel att döda mossan är att överstruta gräsmattan med järnvitriollösning (40 gr. järnvitriol till 1 l. vatten). Gräset blir då svart, men växer snart till allrahelst om man samtidigt ger en övergödsling med chilesalpeter.

Gräsfröblandningar finnas färdiga att köpa hos fröhandlarna, men de äro dyra och ej alltid så bra. Därför kan man köpa var sort för sig och själv blanda. Man tar 20—30 gr. pr kvm. På god lerhaltig jord kan följande blandning användas: 4 delar engelskt rajgräs, 2 delar kamäxing, 1 del ängsgröe, 1 del ängssvingel och 1 del rödsvingel.

För sandblandad jord: 5 delar engelskt rajgräs, 2 delar hårdsvingel, 2 delar rödsvingel, 1 del kamäxing och 1 del ängsgröe.

berggräs ?
 hundäxing ?
 stamäxing ?

1 kg engelskt rajgräs (Widmar)
 1/2 kg rödsvingel
 1/2 kg kamäxing
 1/4 ängsgröe

17-20 gr

Skötes en gräsmatta väl, kan den vara vacker i många år; framför allt måste man hålla efter ogräset.

Vid omläggning av en gräsmatta uppskåras jämnstora torvor, som vändas med grässidan nedåt, och så mycket jord, som möjligt tages upp från bottnen och lägges över dem. En väl vänd gräsmatta skall ligga alldeles jämn, och inga gräskanter få synas. Beredning och sådd sker sedan i vanlig ordning.

Häckars plantering och skötsel.

Där en lövträdshäck skall planteras, djupgräves en c:a 75 cm. bred remsa till 50 cm:s djup, varvid kompostjord och brunnen gödsel inblandas. Skulle alven vara mycket dålig, omgräves endast matjorden, och en $1\frac{1}{2}$ m. bred och 40—50 cm. hög list uppskottas av jorden från sidorna.

Planteringen sker på våren eller tidigt på hösten. Planterna sättas i enkel rad (aldrig i dubbel) på 15—25 cm:s avstånd från varandra. Under första året få de växa fritt, och skötseln består endast i att hålla fritt från ogräs samt vattna vid behov. På hösten eller vintern nedskåras plantorna 10—15 cm. över marken, på det de skola förgrena sig ända nere vid jorden. Nästa år lämnas av årsskotten $\frac{1}{3}$ av deras längd. Tredje året efter planteringen klippas de åter ner till $\frac{1}{2}$ av årsskotten, varjämte häcken också klippes något på sidorna. De följande åren klippes häcken på sidorna, så att den hålles helt tunn, men dock bredare nedtill och avsmalnande uppåt. De uppåtväxande skotten nedskåras nu ej så skarpt, förrän häcken nått den önskade höjden. Denna form är den mest praktiska, därför att de nedre grenarna då inte så lätt dö ut, som de göra, när sidorna klippas lodräta. Även mot snötryck äro dessa häckar mera motståndskraftiga. Häckarna böra, förutom varje höst eller vinter, klippas minst en gång under sommaren.

Gamla, skröpliga lövträdshäckar kunna vanligen förnyngas genom att avsågas ett stycke ovan jord, då en massa skott uppväxa från stubbarna. Dessa behandlas som en ung häck.

För barrträdshäckar beredes jorden på samma sätt som för lövträdshäckar, utom att ingen gödsel inblandas. Planteringen sker på våren, när jorden blivit uppvärmd eller också under senare hälften av aug. eller början av sept. Granplantor sättas på 15—20 cm:s avstånd. Under första sommaren vattnas vid behov, och jorden hålles alltid ogräsfri. Granhäckar få växa fritt, tills de nått den höjd, man önskar eller något mer. Endast om någon topp eller gren vuxit kraftigare än de andra, toppas den något. Sedan klippas såväl topparna vid den önskade höjden som sidorna. Härvid böra dock de nedre grenarna lämnas betydligt längre än de övre, ty i annat fall torka de ofta bort. Mången gång äro granhäckarna vackrast om man endast helt obetydligt klipper dem på sidorna. Klippingen sker på hösten eller under vintern. — Häckar av tuja eller cypress klippas i den form, man önskar, redan från början.

Buxbomshäckar måste planteras betydligt tätare, 5—7 cm. mellan plantorna. De klippas ett par gånger om året i önskad form.

Prydnadsträd och buskar.

Vid plantering av träd och buskar måste man se till, att de få tillräckligt utrymme. I allmänhet sättas de så tätt, att de ej ha plats att normalt utveckla sig utan bli i stället långa, kala och gängliga. De starkare ta överhand och de mera ömtåliga, som ofta äro de vackraste, bli förkvävda. Tillräckligt utrymme är första villkoret för att ett träd eller en buske skall bli till prydnad. Därför bör man i mindre trädgårdar akta sig för att plantera för mycket träd och buskar, åtminstone väljer man inte mera starkväxande slag. Man bör också undvika stora buskgrupper med många olika sorter om varandra. Plantera hellre en, eller om utrymmet tillåter flera, vackra buskar fritt i en gräsmatta e. d. Likaså de träd som äro avsedda till prydnad. En annan sak är, när planteringen sker för att åstadkomma skydd (se kap. om skyddsplanteringar); då måste man plantera tätare i avsikt

att sedan gallra. Vid plantering av alléer bör avståndet mellan träden heller ej tilltagas för kort, ty då blir vägen fuktig. Höga träd såsom lind, alm, poppel böra ha ett avstånd av 12 m.; sådana som oxel, pil, annbok m. fl. 7—8 m. och småträd såsom hagtorn, sibiriskt ärtträd o. d. 4 m.

Plantering av prydnadsträd och buskar sker höst eller vår; barrträd dock inte senare än i mitten av september. Jorden bör bearbetas och förbättras på förhand, så att växterna ej behöva föra en tynande tillvaro. Träd med hög stam uppbindas vid käppar alldeles som fruktträden. Skötselns består sedan endast i att vid behov vattna första sommaren samt att sedermera borttaga torra eller skadade grenar samt gallra, om trädet skulle bli för tätt. Buskar förnygras efter hand, i det äldre grenar bortsågas nere vid marken, och unga få ersätta dem. Alla torra grenar och kvistar borttagas. Detta är ett bättre sätt än att, som ofta förekommer, låta buskarna växa bäst de vilja, tills de bli fula och risiga, då de avhuggas ett stycke ovanför marken alldeles som man gör med gamla häckar. Åtminstone de första åren bör jorden närmast buskarna hållas öppen, så att gräset ej växer upp i dem.

Här nedan upptagna träd och buskar äro endast ett litet urval av särskilt odlingsvärda och vackra sorter. För övrigt hänvisas till de större trädskolornas kataloger.

Lövträd.

Silverlön (*Acer dasycarpum*) ett 20—30 m. högt mycket vackert träd med djupt flikiga på undersidan silvervita blad, som på hösten bli vackert brunröda. *Sykomorlön* är ett vackert alléträd.

Hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*), är vacker till alléer samt fristående i gräs- eller grusplaner.

Ornäsbjörk (*Betula laciniata*), mycket ståtligt träd med flikiga blad.

Röd dubbelblommande hagtorn (*Crataegus coccinea plena*) är vacker, då den blommar.

*hagtorn s.
haga
haga*

Vanlig bok (*Fagus silvatica*) och *Blodbok* (*F. silv. atropurea*) äro allmänt kända.

Valnötsträdet (*Juglans regia*) är ståtligt med sina vackra blad och giver på varma platser i södra Sverige också mogen frukt.

Rosenaepeln (*Malus floribunda*) blir 3 m. hög och är synnerligen vacker, översållad med ljusröda blommor. *Paradisaepeln* är också värdefull som prydnadsträd.

Poppel (*Populus*) och *Lind* (*Tilia grandiflora*) äro utmärkta alléträd samt vackra som fristående.

Vingnöt (*Pterocarya caucasica*) är ett vackert, kraftigt växande träd (12—15 m.)

Träd, som äro lämpliga till skyddsplanteringar, äro förut nämnda.

Buskar.

B. Pruthi
Berberis stenophylla och *B. vulgaris atropurea*, vackra prydnadsbuskar, den sista med rödbruna blad.

Buxom (*Buxus*) användes som bekant både som häck och fristående buskar; de låta gärna tukta sig.

Karagan (*Caragana arborescens*) är en anspråkslös och snabbväxande häckplanta; även användbar som buske eller mindre träd.

Kornell (*Cornus*) äro allmänt kända buskar. Bland dem märkas: *Videkornell* och *Korallkornell*, båda med vackra, röda grenar.

Cotoneaster horizontalis, låg buske med övervintrande, myrtenliknande blad och röda bär. Lämpar sig utmärkt för stenpartier. *C. multiflora* är utmärkt vacker.

Kvitten (*Cydonia*) äro mycket vackra buskar med röda eller rosenröda blommor. Den vackraste är *C. Maulei*.

Gullregn (*Cytisus*) är en välkänd prydnadsbuske; den vackraste sorten är *Alpgullregn*.

Tibast (*Daphne mezereum*) har violetta, väluktande blommor tidigt på våren.

Deutzia crenata, rikblommande och kraftig. *D. gracilis* är mindre, mycket vacker. Toppfrysa emellanåt.

Diervilla (Weigela) hortensis, vacker 2 m. hög buske med röda blommor. Alla Diervillaarterna äro vackra och odlingsvärda.

Elwagsnus longipes växer kraftigt och har talrika röda, ätbara frukter, som även kunna användas till gelé. *E. argentea* med silverglänsande blad; mycket hårdig.

Forsythia Fortunei m. fl. arter ha gula blommor, som framkomma före bladen.

Hydrangea paniculata är på eftersommaren fullsatt med vita eller rosenröda stora blomklasar; mycket vacker. Bör ej stå för torrt.

Jasminum nudiflorum bör planteras på en varm plats vid sydvägg i södra Sverige. Den blommar då från senhösten tills starkare frost inträder. Blommorna äro gula och hålla sig ganska bra som avskurna.

Liguster (Ligustrum) är mest använd till häckar.

Try-arterna (Lonicera) odlas allmänt. *Rosentry (L. tatarica)* är mycket vacker med sina röda blommor på våren.

Magnolia är en synnerligen praktfull buske med näckroslika blommor på våren. De fordra god, myllrik jord och skyddat läge. Mest odlingsvärd i södra Sverige.

Mahonia, låg buske med glänsande, övervintrande blad; lämplig till prydnadshäck. Bären äro användbara till sylt o. s. v.

Schersmin (Philadelphus) är allmänt känd och odlad.

Rosenmandel (Prunus triloba) har röda, dubbla blommor.

Rhododendron har stora blommor i gult, vitt, rosa eller violett. Fordrar myllrik, ej för torr jord och skyddad växtplats. Bör täckas över vintern.

Gullrips (Ribes aureum) och *R. sanguineum* med röda blommor, äro ofta odlade; den senare ej så hårdig.

Av *Spiræa* odlas många sorter. *S. callosa* har röda blommor; bladen bli vackert gulröda på hösten. *S. sorbifolia* har rönnliknande blad, som slå ut mycket tidigt. Blommorna sitta i stora, vita vippor. *S. arifolia* har vita blommor i stora vippor.

Syrén (*Syringa*) användes till häckar, bersåer och som fristående. Utom den vanliga röda och vita odlas åtskilliga andra sorter, t. ex. *Andenken av Ludvig Späth*, mörkast av alla, mycket vacker, *Marie Legray*, vit samt *S. josikæa* (ungersk syrén), violett, blommor senare än de övriga.

Tamarix pentandra har små barrlika blad och stora vippor av rosafärgade blommor i aug.-sept. Utmärkt vacker.

Snöbollsbusken (*Viburnum opulus*) är en känd, vacker prydnadsbuske.

V. Carlesii

Barrträd.

Silvergran (*Abies*), varav *Sibirisk ädelgran* (*A. sibirica*) och *Kaukasisk ädelgran* (*A. Nordmanniana*) äro mest odlingsvärda. De bli 20—25 m. höga.

Tujacypresser och *Tujor* äro odlingsvärda inte bara i grupp och fristående, utan också till häckar; likaså *Taxus*. Cypress och *Taxus* är ömtåliga uppåt landet.

Lärkträd (*Larix europæa*) växer fort upp och är därför bra till skydd.

Blågrön Picea pungens glauca, gran med ljust blågröna barr, är ett utmärkt vackert och hårdigt prydnadsträd.

Cembratall (*Pinus cembra*) och *Weymouthtall* (*P. strobus*) äro båda vackra; den senare har långa mjuka barr.

Rosor.

Rosen har sen gammalt varit trädgårdens förnämsta prydnad. De rosor, som förr odlades, ha nu till stor del undanträngts av nyare remonterande sorter, som för varje år ökas i antal och fullkomlighet. Dock ha de gammaldags nu s. k. kalljordsrosorna sin betydelse, väl inte som grupprosor, men som vackra prydnadsbuskar och somliga även som häckväxter.

Bland kalljordsrosorna märkas:

Maidenblush, ljus rosa; *Boule de Neige*, vit; *Bukettros*;

Rosa centifolia, vit eller röd mångdubbel; *Oljerosen*; *Mad. Plantier*, dubbel vit; *Mossros*, röd eller vit; *Rosa lutea bicolor*, ljus gul, inuti röd; *Soleil d'or*, gul, dubbel; *Pimpinellros*, dubbel, skär med mörkare mitt; *Rosa rugosa*, stora röda blommor och vackra kraftiga blad; värdefull till häckar; de stora köttiga frukterna äro utmärkta; *Stella Polaris* är lik föregående men har vita blommor. — I allmänhet blomma dessa rosor blott en gång under sommaren, men äro då utomordentligt vackra. Som de därtill äro mycket härdiga och litet fordrande, förtjäna de en plats bland trädgårdens prydnadsbuskar, t. ex. framför större buskar.

De moderna rosorna äro remonterande, d. v. s. blomma upprepade gånger under sommaren och långt fram på hösten. Av dessa finnas ett oerhört stort antal och nya sorter uppdragas i massor varje år. De hänföras till olika grupper, som med avseende på växt och härdighet m. m. skilja sig från varandra, och som därför fordra något olika behandling. Här upptages endast ett litet urval av mera värdefulla äldre och nyare sorter.

Remontantrosor.

Röda: *Fisher Holmes*, mörkröd; *General Jacqueminot*, karmín; *Prince Camille de Rohan*, svartröd; *Ulrich Brunner fils*, körsbärsröd. Vita: *Frau Karl Druschki* (Snödrottningen), mycket vacker.

Tehybridrosor.

Röda: *Etoile de France*, *Gruss an Teplitz*, *Leuchtfeuer* (de båda sista utmärkta till rabatter). Rosafärgade: *Mad. Caroline Testout* (kraftig och rikblommig); *Farbenkönigin*, *Jonkheer J. L. Mock*. Rosa med gult: *Lyonrosen* (utmärkt vacker); *Mad. Melanie Soupert*; *Mad. Jules Grolez*. Gula: *Mad. Ravary* (orange, vacker); *Sunburst*.

Terosor.

Gloire de Dijon (laxgul); *Mad. Bérard* (gul med rosa) båda mycket vackra som klätterrosor och som stamträd.

Pernetianarosor.

Rayon d'or (ljusgul), *Juliet* (guldgul, inuti rosa-orangefärgad), båda mycket vackra.

Polyantharosor.

Aennchen Müller (rosa); *Ellen Poulsen* (mörk rosa); *Mrs Cutbush* (rosa); *Rödhætte* (röd enkel).

Månadsrosor.

Hermosa (rosa); *Laurette Messimy* (ljus rosa med gult).

Klätterrosor.

Crimson Rambler remonterande (röd); *Dorothy Perkins* (laxrosa); *Lady Gay* (rosa); *Hiawatha* (enkel, röd), vacker; *Tausendschön* (rosafärgad), mycket vacker; *Sodenia* (karminröd); *Trier* (gulvit); *Mrs F. W. Flight* (ljusröd) hårdig; *American Pillar* (röd med vackra blad), mycket hårdig.

Rosorna kunna användas på många olika sätt i trädgården. De buskformiga planteras i allmänhet på rabatter eller lister för sig eller tillsamman med stamrosor. Det är emellertid inte lämpligt att sammansätta vilka rosor som helst, utan man måste taga hänsyn till de olika sorternas färg, växt, blomningstid o. s. v. Vackrast är utan tvivel att plantera

endast en sort på var rabatt; åtminstone få inte för många sorter blandas. Röda och vita eller röda och gula rosor kunna sammanställas, men inte gärna skära och gula. Helst böra inte rosor från olika grupper eller klasser planteras tillsammans, ty de ha olika växtsätt och härdighet. Dock kunna alltid de låga månads- och polyantharosorna användas till kantväxter, vartill de utmärkt lämpa sig, men kunna också bilda utmärkt vackra rabatter för sig, som blomma hela sommaren. Förutom dessa lämpa sig remontant- och tehybridrosorna bäst till rabatter, då de bilda vackra buskar och äro mindre ömtåliga än terosorna. Remontantrosorna äro härdigast. De mera starkväxande terosorna, såsom de här upptagna, ha få, mycket långa skott, vilket gör, att de ej passa till grupprosor, men däremot utmärkt som klätterrosor vid en varm vägg e. d. Frau Karl Druschki är mycket starkväxande och måste därför, om den planteras tillsammans med andra, stå mot mitten av en rabatt. Stamrosor planteras förutom i rabatter fritt i gräsmattor, utmed gångar e. d. Klätterrosor planteras vid väggar, murar, staket e. d., men äro också en stor prydnad fritt planterade på en gräsplan. De uppbindas då vid en hög käpp eller också sättas 3 eller 4 käppar, som hopbindas upptill, så att de bilda en pyramid, och några klätterrosor få bekläda sidorna. Som beklädnad av bågar, pergolor m. m. äro de synnerligen vackra.

För att bli vackra fordra rosorna ett soligt läge samt väl dränerad, djupt bearbetad och kraftigt gödslad jord. Djupgrävning till minst 50—60 cm. är nödvändig och bör jorden samtidigt förbättras och kalkas, om så behövs. Bäst trivas rosorna i sandblandad lerjord; på sandjord måste lera påföras. Nötkreatursgödsel eller pudrett är bästa gödseln för rosor. Planteringen sker i april—maj eller också på hösten i oktober—november. Före planteringen avputsas skadade rötter. På våren bortskäras alla svagare skott, så att endast 3—5 starka återstå. Dessa nedskäras över 4—7 ögon. Vid planteringen tillses noga, att rötterna komma raka och ej för mycket böjda åt sidorna, samt att plantorna sättas så djupt, att förädlingsstället kommer 5—10 cm.

under jordytan; detta för buskformiga rosor. Stamrosor planteras något djupare, än de stått förut. Jorden tillpackas fast. För att underlätta bladknopparnas utslående kan man lägga litet mossa mellan grenarna och genom översprutning hålla den fuktig. Stamrosor lindas helst utefter stammen med mossa, som hålles fuktig. Vattning får ej försummas i torka. När blommorna börja falla bladen, avskäras de med ett kort stycke av stjälken, då nya blommor fortare framkomma. Skötseln under sommaren består för övrigt i att hålla ogräset borta samt vattna vid behov. Klätterrosor och stamrosor uppbindas. Mot bladlöss besprutas eller tvättas med kvassiavätska och mot mjöldagg beströses bladen med svavelblomma på morgonen, medan dagen ännu sitter kvar. De låga rosorna fordra ett utrymme av 30—75 cm.

På hösten uppkupar man jord kring plantorna, sedan de kvarsittande bladen bortklippts. Någon annan täckning är i allmänhet ej nödvändig i södra Sverige, utom för terosor, vilka, när jorden frusit, täckas med granris, tång, halmig hästgödsel e. d. Högre uppåt landet böra alla rosor täckas på detta sätt. Stamrosorna nedböjas och täckas med jord som de låga. På varmare platser i sydligaste Sverige behöva rosorna ej alls täckas. Klätterrosorna täckas ej i södra eller mellersta Sverige, utom på ogynnsamma lägen; terosorna fordra täckning. På våren borttages täckningen efter hand, men granriset sist, varefter gödslas och gräves. Gödningen kan också ske på hösten. På våren användes brunnen gödsel. Årskotten nedskäras sedan på 3—10 ögon och svaga skott borttagas. Som regel tages, att starkare skott lämnas längre och svagare kortare. Remontantrosorna beskäras hårdast, terosorna mindre samt polyantha- och klätterrosorna mycket litet eller inte alls, likaså terosor som klätterrosor. På klätterrosor gallras skotten, och om de förra året utvuxna äro tillräckligt många, borttagas de, som ha blommat. Kronan på stamrosor behandlas som buskformiga rosor.

Under sommaren vattnas vid behov, och en och annan gödselvattning är välgörande, särskilt innan blommorna slå ut och efter första blomningen.

När man tar av blommor för att sätta i vatten, bör man

slas!

alltid lämna några blad på årsskotten kvar, ty i annat fall förstör man buskens form och försvagar den.

Kalljordsrosorna beskäras i allmänhet inte mycket, utan de behandlas som andra prydnadsbuskar.

Fleråriga (perenna) blomsterväxter.

Få växter kunna väl bereda oss så mycket glädje under större delen av året som de perenna växterna, och på samma gång äro de lättskötta. Och i längden bli de billiga; låt vara att de äro dyra i inköp, men så har man ju inte bara de köpta exemplaren alla år, utan de kunna snart delas i flera, ty de flesta fleråriga blomsterväxter kunna förökas genom delning. Deras användning i trädgården är också mångsidig. En hel del vårväxter, såsom snödroppar, krokus, snö-klockor, blåstjärnor pärlhyacinter m. fl. sättas i gräsmattor, mellan buskar o. s. v. De böra då aldrig planteras i rader utan oregelbundet i små flockar. I utkanten på träd- och buskplanteringar samt fristående eller gruppvis på gräsmattor ha fleråriga växter av många slag ett rum att fylla. Vid plantering av stenpartier äro de outhärliga, och dessutom kan man av dem åstadkomma de allra vackraste rabatter eller lister.

För att de fleråriga blomsterväxterna skola trivas, måste jorden, där de planteras vara djupt bearbetad samt av god beskaffenhet och näringsrik. Den uppblandas lämpligen med kompostjord, kalk, thomasfosfat och brunnen gödsel och, om så behöves, påføres andra jordförbättringsmedel. Bästa planteringstiden är i september; höstblommande växter planteras dock bäst om våren, men kunna också sättas på hösten blott blomställningarna avskäras. Även vårplantering kan för de flesta växter användas, men denna bör företagas i god tid. De växter, som tidigt utvecklas på våren, böra alltid planteras på hösten. Vattning får ej försummas på yngre planter, och under sommaren företagna gödselvattningar äro till stor nytta. Uppbindning av högre växter är nödvändig, och bör man göra den så ledig som möjligt, så att det ser

naturligt ut. Den viktigaste skötseln består i att hålla ogräset borta, vilket ofta är svårt nog, om fleråriga ogräs ha innästlat sig. Man får därför redan från början vara på sin vakt, att de ej få rotfäste. Särskilt på våarna bör man noga gå igenom planteringen och borttaga ogräs, som kommit upp inuti själva blomsterstånden. Jorden bör dessutom hållas lucker och grävas eller hackas varje höst samt gödslas. Alla vissna blommor och blad bortputsas efter hand, och på hösten avskäras växterna ett litet stycke ovan jord. Efter en del år (6—15) upptagas plantorna och delas samt omplanteras.

Vid ordnandet av lister och rabatter är det av allra största vikt att man sammanställer lämpliga sorter, som blomma under olika tider, så att det ständigt finns blommande växter. Höjden bör man också taga hänsyn till, så att de högre växterna inte skymma för de lägre. Likaså är färgsammansättningen viktig.

Några av de många vackra fleråriga blomsterväxterna skola här omnämnas.

Stormhatt (*Aconitum*), är väl känd. *A. Wilsonii*, en nyare sort med ljusblå blommor från sept. till sent på hösten är mycket odlingsvärd. 2 m. hög.

Vår-adonis (*Adonis vernalis*). 30 cm. hög, har gula blommor i april—maj. Blad finflikiga.

Av *sipporna* ha vi många vackra vår- och höstblommande sorter. *Anemone Hepatica* ff. *rubro pl.*, dubbelblommande »rödsippa», blommar tidigt på våren; trivs gärna i halvskuggan. *A. japonica Honorine Joubert* är c:a 70 cm. hög och har mycket vackra stora, vita blommor i aug.—sept.

Aklejor äro sedan gammalt odlade. Bland de vackraste arterna äro *Aquilegia chrysantha* och *A. coerulea*. Skyddade för den starkaste solen bli de vackrare och blomma längre.

Arabis albida, låg, krypande växt, som hastigt utbreder sig, har vita blommor april—juni och stundom även på hösten; rikblommig. Utmärkt bifoder. Den dubbelblommande formen är mycket vacker, lövkojliknande, men mera ömtålig.

Hasselört (*Asarum*) odlas med fördel på skuggiga platser, under träd t. ex., där gräs ej går till, där den täcker marken med sina kraftiga, gröna blad.

Eranthis hiemalis.

Höstastrarna (*Aster*) äro allmänt kända och värderade för sin rika blomning sent på hösten. Det finns också lägre aster-sorter, som blomma på försommaren, *Aster alpinus*. Dessa äro även lämpliga för stenpartier.

Astilbe (vanl. ehuru oriktigt kallad spiréa) varav sorter med vita, rosa och violetta blommor finnas. $\frac{1}{2}$ —1 m. hög; blommor i juli—aug.

Tusenskönan (*Bellis perennis*) förekommer t. o. m. ofta

förvildad; trivs även på mycket hård jord. Storblommiga sorter finnas.

Av *klockorna* ha vi många vackra och odlingsvärda sorter; bland dem *Campanula carpatica* c:a 25 cm. hög med stora blå blommor under nästan hela sommaren; lämplig till kantväxt.

Centranthus ruber är c:a $\frac{1}{2}$ m. hög, har röda blommor i klasar mest hela sommaren samt blågrönt bladverk.

Cerastium tomentosum, låg, krypande växt med vita blommor och gråludna blad; passar till infattning och gravkullar.

Prästkragar, varav de storblommiga *Chrysanthemum maximum*, 50—70 cm. höga, äro mycket vackra och tack samma.

Nunneört, särskilt *Corydalis nobilis*, 60 cm. hög, är utmärkt vacker med gula blommor i klasar i maj—juni. Bör planteras på hösten.

Riddarsporrar äro välkända och odlingsvärda. *Delphinium chinense*, 60—70 cm., har vita eller blå blommor och vackra findelade blad. *D. formosum*, $\frac{1}{2}$ m. hög, har ljusblå blommor. En hel del nyare sorter med blå, violetta eller vita blommor i olika höjd, alla mycket dekorativa.

Löjtnantshjärta (*Dielytra spectabilis*) är välkänd. Likaså *fingerborgsblomman* (*Digitalis*) som är allmänt odlad.

Trädgårdsnejlika (*Dianthus caryophyllus*) är högt värderad. *Fjädernejlika* (*D. plumarius*) är vanlig i odling. Den vackraste är *Her Majesty*, som har vita, stora, dubbla blommor.

Doronicum austriacum, 30—40 cm. hög, har gula prästkragsliknande blommor tidigt på våren. *D. plantagineum* är dubbelt så hög och har stora blommor på långa skaft.

Vintergäck (*Eranthis hiemalis*) har gula, vackra sippliknande blommor och slår ut tidigt på våren; kan odlas i halvskugga, där den snart breder ut sig, men trivs ej i gräs. Planteras helst på hösten.

Ädeltistel (*Eryngium planum*) är en utmärkt vacker tistelliknande växt med ametistblå blommor och grenar, c:a 40 cm. hög. Omtyckt av bin.

Fuchsia Riccartoniana är fullt härdig i södra men fördrar varmt läge samt täckning under vintern i mellersta Sverige. Synnerligen vacker som häck utefter gångar eller fri-

Fuchsia Riccartoniana.

stående. På hösten avskäras grenarna 10 cm. från marken och plantorna täckas med något löv.

Kejsarkronan (*Fritillaria imperialis*) har en krona av orangeröda, klockliknande blommor under en bukett av gröna blad, c:a 1 m. hög. Blommar på våren.

Gaillardia aristata, 50—60 cm. hög, har stora gula och rödbruna blommor; vacker och odlingsvärd. Blommar från juni till hösten. Bör planteras på våren och täckas något åtminstone första vintern.

Geum coccineum, $\frac{1}{2}$ m. hög, har orangeröda blommor från början av juni till hösten. Vacker.

Gypsophila paniculata, 1 m. hög, har små, vita blommor, som bilda som en slöja. En dubbelblommande form finns även.

Helenium autumnale, över 1 m. hög, har gula blommor i aug.—okt.; mycket rikblommande. *H. pumilum magnificum*, $\frac{1}{2}$ m. hög, blommor rikt och har stora ljusgula blommor. Utmärkt vacker.

Flerårig solros (*Helianthus rigidus*), 1 m. hög, har gula blommor med svart mitt; vackra och lämpliga att sätta i vaser. Den är ej fordrande; bildar en vacker häck utefter en gång; blommor i juli—sept. Breder gärna ut sig.

Julrosen (*Helleborus niger*) är en känd och omtyckt växt, som framkommer med sina vita blommor under vintern och tidigt på våren.

Dagliljan (*Heemerocallis*) varav *H. flava*, 1 m. hög, har stora ljusgula, välluktande blommor i juli—aug. Bildar tuvor. Trivs bäst på något fuktig jord. Mycket lämplig att plantera vid bäckar eller dammar.

Björnloka (*Heracleum giganteum*), 2 m. hög, har väldiga blad och stora, vita blomflockar. Ståtlig växt, fristående i gräs.

Heuchera sanguinea, 30 cm. hög, har en mängd små, klart röda blommor. Mycket vacker.

Iberis sempervirens, låg, krypande växt, överhöljd med vita blommor i juni, utmärkt till stenpartier o. d.

Svärdsliljorna (*Iris*) äro allmänt kända och odlade. *I. germanica*, c:a 40 cm. hög, är utmärkt vacker; av den finns en massa färger. *I. hispanica* är något lägre, har klara färger i blått, violett, gult och vitt. Är ej nogräknad på jord. Blir vackrast i någon skugga. *I. pumila*, 15 cm. hög med vackra blommor i blått i början av maj.

Poppelros (*Lavatera thuringiaca*), 1 m. hög, tacksam växt med ljusst rosenröda blommor nästan hela sommaren.

Bland liljorna ha vi *brandliljan* (*Lilium bulbiferum*), som är väl känd och vita eller *helgonliljan* (*L. candidum*), som bör odlas i myllrik jord och ej omplanteras för ofta. *Tigertiljan* (*L. tigrinum*), 1 m. hög, har mönjeröda blommor med mörkare fläckar, blommor i aug. Blommorna sitta i en hel flock.

Av *lupiner* odlas en del vackra sorter. *Lupinus polyphyllus*, 1 m. hög, har blå blommor i juli; en nyare sort *L. poly-*

Iberis sempervirens.

phyllus roseus har rosafärgade blommor i långa ax; utmärkt vacker.

Studentnejlikan (*Lychnis chalcedonica*), kallad brinnande kärlek är 70—80 cm. hög och har röda, stora blomställningar. Blommor i juni.

Lysimachia nummularia är en krypande växt med gula blommor i juni—juli. Trivs bäst på något fuktiga eller skuggiga platser, där den fort breder ut sig och täcker marken.

Malva alcea, 60—70 cm. hög, har ljust rosafärgade blommor från juni och hela sommaren. Vacker och tacksam.

Nepeta Mussini är en synnerligen tacksam och vacker 30 cm. hög växt med grågrönt bladverk och blå blommor från våren till sena hösten. Mycket lämplig där det behövs en bredare kant. Härdig.

Pionen är väl känd. Många vackra sorter finnas i vitt, gulvitt, skärt, rött o. s. v. Bör ej omplanteras för ofta. Planteras djupt och fordrar fet jord.

Vallmo (*Papaver*), varibland märkas *P. orientale*, 80 cm. hög, ståtlig växt med mycket stora scharlakansröda blommor i juni. *P. nudicaule*, 40 cm. hög, med gula, orangeröda eller vita blommor. Torde nog kunna räknas till de tacksammaste växter, som finnas; blommor från tidigt på våren till sent

Lupinus polyphyllus.

på hösten. Kan sås direkt på växtplatsen; sår sig sedan själv. Vallmoarter böra planteras på hösten.

Flox odlas allmänt. *Phlox divaricata* är låg och har lavendelblå blommor i maj. *Ph. hybrida* (höstflox, höstsyren) är c:a 80 cm. hög och finnes i många färger.

Nepeta Mussini.

Judekörs (*Physalis Bunyardi*) har oansenliga blommor, men vid fruktmognaden utsväller blomfodret och bildar liksom orangefärgade små lyktor av 5 cm:s längd. Avskurna kvistar hålla sig hela vintern. Lämplig julgransprydnad. Breder gärna ut sig till ogräs.

Jakobsstege (*Polemonium caeruleum*) har vackra blå blommor, som äro omtyckta av bin. Blommor rikt och är anspråkslös. Blir omkring 75 cm. hög.

Vivor (*Primula acaulis* och *veris*) har gula, vita, röda eller lila stora blommor. *P. auricula* (aurikel) är välkänd.

Pyrethrum roseum, 80 cm. hög, har rosenröda, prästkragsliknande blommor i juni—juli; mycket vacker och trevlig att sätta i vaser.

Ranunculus aconitifolius, 50 cm. hög, har vita blommor i maj—juni.

Rudbeckia laciniata Goldball, 2 m. hög, har stora dubbla, gula blommor i juli—sept. Mycket ståtlig. *R. Neumannii*,

60 cm. hög, har gula blommor i juli—sept.; blommor lämpliga till snitt.

Sedum spurium är en låg, krypande växt, som passar till beklädnad av marken i stället för gräs; har små rosenröda blommor i juni—aug.

Gullris (*Solidago aspera*), 1 m. hög, har små gula blomkorgar i axlika samlingar; blommar aug.—hösten. Vacker.

Spiraea arunca, 1½ m. hög, bildar, om den planteras fristående, en stor, vacker buske. Den har vackra blad och stora, vita upprätta blomställningar, i juni—juli. Trives gärna på något fuktig mark.

Thalictrum dipterocarpum, 2 m. hög, har rosenvioletta blommor i stora samlingar. Den är mycket vacker men ömtålig för vinterfuktigheten. *Th. minus adiantifolium* har vackra findelade blad, passande till buketter, hårdig.

Bulleblomster, daldocka (*Trollius*). *T. asiaticus*, ½ m. hög, har orangegula, ganska dubbla blommor i maj. *T. europæus* (Smörbollsort) något lägre, gul, vacker. Blommar i maj—juni.

Kungsljus (*Verbascum olympicum*), 2 m. hög, har stora, vitludna blad i rosett samt ljusgula blommor i en hög blomställning. Vacker som fristående.

Vintergröna (*Vinca*) är allmänt känd. Den användes med fördel till täckande av marken på skuggiga ställen, där gräs ej går till. *Vinca minor* har små, glänsande gröna blad och blå blommor i april—juni. *V. major* har större blad och blommor.

Viola cornuta, låg växt, översållad med blå eller vita blommor hela sommaren. Utmärkt kantväxt. *V. cornuta* *Gustav Wernig* har mörkvioletta blommor. *Luktviolen* (*Viola odorata*) varav finnas många sorter. *La France*, mörkblå, storblommig; *Queen Victoria*, ljusviolett, storblommig.

Lökar av *snödroppar*, *krokus*, *snökllockor*, *blåstjärnor*, *chimodoxa*, *pärthyacinther*, *påsk- och pingstliljor*, *tulpaner* m. fl. sätts i sept. 8—10 cm. djupt. Tulpaner och hyacinther kunna sättas ända till i början av november. De kunna kvarstå år ifrån år eller också upptagas efter blomningen

och förvaras torrt samt utsättas på hösten. Lökar, som drivits inne i kruka, kunna sedan utplanteras. Lökväxter tåla ej färsk gödsel, utan bör den alltid vara väl brunnen.

I detta sammanhang må nämnas ett par av de mera odlingsvärda *ormbunkarna*, då de ofta sammanställas med fleråriga blomsterväxter.

Ormbagge (*Aspidium aculeatum*) har vackra, mörkgröna övervintrande blad.

Majbräken (*Athyrium filix femina*) har findelade blad. Är mycket vacker.

Struthiopteris germanica, ljusgrön, utmärkt vacker. Trivs även i skuggiga lägen.

Ettåriga blomsterväxter.

De ettåriga blommorna äro tyvärr alltför litet kända, och endast ett fåtal av dem odlas mera allmänt. Det är skada, ty hos dem finnes kanske de allra vackraste färgerna; häruti stå de framför de fleråriga, även om dessa äro mera hållbara än en del ettåriga blommor. En stor del av de ettåriga blomsterväxterna sås direkt på kalljord, men andra sås i bänk, och plantorna utsättas på kalljord i slutet av maj.

Sådd på kalljord bör ske så fort jorden reder sig om våren eller ock på hösten. Det är viktigt att fröna ej myllas för djupt, samt att jorden ej får bilda skorpa. Skulle jorden vara styv, täckas fröna med annan, lättare jord, t. ex. kompostjord. Om vattning, se sid. 28. För tätt uppkomna plantor gallras och jorden hålles lucker och ogräsfri. Högre växter uppbindas vid behov. Att så »blandat blomsterfrö» blir ofta nog inte till mycken glädje, ty de mest starkväxande sorterna ta ofta överhand och förkväva de svagväxande eller senare uppkommande, som kanske voro de vackraste. I allmänhet är det nog bäst att så var sort för sig.

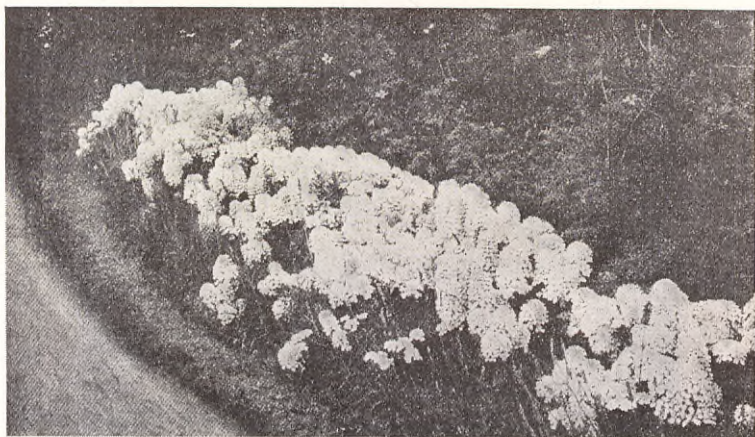
Här ett litet urval av sorter, som sås direkt på kalljord.

Acroclineum roseum, rosenröd evighetsblomma. *Gossen i det gröna* (*Adonis aestivalis* samt *A. autumnalis*), med röda

blommor och fina blad, den första blommor om våren, den andra om hösten. *Rävsvans* (*Amaranthus*) har stora röda eller gula blomvippor. *Anagallis grandiflora* är en låg växt med talrika blå och tegelröda blommor hela sommaren. *Arnebia cornuta*, $\frac{1}{2}$ m. hög, buskig växt med gula, mörkt brunfläckiga blommor ända till hösten. *Asperula azurea*, låg, översållad med blå blommor på för- och högsommaren. *Ringblomma* eller *solsicka* (*Calendula officinalis*) är väl känd. *Skönhetsöga* (*Calliopsis*) är mycket vacker med blommor i gult och brunt. Av *prästkragar* (*Chrysanthemum*) odlas *Ch. carinatum* $\frac{1}{2}$ m. hög, i olika färger; *Ch. coronarium*, vita eller gula dubbla blommor hela sommaren till sent på hösten. *Clarkia elegans*, $\frac{1}{2}$ m. hög, har vackra vita, röda eller violetta blommor, som även äro hållbara som avskurna. *Collinsia bicolor* har vita och blå blommor. *Convolvulus tricolor* har vackra, stora vita, blå eller röda blommor. *Vit förgätmigej* (*Cynoglossum linifolium*) är väl känd. *Riddarsporre* (*Delphinium*) som finns i många vackra sorter t. ex. *D. elatior*, *D. hyacinthiflorum fl. pl.* med dubbla blommor i olika färger, mycket odlingsvärda. *Sömmtuta* (*Eschscholtzia californica*) är en bekant gul blomma, som sår sig själv, där den en gång blivit sådd; tacksam. *Gaillardia picta*, vacker växt med blommor i gult, rött eller vitt. *Gaura Lindheimeri* har vita, vackra blommor. *Godetia amæna* har stora, vackra blommor i vitt, gult, rött och violett, rikblommande. *Gypsophila elegans* har små vita eller rosafärgade blommor; lätt och luftig. *Solrosen* (*Helianthus*) är välkänd; av de högre sorterna äro *H. annuus Primrose* och *H. macrophyllus giganteus* vackra; *H. cucumerifolius Stella* är en vacker, rikblommig mindre solros. *Iberis coronaria* har vita, talrika blommor; vacker kantväxt. Av *luktärter* (*Lathyrus odoratus*) finnas oändligt många sorter, bl. dem: *Blanche Burpee*, vit, *Henry Eckford*, laxröd, *King Edward VII*, lysande röd, *Lady Grisell Hamilton*, lavendelblå, *Primrose*, gulaktig, *Florence Nightingale*, blå, *Paradise*, ljusrosa, mycket vacker, *John Ingman*, karminröd. Luktärterna odlas på samma sätt som ärter, men fröna myllas ej så djupt. De sättas lämpligen utefter staket, gångar e. d. Fordra sol och djup jord.

Ettårig chrysanthemum.

Iberis coronaria.

Lavatera trimestris har röda eller vita, stora blommor, som äro mycket hållbara avskurna. *Rödblommigt lin* (*Linum grandiflorum rubrum*) är synnerligen odlingsvärd som kantväxt utefter gångar eller rabatter; om man sår en enkel rad, bildar linet en c:a 20 cm. hög häck, som är fullsatt med röda blommor hela sommaren till sent på hösten. *Lupiner* äro allmänt odlade. *Malope grandiflora* har stora, röda eller vita blommor, lämpliga även för vaser. *Malva crispa* har krusiga blad och röda, vackra blommor. *Prins Gustavs öga* (*Nemophila insignis*), låg växt med vackra blå blommor. *Flickan i det gröna* (*Nigella damascena*) har ljusblå blommor. Av *vallmo* (*Papaver*) finnas många vackra sorter, bl. a. *P. glaucum*, *P. Lorely*, *P. Rhoeas Shirley*. *Reseda* är en känd och uppskattad växt, bör sås så tidigt som möjligt. *Scabiosa atropurpurea grandiflora* *Mohrenkönig* har mörkröda vackra blommor på långa stjälkar. Även vita och blå sorter finnas. *Krasse* (*Tropæolum*) är känd och högst odlingsvärd. *T. Lobbianum* i gult och rött är den mest odlade. En vacker låg sort till kantväxt är *King of Tom Thumb*. *T. canariense*

eller *peregrinum* är en ytterst odlingsvärd ända till 4 m. hög slingerväxt med fjärilslika, gula blommor.

Ettåriga blommor, som sås i bänk, äro bl. a. *Aster*, varav

»Flickan i det gröna» (*Nigella damascena*).

finnes en massa sorter t. ex. *amerikansk buskaster*, *rosen-aster*, *strutsfjäderaster* m. fl. *Lövkojor* och *gyllenlack* (*Cheiranthus*), *Lejongap* (*Antirrhinum*), med blommor i vitt, gult och rött. *Nejlikor* (*Dianthus*, *D. chinensis* Heddewigi) i vitt och rött äro kanske de vackraste. *Mimulus tigrinus* låg växt med blommor i gult med röda fläckar. *Trumpetblomma* (*Salpiglossis variabilis*) har stora blommor i skiftande färger. *Petunia hybrida* har trumpetliknande blommor i vitt, rött och blått. *Flox* (*Phlox Drummondi*), välkända blommor i rött och vitt. *Sammetsblommor* (*Tagetes*) äro allmänt odlade.

T. erecta fl. pl., $\frac{1}{2}$ m. hög, har dubbla gula blommor och *T. patula nana* är helt låg med blommor i gult och brunt. *Verbena hybrida* är en utmärkt vacker växt med blommor i fina färger; de svagaste plantorna ge de dubbla blommorna och böra därför inte kasseras. *Pensées* (*Viola tricolor maxima*) äro kända av alla. De äro egentligen tvååriga, men odlas mest som ettåriga. Vackra sorter äro: *Trimardeau alba pura*, vit; *Trim. atropurpurea*, mörkröd, *Trim. aurea pura*, gul; *Trim. Brudtärnan*, vit med rosa; *Trim. Kaiser Wilhelm*, blå; *Trim. Mohrenkönig*, svart. *Zinnia elegans* har vackra blommor i många olika färger. Blomma hela sommaren.

Fröet sås i mitten eller slutet av mars i kallbänk eller sval drivbänk och täckes helt tunt. Sedan plantorna kommit upp, luftas rikligt. De böra helst omskolas. Skötas som plantor av selleri eller purjolök. Lövkojor och gyllenlack fåla ej mycket vatten, men måste ha rikligt med luft. *Pensées* kunna också sås i juli och skolas ut på sin blivande växtplats eller en trädgårdssäng i augusti. De blomma då från tidigt på våren till eftersommaren.

Stockros (*Althæa rosea*) *fl. pl.* är egentligen tvåårig, men kan stundom stå i flera år; blommorna bli dock vackrast andra året. Fröet sås i kallbänk i början av juni och när plantorna fått några blad, utskolas de på en säng med c:a 20 cm:s mellanrum; de böra skuggas med några riskvistar de första dagarna. Täckas med granris över vintern och planteras på sin blivande växtplats tidigt på våren.

Maricklocka (*Campanula Medium*) är också tvåårig och sås på samma sätt som stockrosen i juni, skolas och utplanteras i aug.—sept. på kalljord. Det är en särdeles vacker växt med stora, vita, skära eller blå klockor.

Dahlia är en mångårig växt, men som den inte övervintrar ute på kalljord, blir odlingen mest lik den för ettåriga blommor. Knölnarna utplanteras i senare hälften av april eller början av maj på 60—125 cm:s avstånd, i god myllrik jord. Rothalsen bör komma strax under jordytan. Har man tillfälle att inplantera dem i krukor först och låta dem växa under glas, bör inplanteringen ske i mars. Sålunda förkultiverade dahlior blomma tidigare. Utplanteringen sker

i början av juni efter att plantorna först avhärdats. Vid plantorna sättas käppar, vid vilka skotten bindas. Endast ett eller två av de starkaste skotten behållas på var planta. Skötseln består för övrigt i att hålla jorden lucker och ren, vattna i torka samt i uppbindning. På hösten när frosten förstört blommor och blad, de äro ytterst ömtåliga för frost, avskäras plantorna 20 cm. ovan jord. Innan jorden fryser till, upptagas knölarna, läggas att torka ett par dagar på luftigt ställe och förvaras i torr sand, torvströ e. d. i enkelt varv på torrt och svalt men frostfritt ställe. — Av dahlior finnas en mångfald sorter. De numera mest odlade äro: *kaktusdahlior*, enkla och dubbla; *storblommiga dahlior*, *piondahlior* och *lilleput-* eller *pompondahlior*.

Klätterväxter.

Klätterväxter bidraga i hög grad till trevnaden och omväxlingen i en trädgård, och så upptaga de så litet jord. Emellertid använda vi dem alldeles för litet. De borde inte bara kläda väggar, murar, stängsel o. d., där man ej har spaljéträd, utan man skulle också av dem bilda lövsalar, låta dem bekläda trädstammar och skyla fulare buskar samt använda dem fristående som pelare eller pyramider. Sorterna måste man emellertid välja efter läget, om man skall få riktig glädje av sina klätterväxter.

Vanligt vildvin är så gott som överallt användbart, t. o. m. på en norrvägg. Mycket vackert att plantera vid träd samt bekläda stängsel (se inhägnad). Plantorna sättas då på 50—75 cm:s avstånd från varandra, om stängslet är mycket högt ändå tätare.

Pipranka (*Aristolochia Sipo*) är en vacker slingerväxt med stora, gröna blad, lämpar sig till beklädnad av väggar (ej mot söder) samt lusthus och vid träd i södra Sverige.

Hundrova (*Bryonia alba*) är en vanlig, snabbväxande slingerväxt, lämplig till beklädnad av lusthus, stängsel o. s. v.

Sippranka (*Clematis Jackmanni*) har stora blå blommor, utmärkt vacker vid soliga väggar, som pelare eller pyra-

mider o. s. v. men är ömtålig. *C. montana rubens* har rosa-färgade blommor och är betydligt hårdigare. *C. Vitalba* har mindre, vita blommor och *C. Viticella* har blå eller violetta blommor. Dessa tåla även skugga. De äro mycket rikblommiga och vackra. De storblommiga sorterna fordra varmt läge och myllrik lös, ej för fuktig jord samt någon täckning över vintern av tång, granris e. d.

Murgröna, både stor- och småbladig, är en känd, vacker klätterväxt, som själv suger sig fast vid väggar. Den tål skugga och kan därför odlas mot norr samt användas för täckning av marken under träd o. d., då den likväl bör nedkrokas att börja med. På trädstammar är den utmärkt vacker.

Kaprifolium är en hårdig slingerväxt, som går utmärkt mot norr och på skuggiga ställen. Flera vackra sorter finnas, t. ex. *Vanlig kaprifol* (*Lonicera caprifolium*); *trumpetkaprifol* (*L. fuchsoides*); *amerikansk kaprifol* (*L. americana*) m. fl.

Blåregn (*Wistaria polystachia*) har långa, ljusblå blomklasar och är särdeles vacker. Fordrar varmt läge samt något skydd de första vintrarna. Endast för sydligare Sverige.

Klätterrosor fordra solig växtplats, se kap. om rosor.

Humle (*Humulus Lupulus*) finns både ett- och flerårig. Den är en hastigt växande slingerväxt, som ej är nogräknad.

Av ettåriga slingerväxter är *kanariensisk krasse* (*Tropæolum canariense*) särskilt tacksam och vacker; den tål även någon skugga. *Blomman för dagen* (*Ipomæa purpurea*) har vackra röda eller blå blommor från juli till hösten, fordrar ett soligt läge. Båda säs direkt på växtplatsen. Likaså *blomsterbönor*, som äro väl kända.

Uppbindning av klätterväxter får ej försummas; en hel del klättra dock själva, blott de få stöd.

När man planterar slingerväxter vid träd, böra de sättas ungefär 1 m. från dessa och sedan ledas till stammen.

